

Handelshøyskolen BI

GRA 19703 Master Thesis

Thesis Master of Science 100% - W

Predefinert informasjon

Startdato:	09-01-2023 09:00 CET	Termin:	202310
Sluttdato:	03-07-2023 12:00 CEST	Vurderingsform:	Norsk 6-trinns skala (A-F)
Eksamensform:	T		
Flowkode:	202310 11184 IN00 W T		
Intern sensor:	(Anonymisert)		

Deltaker

Navn: Jenny Hanetho og Frida Rødde Holberg

Informasjon fra deltaker

Tittel *:	Kampen mot økonomisk kriminalitet
Navn på veileder *:	Roy Kristen Kristensen

Inneholder besvarelsen Nei Ja
konfidensielt materiale?: Kan besvarelsen offentliggjøres?:

Gruppe

Gruppenavn: (Anonymisert)
Gruppenummer: 261
Andre medlemmer i gruppen:

Masteroppgave

ved Handelshøyskolen BI

Kampen mot økonomisk kriminalitet.

En kvalitativ studie av private granskeres bidrag i forebygging og avdekking av økonomisk kriminalitet.

Studieprogram:

Master i forretningsjus og økonomi

Veileder:

Roy Kristen Kristensen

Innleveringsdato:

03.07.2023

Stuedsted:

BI Oslo

Forord

Denne oppgaven markerer avslutningen på vårt to-årige masterstudium i Forretningsjus og Økonomi. Oppgaven er skrevet ved Handelshøyskolen BI våren 2023.

Vi har undersøkt hvordan private granskere bidrar til å bekjempe økonomisk kriminalitet. Det er begrenset med forskning på dette temaet på nasjonalt nivå, noe som gjør det både interessant og utfordrende å utforske. Oppgaven har gitt oss dybdekunnskap innenfor temaet økonomisk kriminalitet, privat granskning og compliance. Arbeidet med denne oppgaven har vært både spennende, utfordrende og utrolig lærerikt. Vi har tilegnet oss mye kunnskap på kort tid, som vil være verdifull å ha med seg videre.

Gjennom arbeidet med oppgaven har vi hatt gleden av å møte mange kompetente og dyktige mennesker som har gitt oss dypere innsikt og forståelse for temaet. Vi vil rette en stor takk til Helge Kvamme, Jan Erik Gran Olsen, Nicolai Skridshol, Bernt Nilsen, Thomas Brandi, Cato Schiøtz, Magnus Johannesen, Partner A, Mads Nygaard og Norsk Tipping, for å ha stilt opp til intervju og benyttet sin tid til å dele sin kunnskap med oss. Deres bidrag har beriket oppgaven vår med interessante perspektiver. Til slutt ønsker vi å rette en spesiell takk til vår veileder, Roy Kristen Kristensen ved Handelshøyskolen BI, for et godt samarbeid, gode innspill og konstruktiv veiledning gjennom prosessen.

Oslo, 3. juli 2023

Frida Rødde og Jenny Hanetho

Sammendrag

Formålet med denne masteroppgaven er å undersøke private granskeres bidrag i bekjempelsen av økonomisk kriminalitet. Vi tar hovedsakelig for oss hvitvasking, korrupsjon og underslag. For å besvare problemstillingen har vi gjennomført åtte dybdeintervjuer med advokater og konsulenter som arbeider med privat granskning, samt to intervjuer med virksomheter som har benyttet seg av private granskere. Intervjuguiden ble utarbeidet med åpne spørsmål, med sikte på å få mest mulig utfyllende informasjon fra informantene. Oppgaven tar for seg problemstillingen knyttet til hvordan private granskere bidrar til å bekjempe økonomisk kriminalitet. Temaet er drøftet i lys av litteraturgjennomgang, vurdering av lovverk, samt anvendelse av empirisk metode gjennom intervjuer. Problemstillingen besvares gjennom analyse av følgende tre forskningsspørsmål:

- 1. Hvordan bidrar private granskere til å forebygge økonomisk kriminalitet?*
- 2. Hvordan avdekker private granskere økonomisk kriminalitet?*
- 3. Hvilke fordeler og ulemper er assosiert ved bruken av privat granskning, sammenlignet med tradisjonell etterforskning?*

Økt fokus på compliance og risikohåndtering har ført til økt behov for private granskere for å sikre at virksomheter overholder lovkrav, samt forebygger og avdekker lovbrudd. Funnene fra undersøkelsen viser at private granskere spiller en betydelig rolle i bekjempelsen av økonomisk kriminalitet ved å bidra til etterlevelse av lovkrav, forebygging og avdekking av lovbrudd. Gjennom grundige undersøkelser og analyser bidrar private granskere med å identifisere risikoer, styrke etterlevelsen av regelverk og avdekke potensielle lovbrudd.

Som et resultat av kapasitetsbegrensninger hos offentlige myndigheter henlegges en rekke saker. I denne sammenheng kan privat granskning fungere som en verdifull ressurs som supplerer politiets arbeid ved å avlaste deres begrensede kapasitet. Private granskere med spesialisert kompetanse og erfaring innen økonomisk kriminalitet kan være verdifulle ressurser for virksomheter som ønsker å sikre etterlevelse av regelverk, styrke sin integritet og skape et tryggere næringsmiljø.

Innholdsfortegnelse

Forord	i
Sammendrag	ii
1.0 Innledning	1
1.1 <i>Motivasjon og bakgrunn for valg av tema</i>	1
1.2 <i>Introduksjon</i>	2
1.3 <i>Problemstilling</i>	5
1.4 <i>Avgrensninger</i>	6
2.0 Teori	7
2.1 <i>Definisjon av begrepet økonomisk kriminalitet</i>	7
2.2 <i>Samfunnsansvar og ESG</i>	10
2.3 <i>Mislighetstriangelet</i>	13
2.4 <i>Forebygging av økonomisk kriminalitet</i>	13
2.4.1 <i>Compliance og COSO-rammeverket</i>	14
2.5 <i>Avdekking av økonomisk kriminalitet</i>	15
2.5.1 <i>Definisjon av begrepet granskning</i>	15
2.5.2 <i>Privat og offentlig granskning</i>	17
2.5.3 <i>Granskningsprosessen</i>	18
2.5.4 <i>Omtale av granskningssakene - Aschehoug og Norsk Tipping</i>	22
2.6 <i>Sammenligning av privat granskning og etterforskning</i>	23
3.0 Regelverket ved privat granskning, forebyggende oppdrag og etterforskning	24
3.1 <i>Regelverket ved private granskninger og forebyggende oppdrag</i>	24
3.1.1 <i>Ulovfestet privat granskning</i>	24
3.1.2 <i>Advokatforeningens retningslinjer ved private granskninger</i>	25
3.1.3 <i>Taushetsplikten for advokater og revisorer</i>	28
3.1.4 <i>Betydningen av hvitvaskingsloven for private granskeres arbeid</i>	28
3.1.5 <i>Betydningen av åpenhetsloven for private granskeres arbeid</i>	29
3.1.6 <i>Betydningen av EUs direktiv for varslinger for private granskeres arbeid</i>	30
3.2 <i>Regelverket ved offentlig granskning</i>	31
3.3 <i>Regelverket ved etterforskning</i>	32
3.3.1 <i>Straffeprosessloven</i>	32
4.0 Metode	33
4.1 <i>Datainnsamling</i>	33
4.2 <i>Utvalg</i>	34
4.3 <i>Intervjuobjekter</i>	34

5.0 Analyse og diskusjon	36
5.1 Forebyggende arbeid.....	36
5.1.1 Økt fokus på risikostyring og compliance	37
5.1.2 Regulatoriske krav.....	41
5.1.3 Forebyggende tiltak.....	43
5.1.4 Delkonklusjon	51
5.2 Avdekking av kriminelle handlinger	52
5.2.1 Granskningsprosessen og avdekkende funn	53
5.2.2 Sentrale hensyn under granskningsprosessen	61
5.2.3 Viktigheten av bransjekunnskap og kjennskap til kriminalitetsformer for private granskere	61
5.2.4 Delkonklusjon	64
5.3 Fordeler og ulemper ved privat granskning i forhold til etterforskning	65
5.3.1 Fordeler ved privat granskning og hvorfor foretak benytter seg av det	65
5.3.2 Samfunnets nytteverdi ved privat granskning.....	68
5.3.3 Intern eller ekstern bruk av granskningsrapporten.....	71
5.3.4 Ulemper ved privat granskning	73
5.3.5 Utdringer ved privat granskning	76
5.3.6 Delkonklusjon	79
6.0 Avslutning.....	81
6.1 Konklusjon	81
6.2 Metodiske begrensninger.....	83
7.0 Litteraturliste	84
8.0 Vedlegg	91
8.1 Intervjuguide.....	91
8.2 Samtykkeerklæring.....	92

1.0 Innledning

1.1 Motivasjon og bakgrunn for valg av tema

Økonomisk kriminalitet er et høyt aktuelt samfunnsproblem som stadig blir omtalt og diskutert i nyhetsbildet. De siste årene har det vært flere store saker som har bidratt til å øke oppmerksomheten rundt dette temaet. I lys av økt betydning av samfunnsansvar og stadig mer omfattende regulatoriske krav, har bekjempelse av økonomisk kriminalitet fått større relevans. Behovet for å intensivere innsatsen på dette området er av vesentlig betydning. Gjennom vårt masterstudium, som kombinerer juridiske og økonomiske fagområder, har vi et ønske å skrive om et tema som er relevant for begge retningene. Vi finner økonomisk kriminalitet som et interessant og spennende tema som vi ønsker å utforske nærmere. På bakgrunn av dette har vi landet en problemstilling som vi begge synes er interessant. Vår nysgjerrighet og dedikasjon til å utforske dette temaet nærmere er drivkraften bak denne masteroppgaven.

Bekjempelse, avdekking og forebygging av økonomisk kriminalitet er en viktig oppgave, og krever samspill mellom rettshåndhevelse, sivilsamfunnet og næringslivet. Vi ønsker å utvide vår kunnskap om dette temaet og undersøke mulige tiltak som kan bidra til å redusere risikoen for å bli rammet av økonomisk kriminalitet. Privat granskning er en av flere strategier som kan benyttes for å avdekke uønskede hendelser. Videre har private granskere en viktig rolle i det forebyggende arbeidet som har fått større fokus de seneste årene, blant annet som følge av mer komplekse lovkrav. Vi har inntrykk av at private granskere kan ha en betydelig innvirkning på bekjempelsen av økonomisk kriminalitet. Vår oppfatning er at begrensede ressurser hos offentlige instanser ofte resulterer i henleggelse av et betydelig antall saker. Vi har en hypotese om at et samarbeid mellom private granskere og offentlige myndigheter kan bidra til økt oppklaringsrate. Private granskerne kan støtte etterforskningen av økonomisk kriminalitet og bidra til å løse flere saker ved å utarbeide detaljerte granskningsrapporter som et grunnlag for videre etterforskning. På bakgrunn av at private granskere har flere begrensninger sammenlignet med offentlige instanser, er vi interessert i å undersøke om deres arbeid faktisk kan supplere arbeidet til offentlige myndigheter. Spørsmål knyttet til tillit og troverdighet til private granskere vil

være sentralt å undersøke. Som en rød tråd i oppgaven ønsker vi å undersøke hvorvidt private granskere faktisk kan bidra i bekjempelsen av økonomisk kriminalitet. Vi vil gjennomføre nødvendige undersøkelser av deres praksis, samtidig som vi vil se på faktorer som påvirker og potensielt svekker granskernes troverdighet. Vi vil også belyse problemstillingen i lys av virksomheters insentiver til selv å iverksette private granskninger eller engasjere private granskere for å bidra til det forebyggende arbeidet.

1.2 Introduksjon

Økonomisk kriminalitet har utviklet seg til å bli et eskalerende og betydningsfullt samfunnsproblem, som stadig blir mer kompleks. Den teknologiske utviklingen har åpnet opp for en rekke kommunikasjonsmuligheter, og samtidig gjort det enklere å skjule spor. Dette fenomenet kan utgjøre en betydelig utfordring når det gjelder oppdagelse av økonomisk kriminalitet. Samtidig har den økende globaliseringen av økonomien åpnet opp for nye metoder for å skjule ulovlige handlinger. For å effektivt forebygge og avdekke økonomisk kriminalitet står virksomheter overfor en vedvarende utfordring med å vurdere og prioritere sine ressurser på en hensiktsmessig måte. Dette innebærer å implementere tiltak som er pålagt i henhold til loven for å sikre etterlevelse og oppdage eventuelle straffbare handlinger. Samtidig er det like viktig å iverksette tiltak som tar sikte på å beskytte selskapets og næringens omdømme, da dette kan ha betydelige konsekvenser for deres overordnede suksess og tillit i markedet.

Økokrim presiserer at økonomisk kriminalitet oppleves som en trussel mot innbyggernes trygghet og den norske velferdsstaten. Det skader både næringslivet, rettsstaten og det norske samfunnet, som er tuftet på tillitt, samtidig som det hindrer fremtidig verdiskapning (Økokrim, 2023, s. 3). Dette utgjør en alvorlig trussel som understreker behovet for økt fokus på bekjempelse av økonomisk kriminalitet. Kontroll og tilsyn fra Finanstilsynet og Økokrim spiller en sentral rolle i avdekkingen av økonomisk kriminalitet (Lomell, 2021).

For å effektivt bekjempe økonomisk kriminalitet er det av avgjørende betydning å ha en grundig forståelse av risikobildet og håndtere risiko på en adekvat måte. Det er viktig at selskaper implementerer tiltak som minimerer risikoen for at

økonomisk kriminalitet begås. En potensiell strategi for effektiv risikohåndtering kan være å engasjere private granskere. Private granskere kan bistå med sine eksperttjenester for å forhindre misligheter. Videre kan selskaper dra nytte av private granskeres evne til å gjennomføre granskningsundersøkelser som avdekker kriminelle handlinger. Vi ønsker å understreke at begrepet «private granskere» i denne sammenheng refererer til erfarne fagpersoner som inkluderer konsulenter, revisorer og advokater som utfører denne type oppdrag. Selv om begrepet «private granskere» vanligvis brukes i sammenheng med granskningsundersøkelser, bruker vi det også for å beskrive de samme fagpersonene i sammenheng med forebyggende arbeid. Selv om forebyggende arbeid ikke innebærer en tradisjonell granskningsprosess, velger vi å bruke begrepet «private granskere» for å opprettholde en konsistent terminologi gjennom hele oppgaven. Denne tilnærmingen sikrer klarhet og enkelhet i vår kommunikasjon, og det gir oss muligheten til å behandle både forebyggende og avdekkende arbeid under samme begrep.

Det reelle omfanget av økonomisk kriminalitet er vanskelig å fastslå, da kun en liten andel av disse handlingene blir oppdaget og anmeldt. På bakgrunn av dette anslås mørketallene å være store (Økokrim, 2023, s. 2). Utviklingen skyldes kombinasjonen av høy profittmulighet og lav oppdagelsesrisiko. På oppdrag fra Justis og beredskapsdepartementet har Vista Analyse gjennomført en nasjonal omfangsundersøkelse av økonomisk kriminalitet basert på data fra 2021. Formålet med undersøkelsen er å undersøke oppfatninger av lovbrudd innenfor private og offentlige virksomheter, samtidig registrere personlige erfaringer som offer for økonomisk kriminalitet. For datainnsamling har Vista gjennomført en elektronisk spørreundersøkelse rettet mot kommuner og virksomheter, i tillegg til intervjuer med fagetater og representanter fra arbeidslivet. Spørreundersøkelsen fikk 8381 respondenter og det ble gjennomført 23 intervjuer. Vista-analysen viser at: *«Omtrent 15 prosent av lovbruddene anmeldes. Virksomhetene som utsettes for økonomisk kriminalitet og som velger å ikke anmelde mener at det ikke er noe å hente på å anmelde»* (Godeseth et al., 2023, s. 23). Anmeldelser relatert til økonomisk kriminalitet blir sjeldent gjenstand for etterforskning hos politiet. En betydelig majoritet av sakene blir henlagt før etterforskningen faktisk er påbegynt, til tross for at mange av anmeldelsene kommer fra andre offentlige

kontrollorganer som består av erfarne fagpersoner med grundig kjennskap til gjeldende regelverk (Mortvedt, 2020).

I 2019 ble det registrert en nedgang på 30% i antall anmeldelser fra Skatteetaten, sammenlignet med året før. Til tross for denne nedgangen økte antall henlagte saker. Tidligere skattedirektør Hans Christian Holte er av den oppfatning at nedgangen i antall anmeldelser delvis kan tilskrives arbeidsmetoden til Skatteetaten. Basert på erfaringer Holte har gjort seg, må anmeldelsen politiet mottar være så godt utarbeidet som mulig for å redusere sannsynligheten for henleggelse. Holte mener dette er bekymringsverdig og at klare sanksjoner er avgjørende for å bekjempe økonomisk kriminalitet. Videre understreker han viktigheten av å bekjempe økonomisk kriminalitet for å opprettholde tilliten i samfunnet. (Mortvedt, 2020). Økonomisk kriminalitet og andre former for kriminalitet kan ofte sees i sammenheng. Dermed kan bekjempelse av økonomisk kriminalitet potensielt ha positive ringvirkninger på annen type kriminalitet.

Statistikk som dekker perioden 2011 til 2019 avdekker at kun 0,67 % av sakene resulterte i rettslig straffeforfølgelse (Høivik, 2021, s. 208). I tillegg har lovbrystere som har blitt dømt for kriminelle handlinger, unndratt seg urettmessig vinning. Mellom 2014 og utgangen av 2022 ble kun 343 millioner kroner innbetalt av en total på 1,9 milliarder kroner som de kriminelle var dømt til å betale til staten (Delebekk et al., 2022). Tradisjonelt har politiets oppmerksomhet vært rettet mot å fastslå skyldspørsmålet. Økokrim ønsker imidlertid å fremover styrke sitt fokus på innkreving av ulovlig profitt. *«Inndragning av profitten er et viktig virkemiddel for å hindre at kriminaliteten lønner seg, noe som igjen vil påvirke motivasjonen for å begå de straffbare handlingene»* (Økokrim, 2023, s. 23). Videre kunngjør Økokrim i sin årsrapport for 2022 planer om å etablere en egen bedragerienhet i løpet av 2023. Samtidig vil de intensivere sitt fokus på forebyggende arbeid i årene som kommer (Økokrim, 2023, s. 3).

Den betydelige andelen henlagte saker kan primært tilskrives ressursmangel hos Økokrim. I de senere årene har det blitt stadig mer utbredt blant virksomheter å engasjere private granskere - både som et forebyggende tiltak mot, og som en avdekkende mekanisme for kriminell virksomhet. Den forebyggende innsatsen

bidrar til at virksomheter tar en proaktiv tilnærming til risikostyring. Samtidig som den avdekkende innsatsen sikrer at eventuelle kriminelle forhold oppdages og rapporteres til offentlige myndigheter for potensiell etterforskning. Dette kan resultere i økt antall undersøkte saker og rettslige konsekvenser. Videre er det nærliggende å anta at dette reduserer den høye henleggelsesprosenten. Spørsmålet er hvilke effekter dette gir - både fra et samfunnsøkonomisk ståsted - og fra et rettslig perspektiv.

1.3 Problemstilling

På bakgrunn av at det eksisterer begrenset forskning på området, er vi interessert i å utforske private granskeres bidrag i bekjempelsen av økonomisk kriminalitet. I de senere årene har det vært en betydelig økning i fokus på compliance. Det vil derfor være av betydelig relevans å studere det arbeidet som utføres av private granskere i denne konteksten. Vi ønsker å se nærmere på hvordan private granskere jobber for å forebygge økonomisk kriminalitet og undersøke de preventive tiltakene som ofte anbefales. Samtidig søker vi å utforske hvordan granskningsprosessen foregår, og hvordan ulike granskningsteam jobber for å avdekke økonomisk kriminalitet. Det er også av interesse å foreta en sammenligning mellom privat granskning og tradisjonell offentlig etterforskning for å vurdere den potensielle verdien av granskningstilnærmingen.

Utredningens problemstilling er:

Hvordan bidrar private granskere til å bekjempe økonomisk kriminalitet?

For å belyse problemstillingen har vi utarbeidet tre forskningsspørsmål. Disse har som formål å underbygge de fakta som kommer frem av oppgaven og vil danne grunnlag for å trekke en konklusjon på problemstillingen vår.

1. Hvordan bidrar private granskere til å forebygge økonomisk kriminalitet?

Studiens funn indikerer at private granskere har en betydningsfull rolle i forebyggingen av økonomisk kriminalitet ved å bistå selskaper med implementeringen av beste praksis compliance-programmer og styrke deres risikokontroll i samsvar med regulatoriske krav. Det observeres en økning i omfanget av forebyggende oppdrag som et resultat av økt fokus på risikostyring

og compliance. Studien identifiserer flere sentrale forebyggende tiltak som vesentlige komponenter i det forebyggende arbeidet.

2. Hvordan avdekker private granskere økonomisk kriminalitet?

Private granskningsundersøkelser utgjør en betydelig rolle i avdekkingen av kriminelle handlinger. Studiens resultater indikerer at formålet med granskningen blir fastsatt av oppdragsgiver, noe som legger premissene for gjennomføringen av granskningsoppdraget. Sentrale komponenter i granskningsprosessen omfatter innsamling av relevant informasjon, analytiske vurderinger og grundige undersøkelser av virksomheten. Ved hjelp av en granskningsundersøkelse kan private granskere avdekke tilfeller av økonomisk kriminalitet.

3. Hvilke fordeler og ulemper er assosiert ved bruken av privat granskning, sammenlignet med tradisjonell etterforskning?

Studien identifiserer flere fordeler ved privat granskning sammenlignet med tradisjonell etterforskning. Privat granskning gir blant annet virksomheter bedre kontroll over informasjonen og muligheten til å delta aktivt i prosessen. Videre fremheves tidsaspektet som en viktig faktor, da Økokrim som nevnt, har begrensede ressurser til å prioritere slike saker. Studien avdekker imidlertid flere ulemper ved privat granskning sammenlignet med tradisjonell etterforskning, hvor særlig granskernes begrensede verktøy og maktmidler diskuteres. Videre diskuteres behovet for å ivareta prinsippet om kontradiksjon. Formålet med privat granskning bør være å betrakte det som et supplement til tradisjonell etterforskning og til en viss grad avlaste offentlige myndigheter.

Forskningsspørsmålene og den endelige problemstillingen besvares ved hjelp av relevant litteratur og gjeldende lovverk, samt funn fra intervjuene med private granskere.

1.4 Avgrensninger

Økonomisk kriminalitet er et globalt problem og et komplekst tema. For å begrense oppgavens omfang og muligheten til å gå i dybden, har vi sett det nødvendig å foreta visse avgrensninger.

Det finnes ulike former for granskning, herunder offentlig- og privat granskning. Ved privat granskning er det en privat bedrift eller organisasjon som er oppdragsgiver, mens ved en offentlig granskning er det gjerne stat, kommune eller departementet som er oppdragsgiver (Giertsen, 2007). I denne oppgaven er vi interessert i å se på private granskninger, og oppgaven er derfor avgrenset i hovedsak til privat granskning. I tillegg ønsker vi å sammenligne privat granskning mot etterforskning. Etterforskningsfeltet vil derfor tillegges noe vekt.

Privat granskning er primært ikke underlagt spesifikke lovbestemmelser, men Advokatforeningens retningslinjer står sentralt. Unntaksvis er aksjerettslig granskning omfattet av lovgivning i henhold til bestemmelsene i aksjeloven og allmennaksjeloven. I denne oppgaven vil vi fokusere på privat granskning som ikke er direkte regulert av loven, og aksjerettslig granskning tilegnes derfor ikke vekt.

Økonomisk kriminalitet omfatter et bredt spekter av ulike straffbare handlinger. For å kunne gå mer i dybden i besvarelsen av problemstillingen, så vi det nødvendig å avgrense oppgaven til kun å ta for seg de tre mest sentrale formene for økonomisk kriminalitet i relasjon til graskningsoppdrag. Basert på informasjonen vi fikk gjennom intervjuene, identifiserte vi hvitvasking, korrupsjon og underslag som de mest sentrale formene.

2.0 Teori

2.1 Definisjon av begrepet økonomisk kriminalitet

Begrepet økonomisk kriminalitet blir definert på flere ulike måter. Økokrim har det overordnede ansvaret for økonomisk kriminalitet i Norge og definerer begrepet slik: «*Økonomisk kriminalitet er profittmotiverte, lovstridige handlinger som ofte begås innenfor eller med utspring i en økonomisk virksomhet som i seg selv er – eller gir seg ut for å være - lovlig*» (Widlic, 2017).

Økokrim er påtalemyndighetenes organ og ble stiftet i 1989. Enheten består av jurister, politi og økonomer som i fellesskap jobber for bekjempelse av økonomisk kriminalitet og miljøkriminalitet. Økokrim ønsker å påvirke

befolkningen til å ikke begå lovbrudd på grunnlag av frykt for straff. Lovbrudd skal virke preventivt ved at det er knyttet risiko for straff. Økokrim har de mest avanserte og komplekse sakene, og har et ønske om å være de fremste i kampen om bekjempelse av økonomisk kriminalitet. (Økokrim, u.å.a).

Det har som nevnt, i de senere årene skjedd en utvikling på området hvor private granskere har kommet på banen. Private granskere arbeider med å forebygge og avdekke kriminelle forhold, og vil kunne bidra til å bekjempe handlinger relatert til økonomisk kriminalitet. Granskningsoppdrag relatert til økonomisk kriminalitet vil potensielt kunne være med på å lette Økokrims etterforskningsarbeid i relasjon til ressursproblemene de står overfor.

Økonomisk kriminelle handlinger er i hovedsak regulert etter straffeloven. I strafferetten gjelder lovprinsippet: «*Ingen straff uten lov*», noe som innebærer at det må være lovfestelse for at en handling er å anses som straffbar, jf strl. § 14. Det skilles mellom en rekke ulike kategorier innenfor økonomisk kriminalitet. Kapittel 27 til 30 i straffeloven regulerer straffbarhetsvilkår og strafferammer i relasjon til økonomisk kriminelle hendelser. Kapitlene tar for seg hendelser knyttet til underslag, hvitvasking, bedrageri, skattesvik, økonomisk utroskap, korrupsjon, påvirkningshandel og bestemmelser om straff for regnskapsovertredelser. I straffeloven finner vi to skyldformer ved straff, forsett og uaktsomhet. Forsett er et juridisk begrep og defineres ved at gjerningspersonen har handlet med hensikt og bevissthet om at handlingen sikkert eller mest sannsynlig er å anse som en gjerningsbeskrivelse, jf. Strl. § 22. Uaktsomhet defineres som «*den som handler i strid med kravet til forsvarlig opptreden på et område, og som ut fra sine personlige forutsetninger kan bebreides*», jf. Strl. § 23. En uaktsom opptreden foretas uten den forsiktighet som kreves i det aktuelle forholdet, noe som kan medføre rettsvirkninger.

I henhold til straffeloven § 337 defineres hvitvasking som handlinger som innebærer å skjule eller legge til rette for bruk av økonomiske midler som stammer fra en straffbar handling. Det innebærer å skjule opprinnelsen, eierskapet eller bruken av ulovlige midler og bistå i å unndra midlene fra etterforskning eller rettsforfølgelse. Målet er å gi midlene et tilsynelatende lovlig utseende.

Hvitvasking skiller seg ut fra andre økonomisk kriminelle handlinger og kan defineres som en sekundærforbrytelse. Hvitvasking skjer i kombinasjon med andre profittmotiverte kriminelle handlinger, eksempelvis ran, underslag, korrupsjon og narkotikahandel. Formålet med hvitvasking er å skjule at utbyttet stammer fra ulovlige forhold. Det er nødvendig å skjule opphavet før en kan dra nytte av fordelene ved utbyttet. Hvitvasking av profittmotiverte straffbare handlinger øker lønnsomheten og reduserer risikoen for å bli oppdaget. Hvitvasking kan eksempelvis foregå ved å sette utbyttet inn på konto og ta ut kontanter, ved mangelfullt regnskap eller gjennomføre fiktive salg. Ved mer kompliserte metoder for hvitvasking gjennomføres ofte transaksjoner i flere ledd og selskaper i skatteparadiser involveres, slik at det blir vanskelig å spore pengene. Muligheten til å hvitvaske ulovlig utbytte er motivasjonen bak en stor andel økonomisk kriminalitet. (Økokrim, u.å.b). Hvitvasking reguleres etter straffeloven §§ 337-341. Straffen for hvitvasking er bot eller fengsel inntil to år, jf. Strl § 337. Anses forholdet som grovt, er strafferammen 6 år, jf. Strl. § 338. Videre definerer hvvl. § 338: «*Dersom utbyttet stammer fra grovt ran, grov menneskehandel eller særlig grov narkotikaovertrødelse, er straffen fengsel inntil 15 år*». Det må være en årsakssammenheng mellom utbyttet og det bakenforliggende straffbare forholdet, for at de nevnte bestemmelsene i straffeloven kommer til anvendelse. Både forsettlig og uaktsom hvitvasking er straffbart. Heleri kan også defineres som en form for hvitvasking. Dersom man selv får en del av gevinsten som stammer fra hvitvasking vil man kunne straffes etter straffeloven §§ 332 til 336.

Korrupsjon er i henhold til straffeloven definert som misbruk av stilling, makt eller autoritet til å oppnå ulovlige fordeler eller handlinger. Det omfatter handlinger som bestikkelser, utilbørlig fordelaktighet eller annen urettmessig påvirkning for å oppnå eller beholde fordeler, tjenester eller handlinger som er i strid med loven. Korrupsjonen må være tydelig klanderverdig for at det skal være straffbart, og det avhenger blant annet av forholdets omfang, vedkommende sin posisjon og graden av åpenhet. Korrupsjon svekker tillitten til offentlige etater, private virksomheter og organisasjoner, og gir store skadevirkninger mot rettsstaten, demokratiet, menneskerettighetene og rettferdigheten i samfunnet (Økokrim, u.å.c). Korrupsjon straffes etter straffeloven § 387 med bot eller

fengsel inntil 3 år. Dersom forholdet er å anse som grovt gjelder strl. § 388, og strafferammen er fengsel inntil 10 år. Påvirkningshandel anses som en form for korrupsjon og straffes med bot eller fengsel inntil 3 år, jf. Strl. § 389.

I henhold til straffeloven defineres underslag som uberettiget tilegnelse av en løsøre gjenstand man har rådighet over, men som helt eller delvis tilhører en annen. Det innebærer å bruke, beholde eller disponere over en løsøre gjenstand uten lovlig grunn eller tillatelse. Ved underslag har gjerningspersonen allerede rådighet over gjenstanden, før vedkommende så fratrar eieren den. For å kunne straffes for underslag, må formålet med handlingen være å oppnå en uberettiget vinning. Straffen ved underslag reguleres etter Straffeloven §§ 324-326, og straffes med bot eller fengsel inntil to år.

Økonomisk kriminelle handlinger foregår gjerne i virksomheter som er eller gir uttrykk for å være lovlige. Denne typen kriminalitet rammer typisk samfunnsinteresser eller store organisasjoner. Enkeltindivider blir rammet i mindre grad og motivet for å anmelde økonomisk kriminalitet står ikke like sterkt. (Grimstad, 2015, s. 32). Økonomisk kriminalitet medfører alvorlige konsekvenser, spesielt for samfunnet. Det kan gi direkte økonomiske tap for det offentlige, redusere tilgangen på kapital til næringslivet og ødelegge tilliten i markedet. I ytterste konsekvens kan økonomisk kriminelle handlinger skade velferdsstaten og demokratiet. (Økokrim, u.å.a). Det vil være nødvendig med et omfattende samarbeid nasjonalt og internasjonalt for å bekjempe økonomisk kriminalitet (Regjeringen, 2012). Risikominimerende strategier spiller en sentral rolle i arbeidet med å forebygge økonomisk kriminalitet. Sentralt i denne prosessen er engasjementet og ekspertisen til private granskere, som bidrar både i rådgivning av forebyggende tiltak og i avsløringen av kriminelle handlinger.

2.2 Samfunnsansvar og ESG

Alle virksomheter er pålagt et samfunnsansvar for å bekjempe økonomisk kriminalitet. Bedriftens samfunnsansvar, eller corporate social responsibility (CSR), er et begrep det har blitt forsket mye på de seneste årene. Samfunnsansvar handler om at virksomheter integrerer miljømessige og sosiale hensyn for å opptre på en forsvarlig og etisk måte. Det handler om å samspille med samfunnets

verdier og holdninger og ta ansvar utover det å overholde eksisterende lover og regler i det landet selskapet opererer i (Sander, 2020). United Nations Global Compact har et prinsipp der antikorrupsjon er definert som ett av kjerneområdene for samfunnsansvar på global basis (United Nations Global Compact, u.å.). Virksomheter har et selvstendig ansvar for kriminalitetsbekjempelse, der viktigheten av å følge gjeldende regelverk står sentralt. Samtidig må virksomheten foreta nødvendige handlinger utover det som er lovpålagt for å opptre på en samfunnsansvarlig måte.

ESG er en engelsk forkortelse og kan oversettes til miljø-, sosiale- og forretningsetiske forhold. Begrepet knyttes til bærekraft og omfatter ofte hvordan selskapers produkter og tjenester bidrar til en bærekraftig utvikling. En sentral komponent er bærekraftsrapportering. I tillegg omhandler ESG selskapets risikostyring, det vil si hvordan virksomheten ledes for å minimere faktorer som kan ha negativ innvirkning på samfunn og miljø. (Nordea, u.å.). ESG-kriterier omfatter tre hovedområder som brukes av investorer og andre interessenter til å evaluere og rangere selskapets evne til å håndtere klima/miljø, sosiale forhold og rettigheter, samt ansvarlig og etisk forretningsstyring (PwC, u.å.). Det finnes flere ESG-standarder som brukes av organisasjoner og investorer over hele verden. Organisasjoner kan velge å følge en eller flere standarder, avhengig av deres behov og målsettinger for bærekraftsrapportering.

For å kunne bekjempe økonomisk kriminalitet er det viktig å ha forståelse av kunnskapen bak begrepet, økonomisk kriminalitet. Bekjempelse av økonomisk kriminalitet er et lederansvar hvor det er viktig at lederen har tilstrekkelig med kunnskap på området. Kunnskap om hvem de kriminelle er og hvordan kriminaliteten utspiller seg er sentralt. Det handler om å utvise skjønn og ta samfunnsmessige hensyn i sine analyser, beslutninger og handlinger. (Gottschalk, 2018b, s. 227). Til tross for at bekjempelse av økonomisk kriminalitet defineres som et lederansvar vises det til at ledere selv står bak en vesentlig andel av den økonomisk kriminaliteten som begås her til lands (Grimstad, 2015, s. 99). Ledere kan foreta kriminelle handlinger på vegne av seg selv, kalt yrkeskriminalitet, og på vegne av virksomheten, kalt bedriftskriminalitet (Gottschalk, 2018b, s. 15). Hvitsnipps-empirien viser til at særlig toppledere er fristet til å foreta handlinger

relatert til økonomisk kriminalitet. Hvitsnippkriminalitet er et begrep som ofte brukes i relasjon til økonomisk kriminelle handlinger, der gjerningspersonen utfører forbrytelsen i kraft av stilling, posisjon, nettverk og tillit i virksomheten (Farbrot, 2014). Begrepet viser til personer med høy status og innflytelse i samfunnet som begår forbrytelser i forbindelse med yrket sitt eller rollen de har for å oppnå økonomisk vinning.

De kriminelle handlingene har sitt utspring i virksomheter, nettopp fordi det foreligger muligheter i organisasjonen til å begå slike handlinger. Det er derfor viktig at virksomhetene selv påtar seg sitt samfunnsansvar for å rydde opp i situasjonen og implementerer forebyggende tiltak. Samtidig innehar også toppledelsen et personlig ansvar for å forhindre økonomisk kriminalitet. Dette ble diskutert som følge av Yara-saken, der unnlatesessynder ble et tema, se HR-2019-140-A. Diskusjonen dreide seg om det må foreligge noen form for krav ovenfor toppledelsen i å forhindre kriminelle hendelser. I tillegg til at ledelsen ikke står fritt til å fraskrive seg alt ansvar. Dommen satte fokus på viktigheten med skikkede toppledere som er rustet til å forebygge og foreta seg nødvendige handlinger.

Økonomisk kriminelle handlinger kan, som tidligere nevnt, skade både virksomheten, eksterne aktører og samfunnet generelt. Eksterne aktører og samfunnet kan være skatteetaten, kunder, banker og aksjonærer (Grimstad, 2015, s. 16). Dersom skatteetaten blir offer for økonomisk kriminalitet, påfører det skade på samfunnet. Skatte- og avgiftsunndragelser medfører tapte inntekter for samfunnet, og misbruk av ulike former for støtteordninger gir økte utgifter for samfunnet (Regjeringen, 2012). Slike tapte inntekter vil ha en negativ innvirkning på samfunnet hvor tapt inntekt må inntjenes på andre måter, mens de økte utgiftene må dekkes på andre måter. Banker som rammes vil tape seg i verdi og bli mindre lønnsom for aksjonærer og låntakere.

Som en følge av økonomisk kriminalitet oppstår en uheldig konkurransevridning i næringslivet, hvor tillitten til både offentlig forvaltning og aktører i næringslivet blir svekket. For eksempel vil lovbrudd knyttet til regnskap, kursmanipulasjon og innsidehandel svekke tillitten hos investorer. Kriminelle handlinger påfører

samfunnet et økonomisk tap noen andre må bære konsekvensene av. Det er derfor av samfunnsøkonomisk interesse å forebygge og avverge at økonomisk kriminelle handlinger skjer. (Regjeringen, 2012).

2.3 Mislighetstriangelet

Mislighetstriangelet er en teoretisk modell som kan bidra til å forklare hvorfor noen velger å begå økonomisk kriminalitet. Mislighetstriangelet kan brukes som et verktøy under forebygging av misligheter. Revisjonsstandard 240 definerer misligheter på følgende måte: *«En bevisst handling begått av en eller flere personer innen ledelse, av personer som har overordnet ansvar for styring og kontroll, av ansatte eller av andre, som innebærer uredelighet for å oppnå en urettmessig eller ulovlig fordel»* (IAASB, s. 7, 2009).

Mislighetstriangelet baseres på at det må foreligge tre aspekter for at det skal kunne begås misligheter. Det første elementet handler om at det må foreligge motivasjon for å gjennomføre misligheten. Motivasjonen er gjerne basert på incentiver eller press. Det andre elementet er gjerningspersonens holdninger, hvor personen vil forsøke å rettfærdiggjøre den tvilsomme oppførselen. Tredje elementet går ut på at muligheten til å begå en slik handling må være til stede. (Bruu, 2019).

Selv om det i denne oppgaven ikke vil bli fokusert på årsakene bak økonomisk kriminalitet, kan mislighetstriangelet gi oss en forståelse på hvorfor slike handlinger forekommer. For å forebygge økonomisk kriminalitet er det nødvendig å forstå de viktigste faktorene som bidrar til dette – hvor press, muligheter og holdninger spiller en sentral rolle.

2.4 Forebygging av økonomisk kriminalitet

Det har i de seneste årene oppstått et økende behov og bruk av private granskere, spesielt i sammenheng med det forebyggende arbeidet. Ved oppdrag som har et forebyggende siktemål, tilbyr private granskere sine tjenester til oppdragsgivende virksomhet som har et ønske om å intensivere sitt fokus omkring forebygging. Forebyggende arbeid er særlig knyttet til identifisering av risikoer som den oppdragsgivende virksomheten står overfor, samt å sørge for at virksomheter

etterlever gjeldende regelverk. Compliance-aspektet er sentralt i det forebyggende arbeidet, hvor blant annet hvitvaskingsregelverket er en sentral lovgivning. Hvitvaskingsregelverket vil bli ytterligere presentert senere i oppgaven. Formålet med det forebyggende arbeidet er at private granskere skal kunne anbefale relevante tiltak som bidrar til å redusere risikoprofilen til oppdragsgivende virksomhet.

2.4.1 Compliance og COSO-rammeverket

Fremveksten av compliance har sitt utspring i USA som en følge av flere næringslivsskandaler på tidlig 2000-tallet. Skandalene førte med seg økt fokus på skjerpede lovkrav og viste til svakheter i det regulatoriske rammeverket for risikostyring og internkontroll. Som et resultat ble flere virksomheter pålagt å etablere interne kontrollfunksjoner, herunder compliancefunksjon. Formålet med compliancefunksjonen er å sikre effektiv styring og kontroll av virksomhetens risikoer. Virksomheter utvikler ofte skreddersydde compliance-programmer som består av interne retningslinjer og prosedyrer for å sikre etterlevelse av gjeldende lover og forskrifter, samtidig som de ivaretar selskapets omdømme. Compliance har fått økt betydning i næringslivet de siste årene, der en risikobasert tilnærming og etterlevelse er sentrale fokusområder. (The Institute of Internal Auditors, u.å.). Som en konsekvens av compliance-utviklingen har virksomheter fått et større behov for å etablere robuste rutiner og rammeverk for etterlevelse og risikohåndtering. Risikohåndtering og etterlevelse av regelverket utgjør en sentral del av det forebyggende arbeidet private granskere bistår selskaper med, både de med og uten etablerte compliancefunksjoner.

COSO-rammeverket er et anerkjent helhetlig rammeverk som har til hensikt å gi veiledning for god internkontroll, helhetlig risikostyring og mislighetsforebygging. Rammeverket omtales gjerne som det teoretiske grunnlaget for «moderne» internkontroll. Committee of Sponsoring Organisation of the Treadway Commission (COSO) publiserte rammeverket for første gang i 1992. Formålet med rammeverket er å bidra til å *«forbedre organisasjoners måloppnåelse og tilsyn med virksomheten, samt for å redusere omfanget av misligheter i organisasjoner»* (The Institute of Internal Auditors, 2017). I 2017 ble det lansert en oppdatert versjon av rammeverket som dannet grunnlaget for en

ny definisjon av helhetlig risikostyring (ERM). Denne versjonen legger større vekt på risiko og tydeliggjør viktigheten av å besitte god risikostyring og kontroll i virksomheten (Skarheim, 2020). «*Helhetlig risikostyring (ERM) er fremtidsrettet og har som mål å identifisere risiko for mulige hendelser og faktorer som kan påvirke virksomheten*» (Maal, 2018). Helhetlig risikostyring kan defineres som fremtidens styringsverktøy og skal gå på tvers av funksjoner og involvere alle ledd og nivåer i en virksomhet. Det er særlig elementer slik som virksomhetens kultur, koblingen til virksomhetens strategi, samt bevaring av verdier og verdiskapning som står sentralt for å etablere et helhetlig risikostyringssystem som fungerer på tvers av virksomheten (Maal, 2018).

2.5 Avdekking av økonomisk kriminalitet

Private granskere spiller en betydelig rolle i å bistå selskaper med å avdekke kriminelle handlinger. Avdekking av kriminelle handlinger utgjør en kritisk komponent i bekjempelsen av økonomisk kriminalitet. Arbeidet med å avdekke økonomisk kriminalitet bærer preg av dedikerte granskningsundersøkelser. Disse granskningene har som mål å avdekke manglende internkontroll i virksomheter og avsløre potensielle økonomisk kriminelle handlinger i virksomheten (Grimstad, 2015, s. 377).

2.5.1 Definisjon av begrepet granskning

Fra slutten av 90-tallet begynte granskning å utvikle seg til å bli et eget fagområde. Det har som nevnt, i de senere årene oppstått et økende behov og bruk av private granskere, både ved forebyggende arbeid og ved avdekking av økonomisk kriminelle handlinger. De siste årene har det blitt mer konkurranse om granskningsoppdragene mellom de ulike virksomhetene. Dette har bidratt til høyere krav til kompetanse og bedre metoder, noe som har utviklet kvaliteten på granskninger. Enkelte virksomheter har i dag ansatte som har spesialisert seg på granskning. Erling Grimstad skriver i boken sin «Granskning» at mange private granskere holder samme nivå som politiets etterforskning. Både i Norge og internasjonalt er det et økende behov for granskning og det er av utvikling i høy grad. (Grimstad, 2015, s. 367).

Granskning kan være aktuelt i de situasjonene det er mest hensiktsmessig at undersøkelser utføres av eksterne parter. Det kan være eksterne konsulenter fra eksempelvis globale revisjons- og konsulenthus og lokale advokatfirmaer. For en optimal granskningsprosess er særlig «*komplementære kompetanser innen juss, økonomi, psykologi, samfunnsvitenskap, prosjektledelse, organisasjon, informasjonsteknologi og regnskap*» relevante fagfelt (Gottschalk, 2018a, s. 26) «*Granskning har elementer av etterretning, etterforskning og analyse i seg*» (Gottschalk, 2018a, s. 17).

Formålet med granskning er å kartlegge og avklare de faktiske forhold og/eller et hendelsesforløp ved mistanke om kriminelle handlinger. Rådgivning fra private granskere kan virke forebyggende og granskningsundersøkelser kan være med på å avdekke uregelmessigheter, regelbrudd og straffbare forhold. Hensikten med granskning er å ta lærdom av uønskede hendelser, samt gi anbefalinger om tiltak og videre handling. (Advokatforeningen, del 1, 2023).

Dersom en virksomhet ønsker å undersøke faktum, årsaker og ansvarsforhold til en hendelse, står virksomheten fritt til å velge intern- eller ekstern granskning. Interngranskning kan dreie seg om en internkontroll, internrevisor, et kontrollutvalg eller andre aktører i virksomheten. Dersom det foreligger mistanke knyttet til økonomisk kriminalitet velger eksempelvis det interne kontrollutvalget å benytte seg av eksterne granskere. Som tidligere nevnt, vil dette være å engasjere konsulenter, revisorer eller advokater til å undersøke saken. (Gottschalk, 2018a, s. 24). Valget mellom intern eller ekstern granskning baseres ofte på kostnadsstyring, men det kan også skyldes selskapets ønske om å holde saker internt. Enten det er en intern eller ekstern granskning, gir dette selskapet kontrollen over om de ønsker å offentliggjøre avdekkede kriminelle handlinger. Dette må avtales i forkant av oppdraget slik at det foreligger klare føringer. Private granskere jobber konfidensielt og er ikke direkte meldepliktig dersom kriminelle forhold avdekkes (Gottschalk, 2018a, s. 25). Taushetsplikt kan avtales ved utførelse av et granskningsoppdrag. I tilfeller der det ikke er avtalt taushetsplikt, har private granskere adgang til å melde fra om kriminelle handlinger, men de har likevel ikke en absolutt meldeplikt til å gjøre det.

2.5.2 Privat og offentlig granskning

Som nevnt tidligere, finnes det ulike former for granskning. Granskning vil i alle tilfeller oppleves som krevende for involverte parter. Dette gjelder særlig de berørte, men også virksomheten som helhet. En granskning kan gi store konsekvenser internt for den enkelte og for arbeidsmiljøet. Ved privat granskning er det viktig å sikre en forsvarlig og rettferdig prosess, hvor særlig privatliv og kontradiksjon ivaretas. Kontradiksjonsprinsippet vil bli ytterligere presisert senere i oppgaven. Innsyn må reguleres slik at varslere er beskyttet og identitet ikke avsløres. (Advokatforeningen, del 1, 2023). Regler vedrørende varslingsvern fremgår i arbeidsmiljøloven. Under utførelse av en granskning må det ikke utøves krenkende atferd mot verken varslere eller den som granskes. Videre må det unngås innblanding av enkeltes privatliv (Songstad, 2023). Oppdragsgiver velger selv om granskningsrapporten skal offentliggjøres, da privat granskning ikke er underlagt offentlighetsloven. Rapporten blir ofte unntatt offentligheten og det er det flere årsaker til. Eksempelvis kan det være at rapporten inneholder forretningshemmeligheter som kan svekke selskapets konkurranseposisjon i markedet. Rapporten kan inneholde antakelser eller påstander som kan være ødeleggende for virksomhetens omdømme eller enkeltpersoner som er tilknyttet virksomheten. En annen grunn kan være i hensyn til taushetsplikten og beskyttelse av sensitive opplysninger. En annen viktig grunn er for å ikke ødelegge bevis til politietterforskningen. (Gottschalk, 2018a, s. 418-423).

Offentlig granskning er underlagt offentlighetsloven som kan gi utenforstående rett til innsyn i registre, opplysninger og dokumenter som sendes til oppdragsgiver. I utgangspunktet kan hvem som helst kreve innsyn i den offentlige virksomhet, med mindre særskilte behov tilsier at det kan unntas offentligheten. Informasjon som er underlagt personopplysningsreglene og taushetsplikten, skal unntas offentligheten. Offentliggjøring av granskningsrapporter skaper et mer transparent og åpent samfunn. Ved offentliggjøring kan granskningens vurderinger i større grad etterprøves, og granskningen kan dermed fremstå mer rettferdig og pålitelig. Offentliggjøring kan samtidig virke preventivt mot de som er i stand til å begå økonomisk kriminalitet, da det kan ha negativ innvirkning på omdømme til både privatpersoner og virksomheten. Offentliggjøring vil også gi større bevissthet knyttet til valg som tas når det er mulighet for at andre parter kan

ettergå saksbehandlingen og fremgangsmåten. Dette styrker den demokratiske kontrollen og tillitt til saksbehandlingen. På en annen side kan offentliggjøring av lovbrudd være svært ødeleggende for en virksomhet. Offentliggjøring kan føre til at det er mindre ønskelig å iverksette granskning av seg selv i frykt for å skade virksomhetens omdømme. Konsekvensen av dette kan være redusert forebygging av økonomisk kriminalitet. (Songstad, 2023).

2.5.3 Granskningsprosessen

Granskning som undersøkelsesprosess handler om å kartlegge faktum og årsaker, og foreslå eventuelle systemendringer. Et granskningsoppdrag innebærer granskning av oppdragsgivers virksomhet eller en annen virksomhet. Det gjennomføres normalt sett i forbindelse med problemstillinger i arbeidsretten, ved mistanke om misligheter eller brudd på rettsregler eller internkontrollen. (Grimstad, 2015, s. 204). Et granskningsoppdrag består av ulike faser med ulike oppgaver, basert på formålet med granskningen. På bakgrunn av at private granskere primært ikke er underlagt lovreguleringer, reguleres granskningsprosedyren i større grad med utgangspunkt i oppdragsgivers ønske, hvor mandatet står sentralt. Likevel finnes det enkelte lovbestemmelser - herunder personopplysningsloven som begrenser hva private granskere kan foreta seg. Personopplysningsloven regulerer personvern og granskeres rettigheter i forbindelse med innsyn i selskapet. Det avtales gjerne egne regler mellom oppdragsgiver og gransker for hva som skal være gjeldende under granskningen. Vanligvis blir det tatt utgangspunkt i saksbehandlingsreglene som anbefales for offentlige granskninger og særlig for advokater gjelder Advokatforeningens retningslinjer for private granskninger. (Grimstad, 2015, s. 367).

Granskningsprosessen har som nevnt, sitt utgangspunkt i at gransker og oppdragsgiver sammen utarbeider et mandat på hva som skal undersøkes. Videre utarbeides det saksbehandlingsregler og hvilke ressursbegrensninger som må tas hensyn til. Det fastsettes regler for blant annet hvordan berørte parter skal ivaretas, hvordan forsikre at oppdraget utføres på en objektiv måte og hvordan informasjon kan innhentes og senere håndteres. Berørte parter i en granskning har krav på informasjon om sine rettigheter og hvordan granskningen i utgangspunktet skal gjennomføres. (Songstad, 2023). I tillegg kan oppdragsgiver

fastsette krav i mandatet vedrørende granskernes habilitet. For å skape tillitt til granskningen er det essensielt at de som utfører granskningen er uavhengige og ikke har insentiver til å påvirke konklusjonen. Videre utarbeides det en plan over hva som skal gjøres under granskningen og hvordan utførelsen skal legges opp. Det er hovedsakelig oppdragsgiver som bestemmer omfanget av granskningen, men med innspill fra gransker. Innenfor den fastsatte rammen av mandatet er det granskerne som bestemmer hvordan prosessen skal utføres. (Grimstad, 2015, s. 261). Oppdragsgiver har mulighet til å avslutte oppdraget når som helst, uavhengig av om granskningsoppdraget er ferdig (Grimstad, 2015, s. 335).

Strategisk granskning er en fremgangsmetode som skal fungere som et hjelpemiddel på veien for å komme til bunns i den enkelte sak. Informasjonsstrategi er prosessens første steg og handler om hvilke informasjonskilder private granskerer kan benytte seg av som kan bidra med opplysninger i saken. Dette kan være en krevende prosess da det kan foreligge mye materiale som må behandles. For å forstå hva en skal lete etter og ikke overse viktig informasjon, er kunnskap og erfaring essensielt. Det skilles mellom personbaserte informasjonskilder, stedbaserde informasjonskilder, arkivbaserte informasjonskilder og teknologibaserte informasjonskilder (Gottschalk, 2018a, s. 112). Personbaserte informasjonskilder kan eksempelvis være varslere, vitner eller mistenkte i saken og intervjuer kan være en hensiktsmessig måte å innhente informasjon. Andre mulige informasjonskilder kan være å søke i dokumenter, gå gjennom e-post korrespondanser og søke gjennom sosiale medier. Private granskerer kan også analysere regnskaper og gå nærmere inn på innholdet i databaser for å innhente nødvendig informasjon. (Gottschalk, 2018a, s. 13). Det er ikke den som granskes sin oppgave å overbevise om at en selv er uskyldig. Den som granskes er beskyttet mot selvinkriminering, og kan ikke tvinges til å bidra til egen domfellelse. I granskningssammenheng er det viktig å informere de berørte og andre som blir intervjuet om at informasjon som blir innhentet kan bli brukt i etterfølgende prosesser. Det er derfor nødvendig å være bevisst på betydningen av selvinkrimineringsvernet når det gjelder å gi forklaringer om mulige straffbare handlinger og krav om utlevering av dokumenter i etterkant. (Songstad, 2023).

For at private granskere skal kunne utføre sitt arbeid tilstrekkelig er det avgjørende at oppdragsgiver gir tilgang på interne dokumenter. I henhold til Advokatforeningens retningslinjer er oppdragsgiver forpliktet til å overlevere all relevant informasjon, og samtidig sikre at tredjeparter overleverer nødvendig informasjon (Advokatforeningen, del 2 pkt. 4, 2023). Som nevnt tidligere, kan dette imidlertid være en utfordring ved privat granskning, da oppdragsgiver kan velge å holde tilbake visse dokumenter som ikke er ønskelig at skal komme frem. Ved etterforskninger kan politiet på sin side kreve slike dokumenter inndratt for å bygge sin sak. Advokatforeningens retningslinjer fastsetter at private granskerne har rett til å avslutte oppdraget dersom det foreligger saklig grunn (Advokatforeningen, del 2 pkt. 3, 2023). Dersom det oppdages at oppdragsgiver bevisst har unnlat å dele all nødvendig informasjon og ikke ønsker å rette opp forholdet, kan det gi granskerne grunnlag for å avslutte oppdraget.

Kunnskapsstrategi er prosessens neste steg og dreier seg om hvilke kunnskapsområder det er nødvendig at granskningsteamet behersker for å kunne lykkes med granskningen. Det handler om å finne hvilke typer kompetanseområder som egner seg best til det gitte oppdraget. Sentrale kompetanseområder er samtaleteknikk, innholdsanalyse, organisasjonsforståelse, finans, regnskap og kriminologi. Disse kompetanseområdene er ofte avgjørende for å kunne rekonstruere en hendelse eller et hendelsesforløp ved mistanke om økonomisk kriminalitet. (Gottschalk, 2018a, s. 13).

Metodestrategi er prosessen tredje steg og handler om å velge den fremgangsmåte og oppførsel som anses som egnet og som vil kunne være med på å oppklare saken (Gottschalk, 2018a, s. 168). Særlig under intervjuer spiller oppførsel en avgjørende rolle, hvor man eksempelvis kan velge å legge opp til samarbeid eller konfrontasjon. Dette vil kunne spille inn på situasjonen og være avgjørende for om man får tilstrekkelig med informasjon som vil kunne bidra i granskningen. Private granskeres tankestil står også sentralt hvor eksempelvis nysgjerrighet, kreativitet og et åpent sinn kan være avgjørende for å lykkes (Grimstad, 2015, s. 307-309).

Videre omtales konfigurasjonsstrategi som prosessens fjerde steg. Konfigurasjonsstrategi går ut på å velge den arbeidsform og strategi som på best mulig måte vil være med på å løse problemstillingen en står overfor (Gottschalk, 2018a, s. 13).

Systemstrategi omtales som prosessens siste steg og dreier seg om bruken av digitale løsninger under et granskningsoppdrag. Bruken av elektroniske hjelpemidler og informasjons- og kommunikasjonssystemer brukes til å søke og sammenstille data. Datamaterialet brukes så for å utarbeide analyser basert på funnene som blir avdekket. Bruken av moderne teknologi kan bidra til å løse saker, men også forhindre at kriminelle hendelser skjer i utgangspunktet. (Gottschalk, 2018a, s. 235).

Etter at informasjonen er samlet inn, analyseres materialet og granskerne danner seg gjerne et oversiktsbilde over hva som har skjedd, hvordan hendelsen skjedde, hvorfor det skjedde og hvem som eventuelt har gjort hva. Avslutningsvis utformes en granskningsrapport og oppdraget avsluttes (Advokatforeningen, del 2 pkt. 8, 2023). Det stilles ingen formelle krav eller rammeverk private granskere må forholde seg til ved utforming av granskningsrapporten, utover at granskningsrapporten skal redegjøre for mandatet. Dette gjør at rapportene innehar store forskjeller når det kommer til innhold og kvalitet. (Grimstad, 2015, s. 261). Rapporten bør inneholde beskrivelser av granskernes arbeid, saksforholdet, saksbehandlingsreglene, undersøkelsene som er gjennomført, beskrivelser og vurderinger av faktum (Advokatforeningen, del 2 pkt. 8, 2023). Samt anbefalinger til virksomheten knyttet til håndtering av funn internt og en eventuell anbefaling om at virksomheten selv burde anmelde forholdet (Grimstad, 2015, s. 332). Et annet viktig moment er at granskerne tydeliggjør hvilke bevis og regler om bevisvurdering som er vektlagt (Advokatforeningen, del 2 pkt. 4, 2023). Private granskere skal ikke søke å plassere ansvar for straffbare forhold, det foretas eventuelt i politiets etterforskning. Rapporten skal videre ikke inneholde antakelser fra granskerne, den skal baseres på faktum som er avdekket i undersøkelsene. Videre påpeker Advokatforeningens retningslinjer at private granskere må ta høyde for at feil kan begås (Advokatforeningen, del 1, 2023). Granskerne kommer kun med anbefalinger, og oppdragsgiver tar selv en

vurdering på om anbefalingene skal implementeres og etterleves, og om forholdet skal anmeldes.

2.5.4 Omtale av gransknings sakene - Aschehoug og Norsk Tipping

Dette avsnittet har som formål å gi en overordnet beskrivelse av gransknings sakene av Aschehoug og Norsk Tipping. Vi har gjennomført intervjuer med ansatte i de respektive selskapene, og vi anser det som nødvendig å gi en kortfattet beskrivelse av sakene som en forutsetning for å etablere tilstrekkelig forhåndskunnskap når vi senere omtaler sakene i analysedelen.

Aschehoug

Granskningen av Aschehoug går tilbake til 2014, hvor forlaget oppdaget at deres tidligere finansdirektør hadde underslått betydelige beløp. Forlaget så det som nødvendig å iverksette en ekstern granskning for å få klarhet i omfanget av undersøkelsen. Det var revisjon- og konsulenthuset KPMG som sto for granskningen. Granskningsundersøkelsen tok også sikte på å vurdere forlagets internkontroll og rutiner for å identifisere eventuelle svakheter og mangler som bidro til muligheten for underslaget. Resultatet av granskningen avdekket at beløpet som var underslått var dobbelt så stort som antatt. Videre konkluderte KPMG med at mislighetene var i utgangspunktet svært vanskelig å oppdage med normale internkontrolltiltak. (Aune et al., 2014).

Norsk Tipping

Deloitte gjennomførte i 2010 en ekstern granskning av Norsk Tipping. Granskningen var angivelig knyttet til påstander om «*manglende habilitet og handlinger utover fullmakter i Norsk Tipping*» (Bristøl, 2010). Riksrevisjonene la året før frem en rapport for årene 2000 til 2007, der det ble konstatert at det eksisterte en «*ukultur i selskapets tidligere ledelse*» (Bristøl, 2010). Norsk Tipping ønsket en uavhengig vurdering av sine rutiner og prosesser, og Deloitte fikk derfor i oppdrag å undersøke påstandene fra Riksrevisjonen. Påstandene dreide seg om mulige nære bånd mellom enkeltpersoner på leverandørsiden av terminaler og ansatte i Norsk Tipping. Konklusjonen fra Deloitte konstaterte at det ikke var grunnlag for å anmelde noen av de ansatte i Norsk Tipping for korrupsjon, men flere av de ansatte ble sterkt kritisert (NRK, 2010).

2.6 Sammenligning av privat granskning og etterforskning

Private granskere sies å være det største undersøkende organet innenfor feltet. Likevel er politiet å definere som det viktigste organet. Dette på grunn av politiets maktposisjon, deres tilgang på informasjon og mulighet til å utøve straff (Lewis et al., 2014). Straffeprosessloven konkretiserer at etterforskning iverksettes og utføres av politiet på eget initiativ basert på anmeldelser eller egen mistanke. Formålet med en etterforskning er å undersøke om det foreligger straffbare forhold i tilknytning til en hendelse, som videre skal forfølges av det offentlige. Etterforskningsprosessen handler om å skaffe materialet som kan avgjøre om det skal reises siktelse mot den det gjelder. (Elden & Keiserud, 2023).

Privat granskning skal på ingen måte erstatte, konkurrere mot eller ødelegge for etterforskning som metode. Granskning skal heller forsøke å supplere og bistå på et område det åpenbart er behov for ytterligere ressurser. Sitat fra tidligere leder for granskningsenheten i PwC, Pål Kulø Lønseth (i dag, sjef for Økokrim):

Granskere skal ikke være politi, og de må ta hensyn til at Økokrims jobb ikke blir spolert og vanskeliggjort. Og jeg mener granskere har en viktig oppgave i dag, ved at høykompetente folk kan komme inn og forebygge uheldige og uønskede hendelser, og bistå bedrifter som ikke vet om noe kriminelt har skjedd før det eventuelt går en anmeldelse. (Gottschalk, 2018a, s. 20).

Morten Eriksen, tidligere førstestatsadvokat i Økokrim uttalte seg i Dagens Næringsliv tilbake i 2013 om at det er av oppfatning fra Økokrim sin side at private granskere kan ødelegge for etterforskningen. Eriksen siktet til at bevis kan bli ødelagt, at forklaringer mellom vitner blir samordnet og at vitner blir utmattet av prosessen før Økokrim i det hele tatt er inne i bildet. Lønseth, som talte fra granskerens perspektiv den gang, svarte Eriksen med at granskning som metode er ment for å forebygge hendelser knyttet til økonomisk kriminalitet. Samtidig påpekte han at hensikten ikke er å ødelegge politiets arbeid. (Gottschalk, 2018a, s. 20). En avveining mellom disse to perspektivene vil derfor være sentral å løse for at private granskere og offentlige myndigheter skal kunne se nytteperspektivet av granskning som supplement til etterforskning. En gjensidig forståelse fra begge

parter kan være med på å forebygge og avdekke økonomisk kriminelle hendelser som foretas i dagens samfunn, og som nevnt, alt for mange slipper unna med.

Det reises flere kritiske spørsmål til granskning som undersøkelsesmetode i relasjon til undersøkelsens troverdighet. Oppdragsgiver av granskningsoppdraget har mulighet til å styre og begrense hva som blir undersøkt av innleide private granskere. De besitter mulighet til å unnlate å overlevere relevant informasjon og dokumentasjon, og de kan til en viss grad styre granskningen i ønsket retning. (Grimstad, 2015, s. 205). Dette kan føre til at sentrale elementer og forhold ved hendelsen blir skjermet og ikke blir oppdaget. Dette kan medføre saker hvor det faktisk har foregått kriminelle forhold, men som granskerne ikke er i stand til å avdekke ved bruk av sine ressurser, men som Økokrim om mulig kunne avdekket. Tilfeller hvor de mistenkte slipper unna uten straffesanksjoner vil ikke virke preventivt, og det vil kunne bidra til at lignende hendelser skjer igjen i fremtiden. For å redusere forekomsten av økonomisk kriminalitet kan det være nødvendig med flere konkrete eksempler der saker får rettslig virkning.

3.0 Regelverket ved privat granskning, forebyggende oppdrag og etterforskning

Når det gjelder lovreguleringen av granskningsfeltet er det viktig å skille mellom offentlige og private granskninger, da ulike lover kommer til anvendelse i de to kontekstene. I tillegg er offentlige myndigheter underlagt egne regelverk ved etterforskning, som ikke gjelder for private granskninger. Videre vil vi også presentere ulike lover som er sentrale for private granskere i relasjon til deres oppdrag for eksterne kunder, ettersom virksomheter de utfører forebyggende og avdekkende oppdrag for er underlagt disse reguleringene. Det er derfor sentralt å inkludere disse lovene.

3.1 Regelverket ved private granskninger og forebyggende oppdrag

3.1.1 Ulovfestet privat granskning

Privat granskning beror, som tidligere nevnt, på ulovfestede regler, og reguleres med utgangspunkt i mandatet og etter oppdragsgivers ønske. Ofte brukes saksbehandlingsreglene som anbefales for offentlige granskninger, eller

Advokatforeningens retningslinjer for private granskninger, som utgangspunkt. Disse vil bli presentert ytterligere senere i kapittelet.

Dersom private granskere avdekker mistanke om lovbrudd har granskerne, som tidligere nevnt, i utgangspunktet ikke en lovpålagt meldeplikt om det som fremkommer under graskningsoppdraget. Taushetsplikten for private granskere varierer avhengig av deres rolle. Private granskere, som gjerne har stillingstittel som konsulenter, er ikke underlagt de generelle bestemmelsene om taushetsplikt, mens advokater og revisorer er bundet av taushetsplikt. Dette vil vi gå nærmere inn på senere i kapittelet. Imidlertid kan taushetsplikt for private granskere som ikke er underlagt slik plikt avtales. Taushetsplikten gjelder både under og etter gjennomføringen av private graskningsoppdrag, og dette må stadfestes i mandatet. I tilfeller der private granskere innhenter ekstern hjelp, pålegges eksterne aktører samme taushetspliktavtale som granskerne selv er underlagt. Både avtalt taushetsplikt og avtalte løfter vedrørende anonymitet og konfidensialitet mellom partene kan måtte vike i enkelte tilfeller. Eksempelvis der privat gransker er pålagt dokumentfremleggelse eller er forklaringspliktig i en rettssak, jf. reglene i tvisteloven og straffeprosessloven.

Private granskere får gjerne tilgang til personopplysninger, informasjon om straffbare forhold og forretningshemmeligheter. De må derfor forholde seg til personopplysningsloven ved behandling av personopplysninger, jf. Popplyl. §2. Dette omfatter blant annet å sørge for å ha et rettslig grunnlag for behandlingen, samtidig som at personopplysningene behandles på en sikker, rettferdig og åpen måte. Reglene vedrørende personvern kan virke begrensende for graskningsarbeidet. Muligheten for å innhente og analysere informasjon kan begrenses, og det foreligger visse krav for hvordan denne type informasjon skal håndteres. Private granskere kan bli presentert for opplysninger og dokumentasjon som er anskaffet på ulovlig vis, og det oppstår et dilemma om informasjonen skal tas i betraktning. (Grimstad, 2015, s. 213).

3.1.2 Advokatforeningens retningslinjer ved private granskninger

Advokatforeningen utarbeidet i 2011 retningslinjer for private granskninger som gjelder for Advokatforeningens medlemmer. Bakgrunnen for retningslinjene var

den betydelige økningen i omfanget av private granskninger. Det oppstod et behov for veiledende regler eller normer for å sikre grunnleggende rettssikkerhetshensyn og saksbehandlingsprinsipper i granskningsarbeidet. Retningslinjene har som mål å sikre en forsvarlig gjennomføring av private granskninger. Retningslinjene er i stor grad basert på NOU 2009:9, som gjelder for offentlige granskninger og vil bli nærmere beskrevet senere i oppgaven.

Private granskninger har de seneste årene fått økt oppmerksomhet og det har blitt tydelige behov for klarere retningslinjer og rammeverk. En revidert utgave av retningslinjene, som tar hensyn til samfunnsutviklingen, ble sendt på høring i 2022. Den reviderte utgaven ble vedtatt av Advokatforeningens hovedstyre den 2. juni 2023 (Advokatforeningen, del 1, 2023). Formålet med endringene og moderniseringen er å forenkle Advokatforeningens retningslinjer og knytte retningslinjene tettere opp mot regler for god advokatskikk (Schmidt, 2022). Ved å sammenfatte disse retningslinjene og regler for god advokatskikk, oppnås et regelverk som effektivt ivaretar rettssikkerheten til de berørte partene. Det påpekes at retningslinjene må ses på som et supplement av regler for god advokatskikk. Disse retningslinjene kan også benyttes av andre yrkesgrupper som utfører private granskninger for å sikre etterlevelse av grunnleggende rettssikkerhetsprinsipper. Det er viktig å merke seg at Advokatforeningens retningslinjer er av overordnet karakter og må tilpasses til det spesifikke granskningsoppdraget. (Advokatforeningen, del 1, 2023).

De reviderte retningslinjene for private granskninger inneholder som nevnt, en rekke rettssikkerhetsprinsipper som skal ivaretas på alle trinn av en granskningsprosess. Prinsippene er utformet for å sikre at granskningsarbeidet gjennomføres på en forsvarlig måte og at alle berørte parter får tilstrekkelig rettssikkerhet. De reviderte retningslinjene legger spesielt vekt på kontradiksjonsprinsippet (Helsingeng & Smith, 2023). Kontradiksjonsprinsippet er av stor betydning i granskningsprosessen. Det sikrer at alle berørte parter har rett til å bli hørt og gis anledning til å forklare seg. Ingen kan dømmes eller bli anklaget uten å ha fått muligheten til å imøtegå beskyldninger eller fremme sitt synspunkt (Advokatforeningen, del 1, 2023). Kontradiksjon er avgjørende for en rettferdig og grundig granskningsprosess. Dette prinsippet bidrar til å sikre at alle

relevante opplysninger blir tatt i betraktning, noe som er avgjørende for å kunne trekke en fornuftig konklusjon. Kravet om kontradiksjon er utledet av den viktigste veiledningsnormen som eksisterer i dag, nemlig det ulovfestede forsvarlighetsprinsippet.

Videre legger Advokatforeningens retningslinjer føringer for selve gjennomføringen av granskningsoppdraget. Det er viktig at det så snart som mulig utarbeides retningslinjer for arbeidet som skal gjennomføres. Retningslinjene omhandler blant annet hvordan private granskerne skal innhente informasjon, føringer for selve saksbehandlingen og ivaretagelse av berørte parter rettigheter. Det må presiseres om det ligger innenfor arbeidsgivers styringsrett å pålegge ansatte forklarings- og medvirkningsplikt i saken. Videre må det også presiseres om berørte parter skal ha rett til innsyn i rapporten. Mandatet er selve utgangspunktet for granskningen og setter rammer for hva private granskere kan foreta seg. Det er særdeles viktig at private granskere forholder seg til mandatet og ikke foretar seg noe utenforliggende. Videre stilles det krav til granskningsutvalgets kompetanse. Kravet til kompetanse omtales i NOU 2009:9: *«Undersøkelseskommissjonen må samlet sett ha den nødvendige kompetansen til å utføre undersøkelsesarbeidet og kommissjonen må settes sammen slik at publikum får tillit til kommissjonens kompetanse til å gjennomføre undersøkelsen»* (NOU 2009:09). Det stilles videre krav om uavhengighet og upartiske forhold mellom granskningsutvalget og oppdragsgiver. Uavhengighetskravet er avgjørende for å oppnå tillitt til granskningen som blir gjennomført. Beskyttelse av grunnleggende menneskerettigheter er sentrale prinsipper som må tas hensyn til under granskningen. Retten til privatliv er regulert både internasjonalt og nasjonalt, og det er viktig at denne retten blir respektert og tatt i betraktning i granskningsprosessen. Videre understreker Advokatforeningens retningslinjer viktigheten av å ta hensyn til selvinkrimineringsvernet under en granskning. Som tidligere nevnt, innebærer dette at private granskere må være bevisste på at informasjon som innhentes i en granskning kan bli brukt i etterfølgende prosesser, inkludert i politietterforskning av potensielle straffbare handlinger. (Advokatforeningen, del 1, 2023).

3.1.3 Taushetsplikten for advokater og revisorer

Dersom det foreligger regler om taushetsplikt tilknyttet private granskeres profesjon, vil disse være førende for granskerens plikter. Som nevnt, gjelder dette blant annet for advokater og revisorer. Om ikke annet følger av lov, har revisor og revisors medarbeidere, taushetsplikt om informasjon de får kjennskap til under utøvelse av sitt arbeid, jf. revisorloven § 10-1. Opphør av taushetsplikten kan skje dersom den berørte personen samtykker til utlevering av informasjonen.

For advokater gjelder reglene om taushetsplikt etter § 32 i ny advokatlov, som er vedtatt, men enda ikke trådt i kraft. Advokater er underlagt strenge taushetspliktsregler og kan ikke avgi forklaring til noen, og er dermed underlagt taushetsplikt ved granskningsoppdrag. En advokat kan, ifølge lovbestemmelsen, ikke forklare seg i en rettssak om det som omfattes av taushetsplikten.

Taushetsplikten kan opphøres dersom den som har krav på taushet samtykker til dette, jf. Advokatlov § 32, 2. ledd. Advokatloven § 33 gir advokater visse unntak fra sin taushetsplikt i samsvar med straffeprosessloven § 119 og tvisteloven § 22-5. Dette gjelder situasjoner der den som har krav på hemmelighold gir samtykke eller at forklaringen er nødvendig for å forhindre at noen uskyldige blir straffedømt, jf. straffeprosessloven § 119. En eventuell overtredelse av taushetsplikten er gjenstand for straff etter straffeloven § 211.

3.1.4 Betydningen av hvitvaskingsloven for private granskeres arbeid

Hvitvaskingsloven er tilpasset internasjonal standard, med utgangspunkt i anbefalingene fra Financial Action Task Force (FATF) og EUs fjerde og femte hvitvaskingsdirektiver. Formålet med hvitvaskingsloven er å bekjempe hvitvasking og terrorfinansiering, jf. Hvitvaskingsloven (hvv) § 1.

Rapporteringspliktige aktører, eksempelvis banker, forsikringselskap, advokater, revisorer og regnskapsførere, er pålagt å følge hvitvaskingsloven jf. Hvv § 4. Ved funn av kriminelle forhold er aktørene forpliktet til å anmelde forholdene til politiet. Parallelt med at offentlige myndigheter etterforsker saken kan selskapene selv velge å engasjere private granskere til å se på saken. Videre er rapporteringspliktige virksomheter pålagt undersøkelsesplikt etter hvvl. § 25 ved mistanke om at transaksjoner kan ha tilknytning til hvitvasking eller terrorfinansiering. Private granskere kan engasjeres for å undersøke og avdekke

om noe kriminelt har foregått. En granskningsrapport legges frem og viser til hvilke funn som er avdekket. Private granskere er ikke underlagt opplysningsplikt og ansvaret ligger derfor på rapporteringspliktig virksomhet. Ved mistanke etter grundigere undersøkelser, skal det rapporteres om mistenkelige transaksjoner (MT-rapport) til Økokrim, jf. hvvl § 26. Tredjepart eller kunder skal ikke informeres om undersøkelsen eller ved eventuell oversendelse til Økokrim eller dersom etterforskning blir aktuelt, jf. hvvl § 28.

Virksomheter som er omfattet av hvitvaskingsregelverket er forpliktet til å hele tiden ha kontroll over og vurdere risikoen for hvitvasking og terrorfinansiering, jf. Hvvl. § 6. Det er krav til virksomhetsinnrettet risikovurdering i relasjon til foretakets egen virksomhet, virksomhetens produkter, tjenester og kundeforhold, type kunde og kundegrupper og geografiske forhold, jf. Hvvl. § 7 (2) bokstav a-d. Videre er rapporteringspliktige virksomheter pliktige til å *«ha oppdaterte rutiner for å sikre at virksomheten håndterer identifisert risiko og oppfyller plikter etter bestemmelser gitt i eller i medhold av loven her»*, jf. Hvvl. § 8 (1). Virksomheter kan engasjere private granskere i relasjon til risikoforebyggende arbeid, hvor hvitvaskingslovens regler står sentralt. Som er resultat av deres arbeid, presenterer private granskere vanligvis nødvendige tiltak og systemer som er i samsvar med hvitvaskingslovens regler, og som vil være hensiktsmessige for oppdragsgivende virksomhet å implementere. Disse tiltakene har til hensikt å forebygge risikoer knyttet til virksomheten.

3.1.5 Betydningen av åpenhetsloven for private granskeres arbeid

«Lov om virksomheters åpenhet og arbeid med grunnleggende menneskerettigheter og anstendige arbeidsforhold», også kjent som åpenhetsloven, er en nylig innført lov som trådte i kraft 1. juli 2022. Formålet med loven, jf. Åpenhetsloven § 1 er å fremme virksomheters respekt for menneskerettigheter og anstendige arbeidsforhold, samtidig som den skal sikre allmenheten tilgang på informasjon. Loven gjelder for større virksomheter som er «hjemmehørende i Norge» og for «utenlandske virksomheter som tilbyr varer og tjenester i Norge», jf. Åpenhetsloven § 2. Lovens tredje paragraf definerer hva som menes med større virksomheter og viser til vilkår som må oppfylles i relasjon til en viss salgssinntekt, balansesum eller gjennomsnittlig antall ansatte.

Åpenhetsloven stiller strengere krav til hvordan virksomheter skal handle for å sikre at menneskerettigheter etterleves på en tilfredsstillende og verdig måte. Loven pålegger virksomheter en informasjonsplikt og krav til å gjennomføre aktsomhetsvurderinger som skal redegjøres for i en offentlig tilgjengelig rapport (Forbrukertilsynet, 2022). Åpenhet er et sentralt prinsipp, og formålet er å sikre at alle har rett til innsyn i om selskapet overholder gjeldende lover og regler. Rapportering i samsvar med åpenhetsloven vil være viktig for selskaper å implementere. Dette bunner i åpenhet rundt selskapenes etiske drift og at arbeidstakernes forhold er under verdige og trygge vilkår.

Åpenhetsloven vil være sentral under private granskeres arbeid ved å bistå virksomheter med å implementere og drive i overensstemmelse med loven. Dette er viktig sett fra et samfunnsperspektiv for at virksomheter skal kunne vise at de oppfyller nødvendige krav og driver i tråd med samfunnsverdige prinsipper. Private granskere vil derfor være nyttige for å bistå virksomheter med å etterleve loven på en tilfredsstillende måte.

3.1.6 Betydningen av EUs direktiv for varslinger for private granskeres arbeid

Direktivet om vern av varslere ble vedtatt av EUs organer 23. oktober 2019. Formålet med direktivet er å styrke håndhevelsen av EU-retten ved å beskytte personer som varsler om brudd på EU-lovgivningen. Varslingsdirektivet skiller seg fra arbeidsmiljølovens regler om varsling på flere områder. Virksomheter som allerede har et internt varslingssystem kan være nødt til å foreta endringer avhengig av hvordan anonymitet, saksbehandlingsfrister og personkrets blir håndtert. For å sikre anonymitet krever direktivet at virksomheter har effektive teknologiske løsninger for behandling av varslingssaker. Medlemsstatene forventes å innføre sanksjoner mot virksomheter som ikke oppfyller direktivets krav. (The Institute of Internal Auditors, 2020). Norge er juridisk forpliktet til å rette seg etter direktivet gjennom EØS lovgivningen. For øyeblikket er varslingsdirektivet til behandling hos departementene for vurdering av om direktivet må implementeres i norsk rett som følge av EØS-avtalen, samtidig som behovet for eventuelle justeringer blir vurdert. (KPMG, u.å.).

Implementering av direktivet kan påvirke private granskeres arbeidsmetoder. Direktivet krever at virksomheter etablerer varslingsystemer som er i tråd med bestemmelsene, og dette er arbeid private granskere kan bistå eksterne virksomheter med. Videre har det betydning for deres arbeid ved at de må ta hensyn til direktivets bestemmelser når de håndterer varslinger og samarbeider med varslere. Private granskere må sikre at deres metoder og prosedyrer er i samsvar med direktivets krav for å beskytte varslere og opprettholde deres integritet. Direktivet skal gi økt beskyttelse og trygghet for varslere. Private granskere kan derfor oppleve at flere personer er villige til å varsle om økonomisk kriminalitet og andre lovbrudd, da de nå har en klarere juridisk beskyttelse. Videre kan direktivet føre til et økt samarbeid mellom private granskere og varslere. Private granskere kan dra nytte av informasjon og tips som blir fremsatt i samsvar med direktivet, og varslere kan føle seg mer trygge på å samarbeide med private granskerne. Dette kan føre til at private granskere får tilgang til mer relevant informasjon og kan styrke granskernes evne til å avdekke og håndtere økonomisk kriminalitet.

3.2 Regelverket ved offentlig granskning

Offentlige granskninger, i motsetning til privat granskning, er underlagt flere lovreguleringer som setter klare rammeverk ved granskningen og dens utførelse. Som tidligere nevnt, brukes ofte saksbehandlingsreglene for offentlige granskninger også for private granskninger.

Offentlige granskninger er underlagt forvaltningsloven og offentlighetsloven. Videre fastsetter Justisdepartementets Rundskriv G-48/75 regler som gjelder for offentlige granskningskommisjoner. Rundskrivet fra 1975 gir retningslinjer for hvordan offentlige granskningskommisjoner skal utføre sine oppgaver og hvordan de skal samarbeide med andre offentlige organer og instanser. Noen av de viktigste temaene som reguleres i Rundskriv G-48/75 inkluderer kommisjonens mandat og fullmakter, saksbehandlingsregler, taushetsplikt, partenes rettigheter og plikter, og rapportering og offentliggjøring av konklusjoner og funn. Rundskrivet legger også vekt på nødvendigheten av å sikre uavhengighet og upartiskhet i granskningsprosessen, samt å ivareta de berørte partenes rettigheter og interesser. (Justis- og politidepartementet, 1975).

I 2007 ble det opprettet et lovutvalg som hadde som mandat å vurdere og foreslå endringer i regelverket for granskningskommisjoner. Utvalget vurderte blant annet sammensetningen av kommisjonene, deres oppgaver, rettslige status og saksbehandling. På bakgrunn av utvalgets arbeid ble det utarbeidet utredning, NOU 2009:9 «Lov om offentlige undersøkelseskommisjoner». Utredningen inneholder en rekke forslag til endringer i regelverket for granskningskommisjoner. Noen av hovedpunktene i utredningen omfatter blant annet taushetsplikten til kommisjonsmedlemmer og andre involverte i granskningen, habilitetskrav til medlemmene, krav til kompetanse og faglig dyktighet blant kommisjonsmedlemmene, og krav til offentlighet og innsyn i granskningsprosessen. Utredningen legger også vekt på at kommisjonene skal ha en uavhengig og upartisk rolle, og at det må sikres at berørte parter får en reell mulighet til å delta og uttale seg i granskningsprosessen. Formålet med forslagene til endringer i regelverket er å sikre en rettssikker og forsvarlig gjennomføring av offentlige granskninger, og å bidra til å avdekke eventuelle feil og mangler i offentlig virksomhet. NOU 2009:9 er ikke vedtatt i lov, men er som nevnt en utredning med forslag til endringer av regelverket. (NOU 2009:9).

3.3 Regelverket ved etterforskning

3.3.1 Straffeprosessloven

«Straffeprosessloven regulerer hvordan en straffesak skal behandles, fra etterforskningsfasen til behandling i domstolene. Loven tar for seg ulike virkemidler i bekjempelsen av kriminalitet» (Straffeprosessloven, 1981). Loven er aktuell ved alle økonomisk kriminelle forhold som blir ført for retten, uavhengig om forholdene ble avdekket i et granskningsoppdrag eller om forholdene ble avdekket ved etterforskning. Straffeprosessloven legger føringer for saksgangen ved det aktuelle lovbruddet som blir ført for retten, hvor ulike rettsprinsipper må ivaretas. *«Straffeprosessloven skal først og fremst ivareta visse rettssikkerhetsprinsipper som skal sikre at tiltalte og andre involverte behandles på en rettferdig og betryggende måte fra etterforskningen til domfellelse»* (Jusinfo.no, u.å.). Loven stadfester hvilke rettigheter og plikter involverte parter i en straffesak vil ha. Samtidig regulerer straffeprosessloven *«måten etterforskning, bevissikring og tvangsmidler i etterforskning av en straffesak skal foregå på»* (Jusinfo.no, u.å.)

Straffeprosessloven § 4 påpeker at straffeprosessuelle inngrep i en straffesak må være i samsvar med folkerettslige forpliktelser, spesielt menneskerettighetene. Det følger videre av menneskerettsloven § 3 at konvensjoner og protokoller nevnt i mrl. § 2 har forrang ved motstrid overfor annen lovgivning. Her står særlig den Europeiske menneskerettighetskonvensjonen (EMK) og Europeisk menneskerettighetsdomstolen (EMD) sentralt. EMK art. 6: «*Retten til en rettferdig rettergang*» står sentralt i straffesaker. EMK art. 6 tar blant annet for seg individets rett til en «*rettferdig og offentlig rettergang innen rimelig tid ved en uavhengig og upartisk domstol opprettet ved lov*». Retten er forpliktet til å sørge for at kravet til rettferdig rettergang i EMK art. 6 oppfylles, jf. Rt. 1996 s. 666 og Rt. 2001 s. 747.

4.0 Metode

4.1 Datainnsamling

For å besvare problemstillingen vår har vi, gjennom dybdeintervjuer av relevante personer med tverrfaglig granskningsbakgrunn, innhentet et bredt spekter av ulike synspunkter. Valget om å benytte intervju som datainnsamlingsmetode var motivert av ønsket om å oppnå en dypere forståelse av temaet. Intervjuobjektene bakgrunn og erfaringer har spilt en avgjørende rolle for utviklingen av oppgaven vår. Dette har gitt oss ulike vinklinger på hvordan hver enkelt tenker og arbeider. I tillegg har vi gjennomført to intervjuer med ansatte i selskaper som tidligere har engasjert private granskere. Formålet med disse intervjuene var å tilføre oppgaven ytterligere dybde og få innsikt fra oppdragsgivers perspektiv.

I forkant av intervjuene ble det foretatt grundig forberedelse, hvor vi utarbeidet relevante spørsmål som vi ønsket å få svar på. Samtidig ønsket vi å gi rom for intervjuobjektene til å uttrykke seg fritt om temaet, og derfor ble det benyttet en semistrukturert intervjumetode. Åpne spørsmål ble benyttet for å påse at intervjuobjektene ikke ble påvirket eller ledet. Videre stilte vi relevante oppfølgingsspørsmål, og vi ba om begrunnelser for de påstander som ble fremsatt under intervjuene. Ved semi-strukturerte intervjuer formes intervjuet etter kandidatens svar og teknikken legger opp til en avslappet samtale (Academic Work, u.å.). Intervjuene ble gjennomført som både fysiske- og digitale møter, og

det ble tatt lydopptak av samtalene for å sikre at all informasjon ble ivaretatt og for å kunne sitere intervjuobjektene korrekt. Videre har vi transkribert intervjuene for å lettere sammenstille og få oversikt over materialet som senere ble analysert. Ved ferdigstilling av analysen sendte vi ut sitatsjekk til alle intervjuobjektene for kvalitetssjekk. De fikk mulighet til å korrigere eventuelle feil og gi tilbakemeldinger.

4.2 Utvalg

Vi opplevde god respons på våre henvendelser til private granskere, hvor omtrent to tredjedeler av de vi kontaktet ga positiv tilbakemelding og var villige til å stille til intervju. Som et resultat har vi interjuvet totalt åtte private granskere med ulik bakgrunn og erfaring. Utvalget av intervjuobjekter ble valgt basert på deres nåværende jobber og tidligere erfaring innenfor granskningsfeltet. Samtidig som vi søkte å inkludere intervjuobjekter fra ulike virksomheter og miljøer for å skape en viss tyngde blant utvalget og for å få flere perspektiver rundt problemstillingen. Blant intervjuobjektene var det representanter fra selskapene KPMG, EY, Sands, Kvamme Associates, Schjødt, Glittertind, Konsulentselskap X og tidligere konsulent i McKinsey. I tillegg har vi interjuvet Aschehoug og Norsk Tipping, som har benyttet seg av private granskere

4.3 Intervjuobjekter

Vi interjuvet følgende personer innen granskningsmiljøet:

- Helge Kvamme, grunnlegger av Kvamme Associates. Utdanning fra politihøgskolen og arbeidserfaring fra blant annet Kripos, DNB, Økokrim, PwCs granskningsenhet og Selmers enhet for Granskning & Compliance. Har lang erfaring innenfor feltet og var med å utvikle granskningsenheten i PwC i 2000.
- Jan Erik Gran Olsen, partner i KPMG. Utdannet politi og siviløkonom og har over 20 års erfaring innenfor feltet. Tidligere jobbet i etterforskningsavdelingen til Kripos, i Politidirektoratet og PwCs granskningsenhet. Var i likhet med Helge Kvamme med på å bygge opp PwCs granskningsenhet.

- Nicolai Skridshol, partner i advokatfirmaet Sands. Erfaren advokat og avdelingsleder for granskning og compliance i Sands. Har lang erfaring med norsk og internasjonalt antikorrupsjonsarbeid. Bistår private og offentlige klienter med risikostyring/compliance arbeid og håndtering av kritikkverdige forhold.

- Bernt Nilsen, Senior Manager i EY - Forensic & Integrity Services. Lang erfaring innenfor granskningsfeltet og fokus på internkontroll, AML, organisasjonsgjennomganger og effektivitetsrevisjoner. Tidligere jobbet som politi og revisor.

- Thomas Steen Brandi, partner i advokatfirmaet Schjødt. Erfaren advokat spesialisert innenfor selskapsstyring, ESG, compliance og krisehåndtering. Han er en ledende ekspert innen anti-korrupsjon, anti-hvitvasking, KYC, sanksjoner og menneskerettigheter. Brandi er medlem av utvalget som har revidert Advokatforeningens retningslinjer for private gransker.

- Cato Schiøtz, advokat i Glittertind. Juristutdannelse fra Universitetet i Oslo. Ekspertise på omfattende sivile saker og økokrimsaker. Formann for Advokatforeningens Rettssikkerhetsutvalg. Var med å utarbeide Advokatforeningens retningslinjer tilbake i 2011.

Magnus Johannesen, tidligere ansatt som konsulent i McKinsey. Arbeidserfaring med risikostyring, investeringsbeslutninger og strategiske endringsprosjekter. Jobbet i stor grad med forebygging av økonomisk kriminalitet.

- Partner A i Konsulenthus X har over 25 års erfaring i bransjen.

Vi intervjuet følgende personer som er ansatt i selskaper som tidligere har benyttet seg av private granskere:

- Mads Nygaard, konserndirektør i Aschehoug. Aschehoug iverksatte granskning etter mistanke om underslag fra selskapets daværende økonomidirektør.

- Norsk Tipping iverksatte granskning etter påstander om smøring og korrupsjon.

5.0 Analyse og diskusjon

I denne delen av oppgaven vil vi benytte oss av innsamlede data fra intervjuene hvor vi drøfter og presenterer våre funn, sett i sammenheng med gjennomgått litteratur. Det vil danne grunnlaget for å trekke en konklusjon og besvare problemstillingen vår. Vi vil benytte oss av tre ulike forskningsspørsmål. For hvert spørsmål vil vi fremheve viktige sitater og poenger som er fremsatt av våre intervjuobjekter. Avslutningsvis for hvert forskningsspørsmål vil vi presentere delkonklusjoner som til sammen vil danne grunnlaget for å besvare problemstillingen vår.

En nødvendig aktivitet i kampen mot økonomisk kriminalitet er virksomheters innsats med å forebygge og avdekke lovbrudd. Forskningsspørsmål 1 fokuserer på forebyggende arbeid, mens forskningsspørsmål 2 tar for seg granskningsprosessen og avdekkende arbeid. I et forebyggende oppdrag kan det være tilfeller der ulovlige aktiviteter blir avdekket. På den andre siden, når formålet med oppdraget er å avdekke ulovlige aktiviteter, vil det ofte resultere i anbefalinger til forebyggende tiltak som kan forhindre gjentakelse i fremtiden. Selv om forebygging og avdekking representerer ulike tilnærminger, har de likevel en tett sammenheng og kan komplimentere hverandre. Det vil derfor være naturlig med en viss grad av overlapp mellom disse to områdene.

Vi ønsker å påpeke at våre funn gjennom dybdeintervjuene ikke representerer alle selskaper i Norge som driver med forebyggende arbeid eller privat granskning. Vi mener likevel at funnene er representative for den praksis som i dag er vanlig i norsk granskningsarbeid.

5.1 Forebyggende arbeid

Forskingsspørsmål 1: Hvordan bidrar private granskere til å forebygge økonomisk kriminalitet?

Forebygging av kriminelle hendelser er en viktig del av private granskeres arbeid i kampen mot økonomisk kriminalitet. Formålet med dette forskningsspørsmålet er å belyse private granskeres rolle og deres bidrag i det forebyggende arbeidet. I lys

av økt oppmerksomhet rundt samfunnsansvar og stadig økende regulatoriske krav og retningslinjer fra myndighetene, har compliance fått økt betydning for en rekke virksomheter. I denne delen vil vi diskutere hvordan økt fokus på risikostyring og compliance har påvirket private granskeres rolle og arbeid i bekjempelsen av økonomisk kriminalitet. Videre vil vi presentere og drøfte de mest sentrale forebyggende tiltakene intervjuobjektene fremhevet.

5.1.1 Økt fokus på risikostyring og compliance

Resultatene fra intervjuene, sammen med Vista Analyse sin omfangsundersøkelse og Økokrims årsrapport for 2022, gir verdifulle perspektiver på betydningen av compliance og forebyggende arbeid i bekjempelsen av økonomisk kriminalitet. Økokrims årsrapport for 2022 dokumenterer at Økokrim har intensivert sitt fokus på forebygging og håndtering av økonomisk kriminalitet gjennom samarbeid med næringslivet og andre relevante aktører (Økokrim, 2023, s. 18). Samarbeidet inkluderer veiledning om compliance og forebyggende tiltak, noe som tyder på et klart ønske om å styrke implementeringen av forebyggende tiltak i organisasjoner. I Vista-analysen blir det påpekt at virksomheter og kommuner har blitt mer effektive i å forebygge økonomisk kriminalitet. I henhold til analysen, kan det se ut til at forebyggende tiltak viser seg å være effektive, da antallet selskaper som har blitt rammet av økonomisk kriminalitet har holdt seg relativt stabilt, til tross for økning i forsøk på økonomisk kriminalitet (Godeseth et al., 2023, s. 43).

Økt fokus på compliance og forebyggende arbeid har hatt sin fremvekst særlig som følge av flere skandaler som fant sted i USA på begynnelsen av 2000-tallet. Enron-saken, som flere av intervjuobjektene nevner, spilte en vesentlig rolle i å markere et vendepunkt. Saken bidro blant annet til å øke bevissthet omkring risikohåndtering blant selskaper. Partner A i konsulentselskap X presiserer: *«Etter disse hendelsene har landene hatt en slags oppvåkning, hvor regulatoriske påbud har kommet etter hvert»*. Helge Kvamme fremhever USA som en sentral aktør innenfor feltet, som har belyst betydningen av compliance-aspektet de seneste årene. Fremveksten av compliance og risikohåndtering har styrket seg betraktelig de seneste årene. Før de større finansskandalene inntraff var ikke risikohåndtering og compliance like godt implementert i selskapers styringsmodell. Partner A utdyper:

Investering i forebyggende arbeid var nok først og fremst som et resultat av press, men nå er det en bevisst handling som en del av den bredere risikostyringen i selskapene. Selskapene innser de mulige større konsekvensene av å komme på forsiden av en hendelse.

Flere intervjuobjekter betoner det nære samspillet mellom granskning og compliance. Thomas Brandi i Schjødt utdyper: *«Det er viktig å plassere granskning i en compliance kontekst - hvor granskning er en anerkjent komponent i et beste praksis compliance-program»*. Kvamme fremhever behovet for å lære av de uønskede hendelsene - å identifisere hva som gikk galt, årsakene bak og hvilke lærdommer man tar av hendelsen. Lærdommene må deretter inkorporeres i selskapets compliance-policy som et forebyggende element. Dette indikerer at de avdekkende og oppklarende elementene ved en granskning bidrar til å styrke selskapers interne risikokontroll. Sentrale elementer inkorporeres i selskapers forebyggende strategier og styrker internkontrollen. På denne måten blir avdekkende granskning og forebyggende arbeid gjensidig avhengige faktorer som kan bidra til å utruste selskaper for fremtidige kriminelle hendelser. Dette vil som Brandi påpeker, legge grunnlaget for å utvikle et beste praksis compliance-program.

Flere intervjuobjekter påpeker en betydelig endring i arbeidsoppdrag som et resultat av økt bevissthet rundt selskapers risikostyring og økt fokus på compliance. Bernt Nilsen fra EY's granskningsavdeling bemerker at han, i løpet av de fem årene han har vært ansatt i EY, har opplevd en gradvis endring i oppdragenes karakter ved at det innledningsvis var en klar overvekt av rene granskningsoppdrag, mens andelen forebyggende arbeid er nå i likevekt med granskninger. Videre forventer han i fremtiden at en hovedvekt av oppdragene vil være relatert til forebyggende oppdrag. Både Brandi og Partner A deler Nilsens oppfatning om at forebyggende oppdrag har økt i omfang de siste årene. De utfører nå omtrent like mange forebyggende oppdrag som rene granskninger. Partner A utdyper selskapers frykt for å være i strid med loven som en vesentlig faktor for å investere i forebyggende arbeid. Nicolai Skridshol i Sands påpeker: *«Da jeg startet var det ikke mange advokatselskaper som hadde granskning og*

compliance, men nå er det på hvert hjørne, så det er åpenbart et behov». Jan Erik Gran Olsen i KPMG deler samme oppfatning og mener at markedet i dag har et større behov for denne typen kompetanse enn tidligere. Intervjuobjektene synspunkter indikerer at etterspørselen etter slike oppdrag øker, og at private granskere vil fortsette å være viktige bidragsyttere i tiden som kommer. Videre vitner dette om en bevisst satsning og investering fra selskapers side til å ha en proaktiv tilnærming til selskapets risikostyring. Samtidig som de vil være bedre rustet til å håndtere hendelser før de oppstår.

Intervjuobjektene fremhevet en ensartet erkjennelse om at økende behov for forebyggende tiltak er et resultat av økt fokus på compliance. Skridshol påpeker at stadig økende rapporteringskrav og komplekse prosesser selskaper står overfor, bidrar til å styrke et behov som tidligere ikke har vært like fremtredende. Økte regulatoriske krav og etableringen av sterke rammeverk fremheves som hovedårsaker til den økende betydningen av forebyggende arbeid. Brandi påpeker at økningen knyttet til compliance-arbeid er relatert til:

Økte komplekse reguleringer for næringslivet og håndhevelse fra myndighetene, samt større forventninger fra aksjonærer, investorer, samfunnet, myndigheter og ansatte til etterlevelse. Det er større sjanser for brudd nå enn før og jeg ser at oppdragsmengden bare har økt, fra år til år.

Den økte betoningen av compliance kan til dels tilskrives økt oppmerksomhet rundt ESG-krav. Gran Olsen påpeker: *«Det er blant annet slike lovkrav som gjør at volumet og etterspørselen etter tjenestene våre øker».* Kvamme og Gran Olsen argumenterer for at compliance-tiltak er nødvendige for å oppfylle ESG-standarder og for å opprettholde tillit hos investorer, kunder og samfunnet generelt. Etterlevelse av regulatoriske krav har fått økt betydning i dagens samfunn, noe som kan føre til at selskaper har større behov og insentiver til å investere i forebyggende tjenester fra blant annet private granskere. Dette indikerer at private granskere spiller en rolle i å sikre at selskaper opptrer i samsvar med etiske og samfunnsmessige forventninger.

En bemerkelsesverdig trend som Gran Olsen påpeker, er økt oppmerksomhet rundt forebyggende tiltak og et økt behov for deres tjenester i forbindelse med utviklingen av digitale bedragerier og cyberkriminalitet. Vista Analyse understreker at den økende digitaliseringen av samfunnet har medført at flere selskaper blir sårbare for forsøk på økonomisk kriminalitet (Godeseth et al., 2023, s.7). Det blir påpekt i Vista-analysen at konsekvensene av datainnbrudd er betydelige, både økonomisk sett og omdømmemessig. Samtidig utgjør det en stor belastning for de personene som opplever at deres data har havnet på avveie. (Godeseth et al., 2023, s. 47). Gran Olsen legger til at KPMG har økt sin kapasitet og ressurser rundt kompetanse til å håndtere denne type kriminalitet. Dette tyder på at de har tilpasset seg det dynamiske trusselbildet og aktivt utnytter sin ekspertise for å forhindre slike hendelser. De erkjenner betydningen av å følge samfunnsutviklingen ved å tilpasse og utvide sitt tjeneste- og kompetanseområde.

Nilsen, Brandi og Skridshol påpeker at omdømme kan være et sterkt insentiv for selskaper til å investere i forebyggende arbeid. Konsekvensene kan være brutale dersom brudd på regulatoriske krav blir oppdaget. Skridshol utdyper: *«Du får ikke rekruttert de beste medarbeiderne og konkurransemessig så taper man terreng»*. Det er derfor viktig at selskaper prioriterer forebyggende arbeid for å bli ansett som seriøse aktører i markedet og for å opprettholde sitt omdømme. Effektiv risikostyring og tilfredsstillende etterlevelse kan bidra til å etablere et godt omdømme. Dersom selskaper ikke besitter kompetansen in-house eller av andre årsaker ikke prioriterer denne type arbeid, kan private granskeres ekspertise bidra på dette området.

Compliance-aspektet har nå blitt et avgjørende element for selskapers eksistens. Økt bevissthet og investering i forebyggende tiltak har blitt en integrert del av en omfattende risikostyringsstrategi. Skridshol påpeker: *«Før ble compliance sett på som en kostnad, men nå er det en investering»*. Den betydelige fremveksten av compliance har tvunget selskaper til å overholde gjeldende regulatoriske krav uten unntak. Tidligere kunne selskaper slippe lettere unna, men i dag risikerer de bøter fra Finanstilsynet og eventuell straffeforfølgelse fra offentlige myndigheter. Nilsen mener at mye av motivasjonen for dagens etterlevelsessinnsats må sees i sammenheng med skjerpede lovkrav, omdømmerisiko ved å ikke etterleve krav

samt risiko for økonomiske sanksjonerer. Gran Olsen er enig i at veksten av compliance korresponderer med den økende mengden lovmessige krav i de seneste årene. Han understreker videre at det er økte forventninger fra samfunnet om at problemer håndteres på en tilfredsstillende måte. Videre påpeker han:

Jeg merker forskjell bare på mine kolleger i Danmark og Sverige - åpenbart at det er mye mer fokus på at det skal tas tak i ting her enn det er hos dem. Det er nok noe som ligger i den norske folkesjelen – at man skal ha fokus, rydde opp etter seg og skape tillit.

5.1.2 Regulatoriske krav

Det eksisterer både nasjonale og internasjonale lover og forskrifter som stiller krav til virksomheter, og som er sentrale i relasjon til private granskeres arbeid. Nilsen understreker betydningen av deres rådgivningstjenester for å sikre etterlevelse. Kvamme påpeker at som følge av finansskandalene på tidlig 2000-tallet oppsto det et helt nytt regulatorisk regime, som innførte blant annet hvitvaskingslovgivningen.

Samtlige intervjuobjekter understreker betydningen av hvitvaskingsregelverket som et sentralt juridisk rammeverk i det forebyggende arbeidet. Banker og finansinstitusjoner er blant de regulerte institusjonene, og ifølge intervjuobjektene utgjør de en betydelig andel av deres kundegruppe. Nilsen påpeker at det på antihvitvask-siden både har vært og sannsynligvis vil komme ytterligere regulatoriske endringer som tvinger frem endringer. Denne utviklingen krever at private granskere holder seg oppdatert og kontinuerlig tilpasser sine metoder og prosesser for å imøtekomme de stadig skiftende kravene. Hvitvaskingsregelverket setter særlig krav til selskapers risikobaserte tilnærming, noe som er sentralt i private granskeres forebyggende arbeid, som både Gran Olsen og Partner A presiserer. Partner A forklarer at de anvender en risikobasert tilnærming ved det forebyggende arbeidet. De gjennomfører en grundig vurdering av selskapets risikoer, inkludert produkter og kunder. Basert på denne risikoanalysen utvikler de en scoringmodell. Dette sikrer at deres kunder har en tilpasset risikoprofil som er i tråd med virksomhetens behov, samtidig som de fokuserer på de mest betydelige risikoene til enhver tid. Gjennom denne tilnærmingen bidrar de til å

sikre effektiv håndtering av risikoer knyttet til hvitvasking og sikrer etterlevelse av gjeldende lovkrav. Brandi, Partner A og Gran Olsen trekker frem «Know Your Customer-prosesser», «Due-dilligence» og transaksjonsrådgivning som en del av det forebyggende arbeidet innenfor hvitvaskingsområdet. Funnene antyder at private granskere bidrar til å sikre etterlevelse av hvitvaskingsloven og på denne måten kan forebygge, identifisere og bekjempe økonomisk kriminelle handlinger. Det er av avgjørende betydning å ha kontroll over selskapets risikoer samtidig som man oppfyller lovens krav, ettersom Finanstilsynet kontinuerlig overvåker etterlevelsen av hvitvaskingsregelverket.

Det kommer stadig nye reguleringer virksomheter må forholde seg til. Brandi mener at det som følge av nye reguleringer: *«Vil komme nye saker som blir gjenstand for granskning og forebyggende arbeid som det ikke har vært så stort fokus på tidligere»*. Han peker spesifikt på åpenhetsloven og Russlandsaksjoner på saker som nå er i fokus. Brandi utdyper: *«Ved åpenhetsloven kan det komme saker som vedrører mistanke om brudd på anstendige arbeidsforhold hos en leverandør»*. Brandi forklarer at gitt kompleksiteten i reguleringer selskapene er undergitt, så råder de klienter til å involvere styret i etterlevelsesarbeidet.

Kvamme trekker også frem åpenhetsloven og presiserer at loven stiller større krav til selskapers etterlevelsesarbeid. Når det gjelder Russlandsaksjonene, understreker både Brandi og Partner A at etterspørselen etter sanksjonsrådgivning og eksportkontroll har økt betraktelig. Regelverket knyttet til sanksjoner kan være veldig komplisert, og man kan derfor ha brutt regler man ikke var klar over. I slike tilfeller kan det være nødvendig med en kartlegging av hendelsesforløp, som igjen gir grunnlag for en oppdatert risikovurdering for å styrke internkontrollen.

EUs direktiv for varslinger spiller inn på private granskeres arbeid, både forebyggende og avdekkende, noe Gran Olsen påpeker. Nilsen nevner at EY fungerer som varslingssentral for en rekke eksterne virksomheter. Som en varslingssentral mottar EY varsler om mulig økonomisk kriminalitet og andre forhold fra eksterne selskaper. Varslingsdirektivet har økt oppmerksomheten rundt behovet for effektiv håndtering av varsler. Det har også skapt større forventninger i samfunnet til at virksomheter håndterer varsler på en ansvarlig måte og etablerer tillit fra samfunnet. Etablering av varslingskanal er nå pålagt, og

virksomheter må tilpasse seg disse kravene. Denne utviklingen legger press på private granskere, og krever at de oppdaterer sin kompetanse og kapasitet for å håndtere den økende strømmen av varsler og undersøkelser. Direktivet bidrar til økt bevissthet om behovet for effektive varlingssystemer og en kultur som oppmuntrer til varsling. Det gir en kanal for å avdekke og håndtere økonomisk kriminalitet i en tidligere fase, noe som kan bidra til å redusere omfanget av slike lovbrudd. Samtidig kan direktivet også føre til utfordringer for private granskere. Det økende antall varsler krever økt ressursinnsats for å kunne håndtere og undersøke hver enkelt sak grundig. Private granskere må være i stand til å skille mellom reelle varsler og falske anklager for å bruke sine ressurser på en effektiv måte. For å sikre effektivitet i det forebyggende arbeidet og ivaretagelse av personvern og konfidensialitet for varslene krever det at private granskere er i stand til å tilpasse seg de nye kravene. På denne måten kan granskerne dra nytte av den økte informasjonsmengden som varslinger genererer for å identifisere trender og mønstre som kan bidra til en mer proaktiv og målrettet tilnærming i forebyggingen av økonomisk kriminalitet.

5.1.3 Forebyggende tiltak

Private granskere utfører en rekke undersøkelser og analyser av virksomheter for å identifisere nødvendige tiltak eller forbedringer som kan øke sjansene for å oppdage økonomisk kriminalitet. Ved å adressere potensielle svakheter eller mangler i virksomheten blir det enklere å avdekke økonomisk kriminalitet i fremtiden.

I det følgende vil vi presentere og diskutere de mest sentrale forebyggende tiltakene som ble fremhevet av intervjuobjektene som et ledd i kampen mot økonomisk kriminalitet. Tiltakene er identifisert som viktige verktøy for å redusere risiko og forebygge kriminelle handlinger i virksomheter.

Internkontroll

Compliance-programmet trekkes frem av både Brandi, Kvamme og Nilsen som selve utgangspunktet for det forebyggende arbeidet. Brandi utdyper: «*Alle selskaper har ulik risikoeksponering og basert på denne risikoeksponeringen så skal man ha et compliance-program som er spisset til denne risikoen. Dette er det*

forebyggende arbeidet og det er et kontinuerlig arbeid». Formålet med internkontrollen er å identifisere og forebygge både utilsiktede feil og mangler, samtidig bevisste misligheter og økonomisk kriminalitet. Det er en prosess som gjerne er initiert og utført av styret, ledelsen og ansatte i virksomheten. Forebyggende arbeid i relasjon til selskapers internkontroll fremheves av både Gran Olsen, Brandi, Nilsen og Kvamme. De understreker at det kan være effektivt å implementere tiltak for å forbedre internkontrollen, for å styrke selskapers kamp mot kriminelle hendelser. En vellykket internkontroll kan ses i sammenheng med elementene i COSO-modellen: definere kompetansekrav, etablere en hensiktsmessig struktur, delegerer ansvar for overholdelse av lover, implementere god risikohåndtering, utvikle kontrollaktiviteter, opprettholde god intern og ekstern kommunikasjon, og gjennomføre løpende evalueringer. For å oppnå målsettingen i COSO-modellen for god internkontroll, er det viktig å etablere forebyggende elementer i selskapet.

Risikoanalyse

Flere av intervjuobjektene understreker betydningen av systematisk risikotilnærming i det forebyggende arbeidet. Risikoforebyggende arbeid kan defineres som precautionary investigation, ifølge Skridshol. Det handler om å gjøre undersøkelser i forkant av transaksjoner for å oppdage faktiske forhold som kan innebære risiko for selskapet. Risikoforebyggende undersøkelser er særlig aktuelt i tilfeller der det er snakk om investeringer i høy-risiko land eller der kulturen gjerne er noe annerledes. Magnus Johannesen påpeker at han i sin tid gjennomførte risikoanalyser for å identifisere selskapenes svake punkter. På denne måten dannet han seg et bilde over områdene selskapet måtte forbedre sine rutiner og systemer på. Gran Olsen påpeker at gode risikoanalyser gir en oversikt over selskapets risikoprofil og gjør det mulig å skreddersy de forebyggende tiltakene. Partner A understreker betydningen av å være proaktiv og kartlegge ulike risikofaktorer, som landrisiko, markedsrisiko og ansattes risiko. Som tidligere nevnt, utarbeider de i konsulentselskap X en scoringmodell og vekter de ulike risikofaktorene for å kunne prioritere de mest nødvendige tiltakene, noe som for øvrig Skridshol også nevner. Videre betoner Partner A viktigheten av å ha et bevisst forhold til risikoappetitt og vurdere kost-nytte-perspektivet i de forebyggende tiltak. Det innebærer å ta hensyn til bedriftsøkonomiske faktorer og

investere ressurser der de er mest nødvendig. Risikoanalyse påpekes av alle intervjuobjektene som en sentral del av det forebyggende arbeidet. Risikoanalysen gir en oversikt over de risikofaktorene som finnes i virksomheten, samt en vurdering av konsekvensene dersom disse risikofaktorene skulle materialisere seg. Resultatene fra risikoanalysen brukes deretter til å utforme og forbedre de eksisterende rutinene i virksomheten. Ved å identifisere og vurdere risikofaktorer kan man foreta målrettede tiltak for å redusere sannsynligheten for at uønskede hendelser oppstår, og samtidig minimere potensielle skadevirkninger dersom de skulle inntreffe. I tillegg er det også viktig å være oppmerksom på at metodene som gjerningspersoner bruker for å begå økonomiske lovbrudd stadig endrer seg. Det er derfor viktig for virksomheter å oppdatere risikovurderingene sine jevnlig. På denne måten bidrar en systematisk risikotilnærming og selve risikoanalysen til å styrke virksomhetens beredskap og forebyggende tiltak mot økonomisk kriminalitet.

Rutiner og retningslinjer

Etablering av rutiner og retningslinjer nevnes av alle intervjuobjektene som et sentralt forebyggende tiltak som bidrar til å fremme en sunn organisasjonskultur. Kvamme betrakter de etiske retningslinjene som selve fundamentet. Det innebærer å fastsette en standard, som vanligvis er ledelsesstyrt og omtales som «top-level commitment». Standarden inneholder rutiner og beskrivelser som er gjeldende i virksomheten, og det er avgjørende at styret og ledelsen går frem som gode eksempler og etterlever disse. Partner A påpeker at dette er et område det ofte ikke gjøres tilstrekkelig arbeid, og at toppledelsen undervurderer betydningen av det. Det er derfor av stor betydning å implementere gode rutiner og retningslinjer og sikre at toppledelsen tar det på alvor. Gran Olsen understreker at et viktig fundament for et godt rammeverk er å ha en solid «code of conduct» internt i selskapet. Skridshol understreker ytterligere viktigheten av kontinuerlig oppdatering av selskapets «code of conduct» i lys av ny lovgivning og nye krav. Et eksempel som Skridshol nevner er at de tidligere ofte erfarte at dokumenter ikke var en integrert del av selskapets kultur. Standardpakker ble ofte kjøpt for å styre selskapene. I dag har selskapene blitt mer profesjonelle, og bruken av standardpakker er sjeldnere. Johannesen påpeker viktigheten av at slike rutiner og beskrivelser er klart definert, slik at det ikke er rom for tvetydighet og avvik fra

rutinene. Han understreker videre at spesifisering av arbeidsfordeling mellom ledelsen er et sentralt forebyggende tiltak. Det innebærer å klargjøre arbeidsoppgavene til blant annet CEO, styret, administrasjonen og andre nøkkelpersoner, slik at det er klart hvem som er ansvarlig for de ulike områdene i virksomheten. Anders Berg Olsen og Grimstad understreker i bøkene sine at ledelsen og styret har hovedansvaret for å beskytte virksomheten mot økonomisk kriminalitet. Det bør stilles krav til at de har oversikt over virksomhetens evne til å oppdage indikasjoner på økonomisk kriminalitet (Olsen, 2007, s.53). Grimstad påpeker at i tillegg til ledelsen og styret som har primæransvar, har ekstern revisor et sekundæransvar i å avdekke økonomisk kriminalitet (Grimstad, 2015, s.139). Revisor er, som tidligere nevnt, pålagt etter hvitvaskingsloven å undersøke og rapportere om transaksjoner kan være knyttet til utbytte fra straffbare handlinger. Formålet med denne plikten er blant annet å gjøre det lettere å avdekke økonomisk kriminalitet. I tillegg til overholdelse av lovkrav, er det også hensiktsmessig å ha oppdaterte rutiner slik at man har tilstrekkelig oversikt over virksomhetens risiko for økonomisk kriminalitet. For at revisor skal kunne avdekke økonomisk kriminalitet effektivt, forutsetter det at revisor har tilstrekkelig kunnskap om hvordan slike handlinger kan forekomme, hva en bør være oppmerksom på og hvordan signaler skal tolkes. Rutiner og retningslinjer skaper klarhet og kan bidra til at eventuelle avvik blir oppdaget tidligere. Transparens og åpenhet, er ifølge Schiøtz, avgjørende faktorer som må være på plass i en organisasjon for at de rutiner og regler som skal styre faktisk fungerer etter sitt formål. Et solid etisk rammeverk kan bidra til å skape en kultur der ansatte er oppmerksomme på og forstår viktigheten av å handle i samsvar med etiske prinsipper. Dette kan fungere som en grunnleggende byggestein for forebyggende tiltak mot økonomisk kriminalitet.

Opplæring og bevisstgjøring

Flertallet av intervjuobjektene fremhever opplæring og bevisstgjøring av ansatte som et sentralt forebyggende tiltak. I tillegg blir dette tiltaket presentert i Vista-analysen som en etablert praksis blant virksomhetene. Ekspertene i analysen mener at det økte fokuset og bevisstgjøringen på økonomisk kriminalitet, har ført til mer forebygging (Godeseth et al., 2023, s.43). Det er av betydning at rutiner og retningslinjer blir innført og internalisert av de ansatte i hele organisasjonen.

Selskapets «code of conduct», som Gran Olsen påpeker, gir retningslinjer for selskapets praksis og regulerer hva de ansatte kan og ikke kan gjøre, samt hvordan de bør opptre. Videre er det avgjørende at de ansatte får opplæring og trening knyttet til disse retningslinjene. Både Gran Olsen og Kvamme fremhever dilemmatrening som en sentral del av opplæringen. Dilemmatrening innebærer å bevisstgjøre de ansatte om selskapets policy og ulike problemstillinger som kan oppstå. Videre blir de ansatte trent i hvordan de på best mulig måte kan håndtere ulike problemstillinger. Skridshol peker på behovet for å skape bevissthet og oppmerksomhet blant de ansatte, mens Nilsen understreker viktigheten av regelmessige evalueringer og oppdatering av rutiner, samt tilfredsstillende og regelmessig opplæring. Regelmessige oppdateringer er nødvendige for at selskapets rutiner og regler tilpasses endringene i de regulatoriske kravene. Det er ikke tilstrekkelig å gjennomgå rutinene kun ved ansettelsestidspunktet. Opplæring gir de ansatte kunnskap om ulike former for økonomisk kriminalitet, advarselssignaler og riktig håndtering av mistenkelige situasjoner. Bevisstgjøring bidrar til å etablere en kultur der de ansatte er oppmerksomme på risikoene og føler seg trygge nok til å rapportere kriminelle handlinger eller brudd på retningslinjene. Opplæring og bevisstgjøring av de ansatte er derfor et vesentlig tiltak som bidrar til å forebygge økonomisk kriminalitet.

Varslingssystemer

Nilsen og Gran Olsen fremhever betydningen av å etablere varslingssystemer og videre innarbeide effektive varslingsrutiner som er kjent for alle ansatte. Videre påpeker Nilsen viktigheten av å senke terskelen for varsling blant annet med mulighet til å rapportere anonymt, samt via ulike former som telefon, online eller ved personlig oppmøte. Som et resultat av EU-direktivet for varslinger, er det nå økt oppmerksomhet rundt varsling. Som tidligere nevnt, fungerer EY som varslingskanal for en rekke eksterne virksomheter. Hovedmålet med varslingssystemer er å redusere risikoen ved å forebygge mot de mest sentrale aspektene for selskapet. Etablering av varslingskanaler gir mulighet for rask oppdagelse og en eventuell grundigere undersøkelse for å avverge kriminelle hendelser. Dersom oppfølging av varsler avdekker svakheter i prosesser, rutiner eller annet påpeker Nilsen at konkrete oppfølgingstiltak kan implementeres som et resultat av oppfølging av varsler og kan styrke selskapets posisjon mot fremtidige

kritikkverdige hendelser. Det er viktig at virksomheter har en kultur og holdning som oppmuntrer ansatte til å rapportere om mistenkelig aktivitet. Dessverre er det mange som ikke ønsker å varsle om mistenksomme forhold. Det kan skyldes frykten for å beskyldes noen eller frykten for konsekvenser. Ved varslingssaker som har blitt offentlig kjent, har varsleren i de aller fleste tilfeller blitt dårlig behandlet. (Grimstad, 2015, s.129). Skridshol er enig i at det fortsatt er et behov for å skape trygghet rundt varsling, men likevel at de fleste begynner å bli ganske gode på det området. Som tidligere nevnt, er den typiske hvitsnippforbryteren ofte i en maktposisjon med et ønske om å skjule handlinger og villig til å gjøre det de kan for å forhindre å bli oppdaget. Det gjør at det er knyttet risiko til det å varsle, og risiko for ubehagelige konsekvenser. For å oppmuntre ansatte til å varsle, er det viktig at virksomheter etablerer effektive rapporteringskanaler og skaper et trygt og tillitsfullt varslingssystem. Dette kan bidra til å sikre at varslere blir håndtert på en hensiktsmessig måte. Dette innebærer tiltak som sikrer konfidensialitet, ha tilstrekkelige varslingsmuligheter, beskyttelse av varslers identitet og oppfølging av varsleren. Private granskere som bidrar til implementering og etablering av effektive varslingskanaler kan spille en viktig rolle i å oppmuntre til varsling og skape et trygt arbeidsmiljø.

Habilitetsregister og interessekonflikter

Interessekonflikter og habilitetsregister blir fremhevet som viktige forebyggende tiltak for å identifisere og håndtere potensielle konflikter, samt forhindre misbruk. Gran Olsen påpeker at de har utviklet et habilitetsregister: «Som innebærer at alle ansatte registrerer seg og fører opp sine interesser - hvor de har jobbet tidligere, deres familie og nære venner, så kobler vi dette opp mot leverandørregisteret». Dette bidrar til å identifisere potensielle interessekonflikter og sikrer at ansatte ikke har direkte eller indirekte eierinteresser i leverandører eller samarbeidspartnere. Habilitetsregisteret søker å unngå at selskaper har ansatte som «sitter på begge sider av bordet». Implementering av habilitetsregister har blant annet som formål å redusere risikoen for økonomisk utroskap. På denne måten tar selskapet proaktive skritt ved å gjennomføre grundige forundersøkelser, slik at de er bedre rustet til å håndtere kriminelle hendelser. Etablering av og opplæring i selskapets interne retningslinjer og etiske standarder spiller en

avgjørende rolle i forebyggingen av potensielle interessekonflikter og uetiske standarder.

Nilsen fremhever relasjonsanalyser som et eksempel på en forebyggende kontroll. Relasjonsanalyser innebærer å undersøke nøkkelpersoners eierinteresser og andre posisjoner, som for eksempel styreverv opp mot kunder og leverandører. Ved å identifisere relasjoner kan man følge opp og undersøke nærmere dersom det identifiseres forhold som kan utgjøre interessekonflikter. Det er derfor av stor betydning å etablere habilitetsregistre og utføre kryssjekker av ulike elementer for å sikre selskapet mot potensielle kriminelle hendelser. Ved å etablere habilitetsregistre, tydelige etiske retningslinjer og gjennomføre grundige relasjonsanalyser kan virksomheter identifisere og håndtere interessekonflikter. Dette fremmer en kultur av integritet og etisk adferd, som er avgjørende for å forebygge økonomisk kriminalitet

Transaksjonsovervåkning

Transaksjonsovervåkning blir fremhevet som et annet viktig forebyggende tiltak av flere intervjuobjekter. Partner A fremhever bruken av teknologi: «*Som i ulike sammenhenger kan bistå, monitorere og finne disse uvanlige mønstrene i store mengder data*». Han viser videre til bruken av kunstig intelligens som et nyttig verktøy, hvor særlig regelbaserte systemer anses som effektivt. Regelbaserte systemer innebærer å definere ulike regler som systemet vil reagere på når de aktuelle situasjonene oppstår. Gran Olsen trekker også frem kontinuerlig monitorering av regnskapet:

«Hvor det popper opp røde flagg når det skjer en transaksjon som avviker fra normen. Eksempelvis at det ved utbetaling til en leverandør benyttes et annet kontonummer enn det som står i kontrakten. Man har laget et regelsett i systemet som fanger opp ting med høy risiko».

Transaksjonsovervåkning gjør det mulig å identifisere potensielle økonomisk kriminelle handlinger i et tidlig forløp som gjør at virksomheter kan handle raskt. Det er derfor særdeles viktig å implementere slike systemer med forhåndsdefinerte regler som er i tilknytning til virksomhetens risikoer.

Implementering av solide systemer for overvåkning av selskapets transaksjoner og mønstre som et forebyggende tiltak vil bidra til at selskaper kan være proaktive i sin håndtering av kriminelle hendelser.

Tredjepartshåndtering

Bruken av teknologi fremheves som en betydelig ressurs i det forebyggende arbeidet, spesielt i forbindelse med håndtering av tredjeparter. Skridshol, Gran Olsen, Brandi og Partner A understreker viktigheten av å implementere effektive tiltak for å håndtere tredjeparter som en sentral del av det forebyggende arbeid. Som følge av åpenhetsloven er selskaper pålagt et visst ansvar for å ha kontroll og oppfølging av sin leverandørkjede, noe som kan være utfordrende for selskaper med mange leverandører. Partner A fremhever spesielt etablering av pressesøk eller «presse-allerts» knyttet til leverandører som et sentralt tiltak. Ved å implementere pressesøk og være oppmerksom på medieomtale, kan selskaper styrke sin kontroll og oppfølging. Dette gjør det mulig for selskaper å oppdage negativ omtale eller kritikk relatert til deres leverandører eller samarbeidspartnere, noe som kan være indikasjoner på uetisk eller ulovlig atferd. Dette tiltaket støttes også av Gran Olsen, som understreker viktigheten av å ha kontroll over virksomhetens samarbeidspartnere og leverandører. *«Fordi man blir gjerne assosiert med en leverandør eller en samarbeidspartner hvis de gjør noe galt».* Det er derfor avgjørende å ha etablerte rutiner og en policy man forventer at tredjeparter skal forholde seg til. Dette gir selskaper et fortrinn til å handle proaktivt og iverksette nødvendige tiltak for å forebygge økonomisk kriminalitet.

Videre blir bakgrunnssjekker av tredjeparter presentert som et sentralt forebyggende tiltak. Bakgrunnssjekker kan omfatte en sjekk av utdanning, arbeidshistorikk, referanser, strafferegister og økonomiske forhold. Formålet med bakgrunnssjekker er ofte å vurdere integritet, pålitelighet og kvalifikasjoner til en person eller en organisasjon. Slike sjekker har potensial til å avdekke potensielle uetiske eller ulovlige handlinger knyttet til dem, og dermed redusere risikoen for å bli assosiert med samarbeidspartnere som er involvert i ulovlige hendelser.

Due diligence er et annet viktig forebyggende tiltak, som også inkluderer håndtering av tredjeparter. Dette er gjerne en mer omfattende og systematisk

prosess som gjennomføres før en transaksjon, samarbeid eller investering. Gran Olsen utdyper at dette innebærer: *«En sjekk av personer selskapet har en relasjon til, både i inn- og utlandet – for å se om det er ting som kan ha renommé-messig betydning»*. Skridshol og Brandi trekker frem betydningen av grundig forundersøkelse og analyse av faktiske forhold som kan utgjøre risiko. Gjennom due diligence-prosessen kan potensielle risikofaktorer knyttet til enkeltpersoner, organisasjoner eller transaksjoner avdekkes. Formålet er å identifisere risikoer, vurdere verdien og levedyktigheten til en investering eller et samarbeid, samt å sikre at man tar informerte beslutninger. Dette gir selskapet muligheten til å implementere tiltak for å redusere risikoen. Det forebyggende arbeidet i forkant av eventuelle avdekkinger bidrar til å redusere risikoen knyttet til sentrale elementer i selskapet.

5.1.4 Delkonklusjon

Funnene indikerer at private granskere spiller en avgjørende rolle i forebyggingen av økonomisk kriminalitet. Økt fokus på risikostyring og compliance har ført til en betydelig økning i forebyggende oppdrag for private granskere. Compliance-programmet fungerer som fundamentet for det forebyggende arbeidet, og det er flere faktorer som driver behovet for en proaktiv tilnærming til risiko. Disse faktorene inkluderer økte regulatoriske krav, kompleksiteten i prosesser, ESG-krav, samfunnsansvar, digitalisering og et skiftende trusselbilde.

Hvitvaskingsregelverket krever en risikobasert tilnærming, og private granskere bidrar til å sikre etterlevelse av hvitvaskingsloven i kampen mot økonomisk kriminalitet. Andre reguleringer som åpenhetsloven og Russlands sanksjoner krever økt etterlevelse, og private granskere råder kunder til å implementere tiltak for å sikre etterlevelse. Videre bidrar private granskere til å etablere effektive varslingsystemer og tilrettelegger for en god varslingskultur i tråd med EU-direktivet for varslinger.

Sentrale forebyggende tiltak private granskere anbefaler virksomheter å implementere i bekjempelsen av økonomisk kriminalitet inkluderer etablering av en robust internkontroll og kontinuerlig vurdering av risiko. Videre anbefaler private granskere etablering av tydelige rutiner og retningslinjer internt i

virksomheten og opplæring og bevisstgjøring av ansatte. Implementering av teknologi i det forebyggende arbeidet, spesielt i relasjon til transaksjonsovervåkning og håndtering av tredjeparter er sentralt. Til slutt belyses håndtering av interessekonflikter og relasjonsanalyser som viktige forebyggende tiltak. Samlet sett er private granskeres bidrag i det forebyggende arbeidet av avgjørende betydning. Det bidrar til å styrke etterlevelse av regelverk og risikostyring i organisasjoner, samt opprettholde tillit og beskytte selskapers omdømme i kampen mot økonomisk kriminalitet.

5.2 Avdekking av kriminelle handlinger

Forskningsspørsmål 2: Hvordan avdekker private granskere økonomisk kriminalitet?

Bakgrunnen for at virksomheter ønsker å iverksette en avdekkende granskning varierer, men er ofte knyttet til at styret, ledelsen eller en aksjonær får mistanke om kritikkverdige forhold i virksomheten. Mistanken kan ofte oppstå som følge av varslinger. Ved varsler om mistenkelige aktiviteter, er det viktig at virksomheten tar tak i varselet og iverksetter en granskning for å verifisere påstandene og håndtere eventuelle problemer. Et annet grunnlag for at virksomheter ønsker å iverksette granskning, kan være oppdagelse av mistenkelige transaksjoner eller hendelser. Dette kan for eksempel inkludere uregelmessigheter i regnskapet, uvanlige transaksjoner eller feil i finansielle rapporter som krever grundige undersøkelser for å avdekke årsaken bak avvikene. Tidligere implementerte forebyggende tiltak kan også avsløre indikasjoner på potensielle uregelmessigheter eller svakheter i virksomheten. Slike indikasjoner kan danne grunnlaget for en avdekkende granskning, der formålet er å undersøke og håndtere eventuelle problemer. Gran Olsen understreker: «*Det avdekkende vil være et av tiltakene inn i et forebyggende rammeverk*».

Det kan være utfordrende å avdekke økonomisk kriminalitet, da gjerningspersonene ofte forsøker å holde handlingene skjult. Grimstad påpeker at gjerningspersoner ofte manipulerer faktum, fjerner spor, påvirker enkeltpersoner til å gi falske forklaringer eller unnlater å gi avgjørende informasjon for å unngå å

bli avslørt. Det kan derfor være svært utfordrende for private granskere å bevise økonomisk kriminelle handlinger, og det må stilles en rekke kompetansekrav til private granskere. (Grimstad, 2015, s.181). For å avdekke slike lovbrudd er det viktig at virksomheter har visse tiltak på plass. Formålet med dette forskningsspørsmålet er å undersøke hvordan private granskere avdekker økonomisk kriminalitet i virksomheter. Gjennom granskningsprosessen identifiserer granskere typiske funn. Det vil derfor være interessant å utforske granskningsprosessen og se hvilke faktorer som vektlegges under utførelsen. I tillegg er det relevant å undersøke hvem som er involvert i denne typen lovbrudd og hvem som er oppdragsgiverne i granskningsoppdrag. Videre er det interessant å se på om det er spesifikke bransjer som er mer utsatt for slike lovbrudd.

5.2.1 Granskningsprosessen og avdekkende funn

Ifølge Erling Grimstad sin teori, består et granskningsoppdrag av ulike faser med forskjellige oppgaver, avhengig av oppdragsgiverens formål med granskningen. Kvamme påpeker: *«Det er ikke en oppskrift på en privat granskning, da ingen sak er lik. Men det er en oppskrift på hvilken metode du kan ta i bruk og det er en oppskrift på prosessreglene»*. Ifølge informantene og litteraturgjennomgangen, er det tydelig at det ikke finnes en klar fremgangsmåte på hvordan en granskning skal utføres. Det vil være betydelige variasjoner basert på hvem som har gjennomført granskningen. Skridshol informerer om at oppdragene kan utføres av enkeltpersoner, så vel som store team. Han forklarer at granskningsteamet i Sands består av en kjernegruppe med spesialkompetanse, som suppleres etter behov med eksperter innenfor spesifikke områder for hvert oppdrag. I tilfeller som involverer økonomiske forhold, legger de spesielt vekt på å inkludere økonomer med relevant ekspertise for å danne et optimalt team. Gjennomføringen av granskningsprosessen avhenger av flere faktorer, særlig formålet med granskningen og rammene som er gitt i mandatet. Selv om private granskere i utgangspunktet ikke er underlagt lovfestede reguleringer, begrenser saksbehandlingsreglene og Advokatforeningens retningslinjer og personopplysningsloven hva private granskere kan foreta seg.

Flere av intervjuobjektene fremhever Advokatforeningens retningslinjer som en betydningsfull komponent ved granskningsoppdrag. Brandi, Skridshol og Partner

A påpeker at retningslinjene gir veiledning for private granskeres arbeid under et granskningsoppdrag, spesielt med hensyn til etikk og profesjonell praksis. Brandi understreker at medlemmer av Advokatforeningen er underlagt retningslinjene og i utgangspunktet pliktig til å følge dem. Han påpeker imidlertid at det er mer passende å betrakte det som anbefalinger. Unnlater man å følge retningslinjene, kan det få konsekvenser i en tilsynssak. Brandi presiserer: *«Vi implementerer prinsippene fra retningslinjene i den enkelte sak. Vi erfarer dessverre ikke sjeldent at advokater i andre firmaer ikke følger disse»*. Manglende kunnskap om reglene og anbefalingene i bransjen anses av Brandi som en av årsakene til at flere ikke følger retningslinjene. Partner A deler Brandis synspunkter og erkjenner at selv om de bruker retningslinjene som utgangspunkt, dekker de ikke alle tilfeller. Det er verdt å merke seg at retningslinjene ikke er absolutte, men fungerer som et utgangspunkt for private granskeres arbeid. Det kan diskuteres hvorvidt retningslinjene er tilstrekkelige for å sikre et effektivt arbeid. En utfordring kan være at retningslinjene kan være for generelle og ikke alltid tilpasset de spesifikke situasjonene private granskere står overfor. Det kan derfor være nødvendig å supplere retningslinjene med mer spesifikk lovgivning og retningslinjer som er skreddersydd for økonomisk kriminalitet.

Et revidert forslag til Advokatforeningens retningslinjer ble som tidligere nevnt, nylig vedtatt. Brandi, som er medlem av utvalget som har utarbeidet den reviderte utgaven, påpeker at en gjennomgang av retningslinjene var nødvendig på grunn av samfunnsutviklingen siden 2011. Han påpeker: *«Det er nye krav og forventninger i samfunnet som det vil være fornuftig å se på med nye øyne»*. I de reviderte retningslinjene blir kontradiksjonsprinsippet fremhevet som et sentralt element, noe Brandi og Cato Schiøtz i Glittertind understreker som svært viktig. Schiøtz, som var med på å utforme de opprinnelige retningslinjene, vektlegger betydningen av kontradiksjon i private granskninger. I en kronikk i Aftenposten uttrykker han sin bekymring for hvorvidt granskninger oppfyller de nødvendige kravene til rettssikkerhet. Schiøtz legger vekt på behovet for å styrke reglene om kontradiksjon. Den som granskes skal i så stor grad som mulig gis innsyn i klager og varsler på forhånd. Han mener at taushetsplikten må begrenses, da det i dag er for lett å unngå kontradiksjon ved å påberope seg taushetsplikt. (Schiøtz, 2023). Schiøtz stiller spørsmål ved om private granskere i tilstrekkelig grad praktiserer

kontradiksjonsprinsippet i sine undersøkelser. Dette reiser spørsmål om hvorvidt de juridiske rammene som private granskere opererer innenfor, gir tilstrekkelig rom for kontradiksjon og rettssikkerhet. Det er viktig å merke seg at lovgivningen og retningslinjene som gjelder for private granskere, må balansere behovet for effektiv forebyggende og avdekkende arbeid med kravene til rettssikkerhet og kontradiksjon. Kontradiksjonsprinsippet er avgjørende i rettssystemet, og det er viktig å sikre at granskninger gjennomføres på en måte som bevarer tilliten til prosessen og sikrer rettferdig behandling for alle involverte parter.

Skridshol nevner personvernlovgivningen og arbeidsmiljøloven som sentrale lover som alltid må overholdes. Personvernlovgivningen vil være relevant for å sikre beskyttelse av personopplysninger. Arbeidsmiljøloven er også av betydning for å ivareta arbeidstakernes rettigheter og sikkerhet i granskningsprosessen. For private granskere er det essensielt å ha god kjennskap til relevante lovverk for å sikre etterlevelse, både fra oppdragsgivers side og i sitt eget arbeid. Skridshol påpeker at tematikken og mandatet for granskningsoppdraget legger føringer for hvilke lover og regler som må overholdes. Det vil med andre ord variere til en viss grad avhengig av oppdragets art. Videre legger han til at oppdragsgiveren likevel ofte er åpen for endringer av mandatet basert på private granskeres behov for å avdekke fakta. Gran Olsen, Nilsen, Skridshol, Schiøtz og Kvamme har alle understreket viktigheten av mandatet. De påpeker at undersøkelsene som gjennomføres i forbindelse med en granskning, stort sett er begrenset til mandatet og andre relevante forhold. Mandatet fastsetter oppgavens egentlige omfang, hva som skal undersøkes og regler for hvordan berørte parter skal behandles. Det er nødvendig å formalisere retningslinjene som skal følges i granskningen. Schiøtz påpeker viktigheten av å skreddersy kjøreregler til hvert spesifikke granskningsoppdrag i samarbeid med oppdragsgiver. Skridshol utdyper: *«Jeg er veldig tydelig på å kun ta oppdrag der oppdragsgiver er genuint interessert i å avdekke fakta, uansett om det resulterer i negativ informasjon knyttet til sentrale i organisasjonen. Vi skriver dønn ærlige rapporter».*

Kvamme var med på å bygge opp privat granskning i PwC i Europa tilbake i 2000. Han påpeker at granskning på den tiden ikke var «satt på kartet», og at PwC var ganske alene de første årene om å drive med granskning. Gran Olsen opplyser

om at da han begynte i PwC i 2003, var det få som egentlig forstod hva som var hensiktsmessig med å bygge opp og utvikle tjenester innenfor granskning og compliance. Imidlertid har det skjedd betydelige endringer siden den gang, og behovet for granskning har økt betydelig. Kvamme understreker at da han skulle bygge opp et granskningsteam, var han spesielt opptatt av å ansette medarbeidere med anerkjent kompetanse. Han synes politiet ikke har fokusert nok på kompetanse innenfor etterforskning. Kvamme var fast bestemt på at hvis han skulle bygge opp et profesjonelt team, måtte han ha kompetente ansatte. Han mener at granskning som metode ligner på etterforskning, og begge deler krever enormt med kompetanse, erfaring og kunnskap. Når det gjelder granskningsprosessen påpeker Kvamme: *«Måten du går frem på er utrolig viktig, og kompetansekravet til granskere er helt grunnleggende»*. Videre mener han: *«Metoden som blir tatt i bruk, prosessen og kompetansen er de tre områdene som definerer hvordan du løser en sak»*. Kvamme mener det er viktig for en gransker å vite hvilken informasjon som er relevant for den aktuelle saken. Dette krever forståelse for hvordan ulike former for økonomisk kriminalitet utføres, hvilke utfordringer saken innebærer og hvordan man kan finne de viktigste bevisene. Brandi, Partner A og Nilsen mener i likhet med Kvamme, at det er svært viktig å ha en overordnet forståelse av saken før man eventuelt påbegynner en granskning. Dette er viktig for å avgjøre om det er hensiktsmessig å gjennomføre en granskning, og hva som eventuelt er den mest effektive tilnærmingen. Brandi understreker: *«Ikke alt trenger å være gjenstand for granskning»*. Granskning kan heller betraktes som en siste utvei. Hvis saken kan løses på en mindre omfattende måte, bør det foretrekkes. Brandi påpeker at korrupsjonssaker ofte er av alvorlig karakter med stor samfunnsinteresse, og det kan i slike tilfeller være nødvendig med en mer omfattende granskning. Presisjonsnivået må da være enda høyere enn når selskapet selv er fornærmet.

Internkontroll

Etter å ha satt seg inn i saken vil neste trinn i en granskning være å innhente så mye relevant informasjon som mulig. Dette blir deretter analysert. Under gjennomføringen av en granskning forventes det at fakta som oppdragsgiver ikke er i stand til å anskaffe, blir avdekket slik at mistanke kan bekreftes eller avkreftes. Skridshol og Brandi påpeker at flere av de forebyggende tiltakene kan

avdekke økonomisk kriminalitet i en tidlig fase. God internkontroll i virksomheten er som nevnt, i forskningsspørsmål 1, et viktig element både for å forebygge og avdekke økonomisk kriminalitet. Forbedring av internkontrollen var også ett av få anbefalinger Norsk Tipping fikk av Deloitte etter granskningen de iverksatte i 2010. Grimstad hevder i sin bok at en god internkontroll i virksomheten i stor grad øker muligheten for å avdekke økonomisk kriminalitet (Grimstad, 2015, s.127). Dette perspektivet blir også støttet av Vista-analysen, der internkontroll var den aktiviteten som i flest tilfeller avdekket lovbrudd (Godeseth et al., 2023, s.23). Nilsen og Johannesen forklarer at de undersøker internkontroller under en granskning og identifiserer årsaker til eventuelle avvik, og kommer med forbedringsforslag. Nilsen forklarer at det i forbindelse med testing av kontroller, avhengig av datakvaliteten, kan benyttes ulike analyseverktøy for å teste hele populasjoner slik at alle kontrollavvik identifiseres. Avvik kan eksempelvis være manglende oppdateringer eller svakheter i systemene som gjør det mulig å omgå etablerte kontrolltiltak. Gran Olsen nevner på lik linje med Nilsen at de undersøker internkontrollen under såkalte mislighetsrevisjoner av regnskapet. Gran Olsen utdyper:

Det kan eksempelvis være å dumpe ned alle inngående og utgående fakturaer også se på mønster og sånne ting – runde tall, doble fakturaer, fakturanummer som er feil i forhold til dato, duplikater etc. Man undersøker mange slike ting på denne analysen som ofte kan være veldig effektivt.

Private granskere gjennomgår virksomhetens regnskaper, finansielle dokumenter og transaksjonshistorikk for å avdekke eventuelle uregelmessigheter. De utfører diverse kryssjekker og analyser for å identifisere årsakene til avvikene. På denne måten kan det avdekkes hvorvidt det er systemiske svakheter i selskapet som kan utbedres. For å håndtere slike svakheter, nevner Nilsen at det kan for eksempel implementeres systemsperrer eller gjøres endringer i selskapets rutinebeskrivelser. Kvamme understreker: «*Det er viktig å ha konkrete kontrolltiltak i forhold til hva du driver med*». Berg Olsen fremhever i boken sin at kvaliteten på virksomhetens systemer og rutiner er avgjørende for effektiviteten av analyser for avdekking av økonomisk kriminalitet. Eksempelvis vil det ved økonomisk kriminalitet vanligvis

etterlate seg spor i regnskapet, og derfor er det viktig at bokføringen i regnskapet systematisk registreres og kontrolleres. (Olsen, 2007, s.61). Identifisering av eventuelle svakheter i systemer og rutiner er et viktig funn, da det skaper muligheter for personer som er tilbøyelige til å begå økonomisk kriminalitet. Svakheter i systemene kan gjøre det enklere å omgå prosesser og regler for å begå ulovlige handlinger. Svakheter kan skape ringvirkninger som gjør det mer utfordrende å bruke andre verktøy og metoder for å avdekke lovbrudd. Uten solide systemer og rutiner på plass er virksomheten mer sårbar for økonomisk kriminalitet.

Risikoanalyse

Ved å ha en systematisk tilnærming til risikohåndtering, kan private granskere utføre nødvendige tiltak for å avdekke misligheter. Berg Olsen påpeker at det forutsetter at man kjenner igjen aktuelle signaler som kan indikere økonomisk kriminalitet og kjennskap til ulike metoder som kan benyttes til å begå slike handlinger (Olsen, 2007, s.54). Videre mener han at økt bevissthet, kunnskap og systematisk analyse av avvik spiller en avgjørende rolle i å vurdere aktuelle signaler som mulige indikasjoner på kriminalitet. I tillegg er det essensielt å vite hvilke dataverktøy og analysemetoder som vil være effektive for å undersøke disse signalene og avdekke misligheter. Det er viktig å erkjenne at mangler og feil kan ha forskjellige årsaker. Det kan skyldes manglende kompetanse, systemfeil, rot eller slurv, men det kan også skyldes misligheter. (Olsen, 2007, s.61).

Varsling

I tillegg til internkontrollsystemer, blir en rekke økonomisk kriminelle handlinger i første omgang avslørt av varslere. En viktig del av private granskernes arbeid med å avdekke økonomisk kriminalitet, er å håndtere varsler som kommer inn. Skridshol gir en nærmere beskrivelse av prosedyren de følger når de mottar et varsel, og understreker deres forpliktelse til å undersøke sakens natur. Formålet er å avgjøre om varselet er berettiget eller ikke. Hvis varselet er berettiget, innhenter de relevant informasjon og tar beslutninger basert på dette. Brandt og Kvamme understreker betydningen av å sette hullene og ta lærdom av hendelsene. I etterkant er det viktig å implementere denne lærdommen i selskapets compliance-policy. Grimstad hevder: «Varsling er kanskje det mest effektive virkemiddelet for

å avdekke økonomisk kriminalitet» (Grimstad, 2015, s.128). Varslere er ofte ansatt i virksomheten og har innsikt i interne forhold. De kan derfor gi verdifull informasjon og ledetråder som hjelper private granskere med å avdekke potensielle uregelmessigheter. (Grimstad, 2015, s.128). Dette støttes av Vista-analysen som viser at en betydelig andel økonomisk kriminalitet har blitt avslørt av varslere. I korrupsjonssaker har 60 prosent av tilfellene blitt avslørt av varslere (Godeseth et al, 2023, s.31). Flere av intervjuobjektene bekrefter at mange av deres granskningsoppdrag kommer fra varslingskanaler.

Interessekonflikter

Nilsen fremhever interessekonflikter som typisk funn ved avdekking av økonomisk kriminalitet. Potensielle interessekonflikter kan identifiseres ved egenerklæring fra ansatte og testing under en granskning for å avdekke eventuelle relasjoner. Som diskutert i forskningsspørsmål 1, kan relasjonsanalyse benyttes for å undersøke forholdene nærmere. Private granskere kan intervju nøkkelpersoner eller personer med beslutningsmyndighet hos klientene. Deretter kan de undersøke kontaktene deres og sammenligne dem med historiske innkjøp for å identifisere eventuelle relasjoner som krever videre oppfølging. Nilsen anslår at omtrent halvparten av sakene han har vært involvert i, som omhandler underslag, korrupsjon eller økonomiske misligheter, involverer bindinger mellom ansatte og eksterne parter. Ved innsamling av slik informasjon vil personvernreglene kunne virke begrensende for gjennomførelsen. Valg av metode må derfor kvalitetssikres for å sikre at den er i samsvar med personvernreglene.

Strategiske og analytiske funn

Et annet typisk funn Johannesen har erfart er strategiske og analytiske funn. Analyser av data kan være et effektivt hjelpemiddel for å oppdage mulige signaler på økonomisk kriminalitet i en virksomhet. Private granskere benytter seg av avanserte dataanalyseverktøy for å identifisere mistenkelig aktivitet. Ved å analysere store mengder data kan de oppdage mønstre eller uregelmessigheter. Et eksempel Johannesen nevner er at banker har et transaksjonsovervåkningssystem som er utarbeidet slik at det skal fange opp visse type transaksjoner, såkalte «red-flags». Manglende analyseverktøy kan imidlertid føre til at enkelte mistenkelige avvik ikke blir oppdaget. Johannesen utdyper videre at banktransaksjoner over

9.999 kroner vil i de fleste norske banker flagges og undersøkes. Imidlertid vil ikke flere mindre uttak i forskjellige banker nødvendigvis anses som mistenkelige. For å avdekke slike tilfeller kan teknikken som heter «Hibernation» brukes, der alle uttak til en person legges i dvale for å se det totale bildet og flagge mistenkelige aktiviteter. Bruk av analyseverktøy gir mange muligheter til å utføre tester som bidrar til å avdekke økonomisk kriminalitet. Imidlertid avhenger effektiviteten av analysene i stor grad av kvaliteten på virksomhetens systemer og rutiner. Systematisk registrering og kontroll i regnskapet legger for eksempel godt til rette for avdekking av økonomisk kriminalitet. Det er også viktig å ha tilstrekkelig kompetanse for å vite hvilke tester som vil være mest effektive og hensiktsmessige i ulike situasjoner. Det er også nødvendig å ha kunnskap om hvilke typer lovbrudd som utgjør størst risiko for virksomheten og hvordan de best håndteres.

Mangelfulle regler

Schiøtz påpeker at det er viktig å undersøke eventuelle mangelfulle regler. Han mener det er en naturlig del av granskningen å evaluere om virksomhetens regler er tilfredsstillende, eller om det er en grunnleggende svikt. Det er viktig å vurdere om reglene er transparente i den forstand at de er klare og synlige for alle involverte parter. Mads Nygaard, konserndirektøren i Aschehoug, delte sin erfaring om at de hadde betydelig mindre kontroll over selskaper Aschehoug var deleier i. Et av de mest nyttige tiltakene Aschehoug implementerte etter granskningen i 2014, var å skjerpe sikkerhetskravene og innføre samme regler i alle selskaper der de har eierandeler.

Datainnsamling og analysering under en granskning er en omfattende og ressurskrevende prosess. Det krever at private granskere er grundige, besitter analytiske evner og har god kunnskap for å kunne identifisere mistenkelig aktivitet. Det å gå grundig til verks kan bidra til å identifisere årsaken til et problem og avdekke eventuelle misbruk. Det konkrete arbeidet som utføres i en granskning vil imidlertid variere betydelig basert på de spesifikke sakene som håndteres. Det avhenger av faktorer som varslingens art, omfanget av saken og dens kompleksitet. Som et resultat av en granskning kartlegges faktum. Basert på disse faktaene og funnene kan private granskere gi anbefalinger til kunden om hva

som burde tas tak i. En granskning kan resultere i utarbeidelse av en granskningsrapport som inneholder anbefalinger om tiltak som bør implementeres basert på funnene. Samtidig kan en granskning også avsluttes dersom det ikke er behov for ytterligere undersøkelse. Skridshol har erfart tilfeller der det underveis i en granskning har blitt avdekket hvor misforståelsen ligger. I slike tilfeller har granskingen kunnet avsluttes, ettersom granskning ville blitt feil verktøy å gå videre med. For eksempel kan det avdekkes konflikter som ikke er gjenstand for granskning, men som virksomheten åpenbart må rydde opp i.

5.2.2 Sentrale hensyn under granskningsprosessen

Brandi påpeker at hans erfaring er at en granskningsprosess nesten uten unntak oppleves krevende for alle involverte parter, spesielt de som står i søkelyset. De forsøker derfor å ufarliggjøre situasjonen. Brandi understreker at hensikten ikke er å ta noen, men å finne ut hva som har skjedd. I forkant av en intervjuprosess forteller Brandi at de informerer de som skal intervjues om deres rettigheter og forpliktelser, og henviser blant annet til prinsippet om selvinkriminering. Skridshol og Gran Olsen understreker også selvinkrimineringsprinsippet som et viktig prinsipp å ta hensyn til. De erkjenner at det å ta vare på alle som deltar i prosessen er avgjørende, da det kan være en psykisk belastning for de det gjelder. Brandi opplever at private granskere kan ha ulik tilnærming til dette området. Noen går inn i et intervju med en forutinntatt holdning om at vedkommende har gjort noe galt, til tross for at formålet er å finne ut hva som har skjedd. Brandi utdyper: «*Når jeg intervjuer noen så er jeg i utgangspunktet nøytral og kartlegger faktum objektivt sett. Det å ha en slik tilnærming er egentlig den beste måten å finne ut hva som faktisk har skjedd*». I likhet med Brandi og Skridshol, påpeker også Johannesen at hovedformålet ikke er å finne ut hvem som har begått feil. De er mer opptatt av å avdekke eventuelle svakheter i prosessen som kan føre til at ulovlig aktivitet ikke blir oppdaget.

5.2.3 Viktigheten av bransjekunnskap og kjennskap til kriminalitetsformer for private granskere

Hver bransje har sine spesifikke utfordringer og risikoer. Ved å ha kunnskap om kundens bransje oppnår private granskere en helhetlig forståelse av kundens aktiviteter, risikoer og potensielle brudd på lover og regler som er relevant for den

spesifikke bransjer. Ved å være kjent med kundens bransje er private granskerne i stand til å analysere bransjetrender og andre faktorer som kan påvirke kundens virksomhet. Denne innsikten gir granskerne mulighet til å utføre en mer effektiv og målrettet granskning. Intervjuobjektene påpeker at deres kunder kommer fra ulike bransjer, både store og små selskaper. Johannesen uttrykker:

Bank og finans er den bransjen som har størst etterspørsel av våre tjenester. Det kommer blant annet av at de er eksponert for veldig mange forskjellige typer risikoer, som for eksempel operasjonell og økonomisk risiko, i tillegg til tap av omdømme.

Partner A og Gran Olsen trekker også spesielt frem bankindustrien som blant deres største kundegruppe. I tillegg kommer det frem i Vista-analysen at «Finansierings- og forsikringsvirksomhet» var den næringen som i 2021 rapporterte flest tilfeller av økonomisk kriminalitet. Årsaken kan være at dette ofte er store virksomheter, med stor kundebase, og som omsetter for store beløper. Samtidig er dette en bransje som har stort fokus på å forebygge økonomisk kriminalitet, og muligens derfor oppdager og rapporterer lovbrudd i større grad (Godeseth et al, 2023, s.26).

Ifølge intervjuobjektene avhenger det av oppdraget og bransjen hvem som er oppdragsgiver. Nilsen, Skridshol, Kvamme, Johannesen og Partner A har erfart at det vanligvis er daglig leder eller styret som tar kontakt.

Det er av flere grunner relevant for privat granskere å ha kunnskap om hvem som typisk begår økonomisk kriminalitet. Ved å ha en profil av den typiske gjerningspersonen som begår slik kriminalitet, kan private granskere vurdere risikofaktorer og utvikle strategier for å avdekke og forebygge fremtidige lovbrudd. Samtidig kan granskerne prioritere ressursene sine mer effektivt. Hvis det er bestemte profiler eller adferdsmønstre som er mer sannsynlig å være involvert i alvorlige lovbrudd, kan granskningsteamet prioritere disse områdene og avdekke de mest betydningsfulle sakene først. Dette bidrar til en mer målrettet og effektiv granskning. Konsulentselskap X opplyser om at bransjen regelmessig gjennomfører undersøkelser basert på tidligere oppdrag for å identifisere den

karakteristiske profilen til personer som begår økonomisk kriminalitet. Resultatene av disse undersøkelsene viser vanligvis en gjennomgående trend. Den typiske profilen er en mann i alderen 35-40 årene, i lederposisjon og som gjerne har stor tillit innad i organisasjonen. Han har innflytelse på avgjørelser og innehar posisjoner som gir han muligheten til å påvirke. Dette er i tråd med beskrivelsen av den typiske hvitsnippforbryteren som er presentert i litteraturgjennomgangen. Det kan for eksempel være vanskelig for en nyansatt å avvise en ordre fra en person som har vært i organisasjonen lenge eller som innehar en lederposisjon. Både Nilsen og Gran Olsen bekrefter denne beskrivelsen under intervjuene. Kvamme trekker også frem at toppledelsen ofte er involvert og vet nøyaktig hva som foregår. Dette var tilfellet hos både Aschehoug og Norsk Tipping. Hos Aschehoug ble det avdekket at økonomidirektøren underslo penger, og hos Norsk Tipping var det symptomer på ukultur i ledelsen. I intervjuet med Nygaard ble det nevnt at økonomidirektører har mange muligheter til å misbruke stillingen sin dersom vedkommende ønsker det. Dette bekrefter mislighetstriangelet, noe som baserer seg på at økonomisk kriminalitet i større grad begås av de som har enklere tilgang til å utføre slike handlinger. Nilsen trekker også frem mislighetstriangelet og påpeker at muligheten, press og rasjonalisering samlet kan bidra til at folk begår misligheter. Som allerede presentert og diskutert i oppgaven, finnes det imidlertid flere tiltak som selskaper kan implementere for å avdekke og forebygge denne type lovbrudd.

Ved å ha kunnskap om de ulike og mest utbredte formene for økonomisk kriminalitet, vil private granskere bedre kunne forstå og håndtere utfordringer og potensielle risikofaktorer knyttet til de ulike formene. Dette gjør at private granskere kan utvikle mer effektive og målrettede strategier for å avdekke og bekjempe slik kriminalitet. En slik tilnærming kan inkludere utvikling av spesifikke verktøy, teknikker og analysemåter som er tilpasset de aktuelle kriminelle aktivitetene.

Kvamme forteller at det for omtrent 20 år siden var mye interne misligheter av typen underslag - både bankunderslag og tilfeller der ansatte fakturerte til seg selv. Nilsen, Brandi og Skridshol trekker også frem underslag som en av hovedkategoriene innen økonomisk kriminalitet de gransker. Denne type

kriminalitet kan forekomme når enkeltpersoner i sentrale posisjoner har tilgang til selskapets bankkontoer og misbruker dem til egen fordel.

Alle intervjuobjektene forteller at de jobber mye med korrupsjonssaker. Korrupsjon forekommer typisk i utlandet og det har blitt et stadig mer internasjonalt problem i løpet av årene. Schiøtz mener korrupsjon er viktig i en granskningssammenheng. Kvamme, Gran Olsen, Skridshol og Johannesen opplyser om at de også jobber mye med hvitvaskingssaker. Det skyldes blant annet det store volumet av slike saker. Hvitvasking og korrupsjon henger tett sammen, da hvitvasking også er en del av prosessen i korrupsjonssakene. Sitter du igjen med utbytte fra korrupsjon, vil neste steg være å hvitvaske pengene for å få det inn i den lovlige økonomien.

5.2.4 Delkonklusjon

Det kan være svært utfordrende å avdekke økonomisk kriminalitet, da gjerningspersonene ofte forsøker å skjule sine handlinger. Slike lovbrudd kan avdekkes gjennom en granskning. Flere av intervjuobjektene er tydelig på å understreke at hensikten med granskning ikke er å straffe noen, men å finne ut av hva som har skjedd. Granskning innebærer omfattende datainnsamling og analyser, og private granskere må være grundige, analytiske og kunnskapsrike for å identifisere mistenkelig aktivitet. Granskningsprosessen varierer avhengig av oppdragsgivers formål. Hvilke regler som skal ivaretas baseres i stor grad på mandatet, saksbehandlingsreglene og Advokatforeningens retningslinjer. Selvinkrimineringsprinsippet og kontradiksjon er også fremhevet som sentrale elementer for å sikre rettferdig behandling av alle involverte parter.

For å avdekke økonomisk kriminalitet undersøker private granskere virksomhetens internkontroll, utfører risikoanalyser og har en systematisk tilnærming til risikohåndtering. Gjennom grundig gjennomgang av regnskaper, finansielle dokumenter og transaksjonshistorikk, bruk av avanserte analyseverktøy, vurdering av varsel og identifisering av potensielle interessekonflikter, kan granskerne avdekke uregelmessigheter og mistenkelig aktivitet.

5.3 Fordeler og ulemper ved privat granskning i forhold til etterforskning

Forskningsspørsmål 3: Hvilke fordeler og ulemper er assosiert ved bruken av privat granskning, sammenlignet med tradisjonell etterforskning?

Privat granskning og etterforskning er nært beslektet, og det er av interesse å undersøke om privat granskning kan fungere som et supplement til etterforskning. Formålet med dette forskningsspørsmålet er å belyse fordeler og ulemper knyttet til anvendelsen av privat granskning sammenlignet med tradisjonell etterforskning. Videre tar vi sikte på å presentere og vurdere den samfunnsmessige nytteverdien som kan oppnås gjennom bruk privat granskning. Avslutningsvis vil vi diskutere de potensielle utfordringene som oppstår i sammenheng med privat granskning.

5.3.1 Fordeler ved privat granskning og hvorfor foretak benytter seg av det

Det er flere grunner til at virksomheter benytter seg av privat granskning. Under intervjuene ble det fremhevet fordeler og det intervjuobjektene mener er hovedårsakene til at foretak velger å benytte seg av privat granskning.

Schiøtz, Nilsen, Brandi og Partner A påpeker at en fordel ved privat granskning er at det gir virksomheter bedre kontroll over informasjonen om sin egen virksomhet, samt at det øker mulighet til å aktivt delta i prosessen, i motsetning til ved en etterforskning. Ved privat granskning kan oppdragsgiver selv styre granskningen og tilpasse den etter sine behov. Selv om det kan diskuteres om dette utelukkende er en fordel eller om det kan medføre visse negativ aspekter, søker vi i denne delen å fremheve den overordnede fordelen dette medfører. Schiøtz påpeker at det gir virksomheter muligheten til å kartlegge faktum og håndtere potensielle problemer på en diskret måte, uten å involvere offentligheten. I motsetning til politianmeldelser som ofte lekkes raskt ut til media, påpeker Schiøtz og Johannesen at privat granskning ofte gir en høyere grad av konfidensialitet.

Partner A og Johannesen påpeker at det i noen tilfeller er mer hensiktsmessig å gjennomføre nærmere undersøkelser før man eventuelt involverer politiet. Dette

gjelder spesielt i tilfeller der varslinger eller mistanker ikke er tilstrekkelig konkrete eller gir nok informasjon for umiddelbar politianmeldelse. Involvering av politiet eller Økokrim umiddelbart ved mistanke, kan føre til rask eskalering av saken og tap av kontroll. Dette kan igjen påvirke selskapets omdømme negativt. Ved å iverksette en privat granskning kan virksomheten få mer innsikt i saken og vurdere om det er mulig å løse problemet internt, uten behov for etterforskning. Dette kan bidra til å forbedre eventuelle svakheter som er avdekket og samtidig beskytte selskapets omdømme. Schiøtz legger også til: «*Granskning er jo selvfølgelig mye mindre stigmatiserende enn en etterforskning*». En etterforskning blir igangsatt ved mistanke om at noe straffbart har skjedd, det trenger ikke nødvendigvis å være tilfellet ved en granskning.

Når alvorlige hendelser eller mistanker om straffbare handlinger blir offentlig kjent, kan dette ha betydelig negativ effekt på virksomhetens omdømme. Tilliten fra kunder, samarbeidspartnere og investorer kan svekkes, og det kan oppstå tvil om organisasjonens integritet og evne til å håndtere slike situasjoner. I slike tilfeller kan privat granskning ha stor betydning for å bevare virksomhetens omdømme. Dette understrekes av Aschehous insentiver til å engasjere private granskere for å bevare organisasjonens omdømme og bygge tillit hos interessenter. Gjennom granskningen fikk de verdifull innsikt i hendelsen og presentert tiltak som kunne forbedres. Selv om noen av de foreslåtte tiltakene var tiltak de selv hadde kommet opp med, mener Nygaard likevel at: «*Granskningen var veldig verdifull og vi hadde stort utbytte av å gjøre det*». På grunnlag av all den offentlige omtalen rundt saken, var det viktig for virksomheten å få bekreftet at «*ting var sånn rimelig på stell*». Da granskningsrapporten ble publisert ble saken fort lagt død. Aschehoug ble presentert nyttige tiltak, det bidro til å øke bevisstheten internt rundt økonomisk kriminalitet og viktigst av alt, de fikk noe å vise til og kunne legge saken død.

Tidsaspektet er en annen viktig faktor som Brandi, Johannesen, Nilsen, Schiøtz og Partner A peker på når det gjelder hvorfor noen velger privat granskning. I akutte situasjoner der virksomheter har behov for rask tilgang til informasjon for å ta avgjørelser, kan privat granskning være mer effektivt. Politiet kan ofte ha begrenset kapasitet, og en etterforskning kan ta lang tid. Privat granskning kan

gjennomføres raskere, noe som muliggjør avklaring av interne kritiske forhold uten å vente på svar fra offentlige instanser. Det gir virksomheter mulighet til å raskt iverksette tiltak basert på funn som blir gjort under granskningen. Nilsen illustrerer dette med et eksempel på at raske undersøkelser kan identifisere og innhente grunnlag for å innlede arbeidsrettslige prosesser mot ansatte som ikke overholder interne retningslinjer, lover og regler.

I tillegg til at privat granskning løser problemer knyttet til lang ventetid før politiet tar tak i saken trekker Partner A, Nilsen, Johannesen og Schiøtz også frem prioriteringsutfordringer hos politiet. Politiet erkjenner selv at de har begrenset kapasitet. Som et resultat henlegges mange saker uten at det har blitt foretatt noen som helst form for etterforskning. Dette kan svekke tilliten til politiet, og det blir dermed lagt mer ansvar på næringslivet selv til å ta i bruk egne ressurser. Ved bruk av privat granskning blir saken derimot prioritert, og man kan få raskere svar og avklaringer. Det sikrer tilstrekkelige undersøkelser uten å være avhengig av begrensede offentlige ressurser. Ressurser og kompetanse var hovedårsakene til at Norsk Tipping valgte å iverksette privat granskning. Grimstad mener at en konsekvens av at næringslivet selv tar hånd om saker, er at politiet ikke blir like oppdaterte på utviklingen av økonomisk kriminalitet (Grimstad, 2015, s. 230). Privat granskning kan gi virksomheter lavere terskel for å gjennomføre granskningsundersøkelser, som muligens ikke ville trigget en offentlig etterforskning. Schiøtz påpeker at kapasitetsproblemene påtalemyndighetene står overfor fører til at virksomheter må finne alternative løsninger. Privat granskning er da en høyst aktuell undersøkelsesmetode. Videre opplyser Skridshol og Partner A at man kan inkludere granskningsrapporten som grunnlag i en politianmeldelse, men at politiet likevel må foreta en selvstendig vurdering av saken og sikre at informasjonen er korrekt. Partner A har inntrykk av at: «*Hovedårsaken til at saker blir henlagt er ressursprioriteringer hos politiet*». Politiet motiveres muligens mer av en domfellelse enn å sikre verdier, og store saker prioriteres kanskje mer enn mindre saker. Disse perspektivene viser at privat granskning kan løse begrensninger og prioriteringsutfordringer som politiet står overfor.

Som tidligere nevnt, spiller kompetanse en viktig rolle i håndteringen av økonomisk kriminalitet. Partner A fremhever at det er visse områder politiet ikke

har like god kontroll på, som for eksempel innen regnskap. Schiøtz legger til:

«Når det gjelder granskning har det blitt en voldsom profesjonalisering».

Spesialistmiljøer kan ha dypere kunnskap og erfaring når det gjelder spesifikke økonomiske forhold, som eksempelvis komplekse transaksjonsspørsmål. Dette betyr at det kan oppstå situasjoner der private granskere besitter spisskompetanse som politiet kanskje ikke har. Skridshol påpeker at de kontinuerlig benytter seg av ekspertise og tilpasser teamet etter oppdragets art. Dette understreker viktigheten av å ha tilgang til riktig kompetanse og ekspertise for å håndtere komplekse økonomiske saker.

Politiet er underlagt et objektivitetskrav som krever at de «skal opptre saklige og upartisk» i sine vurderinger, jf. politiloven § 6 tredje ledd. Likevel kan det være at dette ikke alltid oppfylles. Brandi, Johannesen og Partner A hevder at politietterforskning vanligvis har en annen mentalitet og fokus. Deres oppfatning er at politiet ofte legger vekt på å finne feil og bevis for straffeforfølgelse. Videre hevder de at politiet har en tendens til å lete etter det negative, fremfor å lete etter informasjon som kan forklare eller frikjenne de involverte partene. De peker derimot på at privat granskning har en bredere funksjon enn bare det strafferettslige aspektet. De mener at private granskere har mer fokus på mandatet, som innebærer å avdekke systemfeil, svakheter i kontrollsystemer og andre områder som kan forbedres. Nilsen påpeker at utfallet av en granskning i mange tilfeller vil kunne være at ansatte mister jobben, og i tillegg kan bli strafferettslig forfulgt. Dette fører til betydelig belastning for de involverte, og det er derfor viktig å ha fokus på hele bildet rundt situasjonen. Nilsen påpeker at EY samarbeider med sine klienter for å sikre tilstrekkelig oppfølging av enkeltpersoner som utsettes for slike belastninger. I slike tilfeller der det er risiko for stor belastning for enkeltpersoner, sørger private granskere for tilgjengelig oppfølging i etterkant.

5.3.2 Samfunnets nytteverdi ved privat granskning

Privat granskning har flere nytteverdier for samfunnet, og de siste årene har det vært betydelige endringer i lovkrav som har ført til en økning i antall saker. Det er også større forventninger enn tidligere om at slike saker blir håndtert på en god måte for å rydde opp og skape tillit i samfunnet. De økte regulatoriske kravene har

skapt et økt behov for tjenestene private granskere tilbyr. Formålet er å sikre at virksomheter overholder lovpålagte krav og samtidig forebygge og avdekke eventuelle brudd. Private granskere spiller en viktig rolle i å identifisere og håndtere potensielle brudd på lovkravene, og dermed bidrar de til å styrke virksomhetens integritet og omdømme.

Kvamme påpeker at han: *«Opplevde i en periode at selskapene var skeptiske til å bruke private granskere fordi det var en del saker som gikk feil, det ble dyrt og det gikk ut av kontroll»*. For å gjenopprette tilliten og sette privat granskning på et bedre spor, mener Kvamme det er viktig å se på granskning fra ledelsens og oppdragsgivers perspektiv. En viktig del av å bygge en god compliance-kultur er å fange opp og håndtere det som går galt, da ingen virksomheter er feilfrie. Granskning spiller derfor en viktig rolle i å samle inn fakta, gjennomføre årsaksanalyse og gjenopprette skader. Det er avgjørende å se på granskning som et verdiskapende verktøy, der formålet er å forbedre virksomheten og generere verdier. Det eksisterer en utfordring i å formidle denne forståelsen og bli kvitt den oppfatningen om at granskning er meningsløst, kostbart og uten formål. For å bli kvitt den oppfatningen er det viktig å tilby en verdiskapende granskning, og den blir verdiskapende når det ønskede resultatet oppnås. Et verdiskapende resultat kan være å bryte ut av et korrumpert forhold, starte på nytt og etablere et nytt verdigrunnlag. Det handler om å ha klart for seg hva man ønsker å oppnå med granskningen og hvilken verdi den skal tilføre virksomheten. Det er også viktig å understreke at granskning ikke bare er knyttet til alvorlige negative hendelser. I den forebyggende delen av private granskeres arbeid hjelper de virksomheter med å være proaktive og forhindre slike hendelser fra å oppstå i utgangspunktet. Ved å være i forkant av situasjoner kan private granskere bidra til å skape en tryggere og mer robust virksomhet, og forebygge fremtidige lovbrudd.

Intervjuobjektene er alle enige om at privat granskning er et godt verktøy for å avdekke og følge opp kritikkverdige forhold i en organisasjon. Det bidrar til å oppklare hva som har gått galt, årsaken til det, omfanget av hendelsen og implementere tiltak for å forhindre gjentakelse. En granskning kan bidra til å opprettholde et høyt nivå av integritet og etikk i organisasjonen. Samtidig kan det

gi en trygghet for interessenter som kunder, leverandører og investorer om at eventuelle kritikkverdige forhold blir håndtert på en profesjonell og objektiv måte.

Skridshol, Gran Olsen, Nilsen og Schiøtz påpeker at når det avdekkes økonomisk kriminalitet hos private aktører, blir det ofte politianmeldt. Kvamme belyser: *«Hvis det er mistanke om alvorlige straffbare forhold, så er det jo oppdragsgivers valg å avgjøre hvordan situasjonen skal håndteres»*. Som privat gransker kan man gi informasjon og råd basert på sin ekspertise. Selv om det generelt sett ikke er noen plikt til å anmelde saker, er det viktig å kunne stå for handlingene i ettertid. Private granskere kan stå overfor et etisk dilemma når de oppdager alvorlige forhold under et oppdrag som oppdragsgiveren ikke ønsker offentliggjort eller anmeldt. På den ene siden har private granskere et ansvar for integritet og rettferdighet, og kan føle seg forpliktet til å rapportere lovbrudd til myndighetene. På den andre siden må de respektere oppdragsgiverens konfidensialitet og interesser. For å håndtere dette dilemmaet må granskerne nøye vurdere juridiske og etiske rammer, diskutere konsekvensene med oppdragsgiveren og søke balanserte løsninger som ivaretar både oppdragsgiverens behov og samfunnets rettferdighet. Det er viktig å følge gjeldende retningslinjer og eventuelt søke juridisk rådgivning i tvilstilfeller eller ved alvorlige lovbrudd. Schiøtz tror at privat granskning kan bidra til at flere saker blir ført for retten og utdyper: *«For ikke sjeldent så ender jo en granskning med at man overlater saken til påtalemyndighetene»*. I tillegg til en eventuell politianmeldelse, anbefaler Kvamme selskaper å implementere de nødvendige tiltakene som private granskere foreslår for å håndtere situasjonen. Hvis ingen tiltak blir iverksatt og saken blir kjent offentlig - *«da er du ille ute»*, mener Kvamme. Private granskere kan på den måten være med å bidra til at flere saker kommer opp i lyset ved at selskaper benytter seg av en privat granskning før en eventuell anmeldelse. Schiøtz uttrykker at privat granskning gir bedriften et bedre vern i en eventuell etterforskning og rettssak fordi de har bedre innsikt i funn og dokumentasjon i relasjon til saken.

Nilsen og Brandi mener at dersom resultatene av private granskeres arbeid med å avdekke flere tilfeller blir kommunisert til offentligheten, kan det ha en preventiv effekt og bidra til å redusere forekomsten av denne typen kriminalitet. Partner A

påpeker at en viktig effekt av å gjennomføre granskninger er den avskrekkende virkningen det har på potensielle lovbrudd eller uønsket atferd innenfor organisasjonen. Når selskaper tar initiativ til granskninger, sender de et tydelig signal om at de tar slike saker på alvor og er villige til å håndtere dem. Det bidrar til å opprettholde tilliten i næringslivet ved å avdekke og håndtere økonomisk kriminalitet på en profesjonell og uavhengig måte. De fleste ønsker ikke å jobbe i organisasjoner som ikke tar tak i slike saker. Dette kan bidra til å skape en kultur og et arbeidsmiljø der ansatte er mer tilbøyelige til å overholde regler og retningslinjer. Dette er gunstig for alle aktører i næringslivet, og det bidrar til en sunn konkurranse og et bærekraftig samfunn.

Partner A informerer å ha opplevd at politiet på grunn av ressursmangel har avventet å gjøre noe i påvente av en granskning slik at de kunne bruke arbeidet fra granskningen i stedet. Grimstad mener at en ferdig utført granskningsrapport kan øke sannsynligheten for at politiet starter en etterforskning. Mye av jobben er allerede gjort og med fremlagte bevis vil det være redusert behov for politiets ressurser. Offentlige myndigheter avlastes og kan bruke ressurser på andre viktige oppgaver. Ledelsen vil ha insentiver til å iverksette granskning, da det øker sannsynligheten for at politiet utfører etterforskning. Baksiden i slike tilfeller kan være at politiet legger for stor vekt på granskningsrapporten og bruker mindre kapasitet på etterforskning. (Grimstad, 2015, s.230).

Nilsen og Schiøtz påpeker at privat granskning kan avdekke forhold som offentlige myndigheter ellers ikke ville ha avdekket. I tillegg til mer kapasitet, mener de at private granskere har spesialisert kunnskap og erfaring innen økonomi, og de kan identifisere avvik og uvanlige mønstre i regnskap og økonomiske transaksjoner. Schiøtz uttrykker: «*Jeg tror granskning er et godt supplement til etterforskning*».

5.3.3 Intern eller ekstern bruk av granskningsrapporten

Det er interessant å undersøke private granskeres oppfatninger angående bruken av granskningsrapporter, enten de er beregnet for intern eller ekstern bruk.

Dersom granskningsrapportene blir benyttet eksternt, kan det tyde på sakene blir anmeldt og videre brukt i Økokrims arbeid med saken. Dette kan resultere i en

økning av antall saker som blir etterforsket og potensielt straffeforfulgt. Ved å holde granskningsrapporten internt kan virksomheter oppnå en positiv effekt ved å opprettholde kontrollen over informasjon om sin egen virksomhet og muligheten til å håndtere potensielle problemer på en diskret måte.

Skridshol, Gran Olsen og Partner A har erfart at ved interne saker som for eksempel går på arbeidsmiljøet, da er rapporten ofte til intern bruk. Partner A uttrykker at videre behandling av rapporten avhenger av ulike krav man har, forventinger, handlingsalternativer og selskapskulturen. Kvamme påpeker viktigheten av å bringe saker frem i lyset for avdekking og forebygging, selv om noen foretrekker å holde straffbare handlinger internt. Han mener offentliggjøring er spesielt viktig i kampen mot korrupsjon og for å få en oversikt over omfanget av problemet. Skridshol nevner at korrupsjonssaker ofte rapporteres til Økokrim, da klienter ser det som fornuftig. Skridshol følger opp med: *«Jeg ser særlig når det knytter seg til økonomiske situasjoner så blir det fort at det er erstatningskrav eller politianmeldelse».*

Gran Olsen påpeker: *«For private virksomheter blir det veldig sjeldent offentliggjort, men får du en veldig stor sak, så må du ut og fortelle at du faktisk gjør noe og da blir den offentlig».* En interessant observasjon vi gjorde oss i tilfellet til Aschehoug, var deres bruk av privat granskning som et middel for objektiv avklaring og åpenhet da det oppsto en hendelse som var av offentlig interesse. Nygaard påpekte under intervjuet: *«Det var viktig for oss å være åpen om denne hendelsen da det skjedde noe hos oss som var av offentlig interesse».* Det var offentlig oppmerksomhet rundt det at selskapet sin økonomidirektør hadde underslått penger og det var mange påstander fra utenforstående. For Aschehoug var det særlig to drivere bak å sette i gang en privat granskning. Det ene var å kunne vise til en ekstern og objektiv rapport overfor offentligheten, for å opprettholde omdømme. Det andre aspektet var å få en objektiv forklaring på hva faktum var - om det var forhold ved deres egne rutiner som var mangelfulle og som kunne forbedres. Det sistnevnte aspektet var også formålet til Norsk Tipping sin iverksettelse av granskning, det å finne ut av hva som var fakta i riksrevisjonens påstander om Norsk Tipping sine ansatte.

5.3.4 Ulemper ved privat granskning

Intervjuobjektene påpeker flere ulemper ved privat granskning i forhold til tradisjonell etterforskning. En av ulempene som blir påpekt er at private granskere har færre maktmidler og verktøy til rådighet for å kartlegge faktum i forhold til politiet under en etterforskning. Brandi understreker at dette kan føre til at visse deler av faktum og problemstillinger forblir ubesvart i granskningen. Kvamme er enig og understreker:

Der skiller jo egentlig granskningen seg veldig fra politiet. Alle de metodene som politiet har for etterforskning som private granskere ikke kan ta i bruk. Alt som har med overvåkning, telefonkontroll, kommunikasjonskontroll, pågripelser, ransaking, beslag - dette har du ikke tilgang til som privat gransker.

Partner A trekker også frem det internasjonale samarbeidet som politiet har og utdyper: *«De kan hjelpe hverandre på tvers av land til å innhente informasjon, dette har ikke vi tilgang til»*. Schiøtz påpeker at politiet har mer omfattende maktmidler og ressurser, og det er en betydelig forskjell mellom deres kapasitet og det private granskere kan tilby. Dette kan begrense evnen til å avdekke og håndtere økonomisk kriminalitet på en effektiv måte. Videre stilles det krav til at private granskere må være i stand til å se etter hvilken informasjon de kan få tak i uten at det går på tvers av det som er lovlig, presiserer Kvamme. Videre understreker Kvamme: *«Du har mange flere begrensinger i en privat granskning enn i en etterforskning»*.

Kvamme peker også på begrensningene ved informasjonsinnhenting i privat granskning, sammenlignet med etterforskning. Intervju er som tidligere nevnt, en vanlig metode for å kartlegge og innhente informasjon for å avdekke faktum. Kvamme presiserer: *«Intervju er noe av det vanskeligste en gransker gjør»*. Han påpeker at det ikke er utviklet en egen metodikk for intervjuer i privat granskning, i motsetning til politiet som har utviklet avhørsmetodikk. Dette kan føre til en mer individuelt basert tilnærming i granskningen. Private granskere har begrenset tilgang til informasjon og kan møte motstand når det gjelder innhenting av nødvendig informasjon for en grundig undersøkelse.

Schiøtz mener at private granskere har en krevende trippelrolle som både aktor, forsvarer og dommer under et granskningsoppdrag. Han utdyper: «*Det er lett at aktorrollen blir den dominerende på bekostning av forsvarerrollen – det er i hvert fall min erfaring*». Det er derfor viktig for private granskere å være bevisste på å balansere disse rollene og ikke la en rolle dominere over den andre. Dette vil være sentralt for å bevare objektiviteten og kvaliteten på granskningen.

Et interessant funn er Kvamme som mener det burde være en form for godkjenningsordning for å drive med privat granskning. Han ønsker seg en form for lisensiering av kompetansen og fremhever at en slik ordning vil være viktig på grunn av kompleksiteten og betydningen av granskningsarbeidet. Kvamme mener at private granskere ikke blir eksperter over natten og at kompetanseutvikling er avgjørende. En lisensieringsordning vil bidra til å sikre at private granskere oppfyller visse standarder og kvalifikasjoner og samtidig innehar nødvendig kompetanse for å utføre granskningsarbeid. Det vil kunne inkludere krav til utdanning, erfaring, opplæring og faglige sertifiseringer. Ved å ha en slik ordning kan man sikre at granskningsarbeidet utføres av kompetente fagpersoner som har nødvendig kunnskap, ferdigheter og etisk bevissthet. En lisensieringsordning kan også bidra til å styrke tilliten til privat granskning som en pålitelig og profesjonell praksis. Samtidig kan det bidra til å skape en mer enhetlig tilnærming til granskningsarbeidet, da lisensieringskravene vil fungere som en veiledning og standard for praksisen. Det er imidlertid viktig å merke seg at Kvamme uttrykker at han ble motarbeidet fra alle hold når det gjaldt innføringen av en lisensieringsordning. Dette tyder på at det kan være ulike synspunkter og utfordringer knyttet til implementeringen av en slik ordning.

En annen ulempe ved privat granskning er knyttet til uavhengighet og integritet. Et viktig aspekt er jo hvordan en granskning kan være uavhengig når private granskere får betalt for jobben og det er oppdragsgiver som bestemmer hva som skal undersøkes. I motsetning til politiet som kan gå inn å etterforske hva som helst og når som helst. Uavhengighetsavklaring er derfor sentralt ifølge Kvamme som utdyper:

Du beholder uavhengigheten din basert på at man blir enige om at dette er det som skal undersøkes, men da må man være tydelig i rapporteringen at det kan godt være at det etterligger andre forhold til grunn, men det er ikke en del av mandatet, fordi det har man ikke fått tilgang til.

På denne måten kan mandatet sies å være en begrensning og en ulempe i den forstand at private granskere ikke har hjemmel til å undersøke forhold utover det som er stadfestet i mandatet. Dersom mandatet ikke er tilstrekkelig omfattende og oppdragsgiver ikke er villig til å utvide det, kan det føre til at relevante elementer ikke blir grundig undersøkt eller avdekket. Videre påpeker Kvamme tilgangen til informasjon som en begrensning, da private granskere kun har tilgang til den informasjonen oppdragsgiver har gitt tilgang til. I motsetning til politiet som kan bruke andre midler til å innhente nødvendig informasjon. Dette kan skape spørsmål om hvor uavhengige og objektive private granskere kan være i sine vurderinger. Johannesen trekker frem at dette særlig kan være aktuelt dersom selskapet de gransker samtidig kan være en fremtidig kunde av deres revisjons- eller konsulenttenester. Det er viktig å sikre at private granskninger utføres på en uavhengig og upartisk måte for å opprettholde tillit og integritet i prosessen.

Kostnadsaspektet ved private granskninger ble trukket frem av både Schiøtz, Nilsen og Kvamme. Schiøtz mener at man kan ha et bi-motiv ved private granskninger som ikke er helt akseptabelt. Kvamme er enig og mener det foreligger et voldsomt krav til timer og leveranse overfor private granskere, noe som kan føre til en utfordring til å gjennomføre gode granskninger. Han mener en sak kan bli blåst opp som følge av inntjeningspress og ser på dette som en reell utfordring, særlig i de større selskapene. Schiøtz presiserer: «*Prisen har blitt så stor at man kvier seg litt for å iverksette granskning, eller man tenker seg om to ganger*». Disse uttalelsene tyder på at kostnader og pris knyttet til privat granskning kan oppfattes som en ulempe. Kostnadene kan være betydelige og virke avskrekkende for noen selskaper som vurderer å iverksette en granskning. Dersom det er økonomisk hensyn som begrenser granskningen, kan dette medføre at noen tilfeller av økonomisk kriminalitet forblir uavdekket og ubehandlet. Kvamme understreker betydningen av å klargjøre forventet tidsbruk før man igangsetter en granskning. Dette aspektet kan illustreres gjennom den dagsaktuelle

saken der EY gjennomførte en granskning av stiftelsen Født Fri. Opprinnelig var granskningsoppdraget forespeilet med en ramme på 100 000 kroner, men endte til slutt opp på 1,5 millioner kroner (Bløndal et al., 2023). Dette understreker ytterligere betydningen av å finne en balanse mellom kostnader og nytteverdi, for å sikre at privat granskning forblir en tilgjengelig og bærekraftig tilnærming i bekjempelsen av økonomisk kriminalitet.

5.3.5 utfordringer ved privat granskning

Intervjuobjektene gir innsikt i flere utfordringer knyttet til privat granskning sammenlignet med tradisjonell etterforskning. Brandi påpeker at selve håndteringen av granskningsprosessen er viktig og at det handler om å sikre rettsprinsipper. Skridshol er enig og presiserer: *«Det viktigste er at vi jobber hardt for å få en forsvarlig prosess og har fokus på trygghet for de involverte».*

Skridshol understreker videre viktigheten ved å sørge for at alle involverte i en granskning er klar over de viktigste premisene. Han utdyper: *«Jeg ønsker at de involverte partene er upåvirket av andre som er innblandet i prosessen og at de ikke samsnakker».* Dette bidrar til å oppnå en så nøyaktig fremstilling av sannheten som mulig.

En gjennomgående utfordring intervjuobjektene vektlegger er knyttet til prinsippet om kontradiksjon. Kontradiksjon skal sikre at de som blir gransket får tilstrekkelig mulighet til å uttale seg og forsvare seg. Som nevnt tidligere, uttrykker Schiøtz bekymring vedrørende ivaretagelse av kontradiksjon under en granskningsprosess. Han mener det er for mye hemmelighold og for lite innsyn. Rettsvernet for den som granskes er for dårlig. Schiøtz hevder at etter å ha publisert kronikken sin i Aftenposten, mottok han flere henvendelser fra personer som hadde blitt gransket. Disse personene var svært kritiske til måten saken deres ble håndtert på og vurderingene som ble gjort. Schiøtz omtaler disse som granskningsofre. Brandi legger stor vekt på kontradiksjon og mener dette er en kjerne problemstilling som volder størst besvær. Han utdyper: *«Den største utfordringen er forsvarlig og praktisk gjennomføring av kontradiksjon».* Den som er varslet på, eller som det reises kritikk mot opplever å ikke komme godt nok til ordet. Brandi legger til: *«Det hender at man holder kortet litt tett til brystet fra arbeidsgivers ståsted og kommer med litt vage og overordnede anklager som det*

er vanskelig å forsvare seg mot». Han forteller at sviktende kontradiksjon har vært et problem, særlig i relasjon til varslingsaker. For å sikre ivaretagelse av kontradiksjonsprinsippet påpeker han at det er viktig å sørge for at sentrale parter får komme til orde, at man dokumenterer prosessen gjennom intervjuer og referater. Videre må vedkommende få anledning til å uttale seg om konklusjonen som treffes basert på informasjonsinnhenting. Partner A understreker at de skiller mellom «fact finding» og juridiske vurderinger. Hensikten er å unngå at granskeren har flere roller og for å sikre en forsvarlig granskningsprosess.

Personvern og ivaretagelse av de som blir gransket er sentrale utfordringer som nevnes av flere intervjuobjekter. Gran Olsen påpeker at det er viktig å sørge for at de som blir gransket har tillit til prosessen og at det blir gjort på en objektiv måte. Det er en stor belastning for de som blir gransket og Gran Olsen utdyper: *«Personlig så er jeg veldig opptatt av det, jeg prøver å gjøre alt jeg kan for å berolige de på prosessen og hvordan vi jobber, også det at arbeidsgiver tilbyr de en form for støtte under gjennomføringen»*. Som nevnt, uttrykker Schiøtz bekymring for manglende innsyn og rettsvern for den som blir gransket. Han mener det er behov for tydeligere retningslinjer og mer åpenhet i granskningsprosessen. Det er et tydelig fokus på å ivareta personvern ved en granskning, da det som nevnt kan være en stor påkjenning for de involverte.

Ytterligere utfordringer knytter seg til belastningen og ubehaget de som blir gransket opplever. Nilsen understreker at det for de fleste vil oppleves ubehagelig å være gjenstand for en granskning, noe det er viktig å hensynta i prosessen. De involverte partene vil gjerne oppleve en granskning som stressende. Norsk Tipping beskriver granskningen som en opprivende prosess, særlig for de involverte, men også noe som preget hele organisasjonen. Nygaard presiserer at de ansatte i Aschehoug som var berørt også opplevde granskningen som krevende.

Forventningsavklaringer rundt granskningen er viktig. Det kan for eksempel dukke opp problemstillinger i relasjon til anonymisering av varsler, men som vanskeliggjør kontradiksjon. Brandi understreker: *«Det er ikke sikkert det er mulig for den som blir varslet på å kunne forklare seg/forsvare og forstå saken*

riktig dersom vedkommende ikke får vite hvem som har kommet med disse varslingene». Skridshol forteller at stresselementet kan føre til at noen får paranoia for ting de har sagt og at de ønsker å trekke intervjuet. Selv om ivaretagelse av personvern står høyt, er det ikke alltid dette vil la seg gjøre i henhold til prinsippet om kontradiksjon. Dersom det er sentrale elementer ved forklaringen som ikke kan utelates uten at man bryter prinsippet om kontradiksjon, kan granskningen kreve at forklaringen må inkluderes. Slike avklaringer stadfestes gjerne i forkant av granskningsprosessen. Det vil alltid være motstridende interesser i en granskning og det handler derfor om å finne en balanse som ivaretar alle på best mulig måte. Noen ganger kan dette være utfordrende for private granskere å ta stilling til og veie opp de ulike hensynene mot hverandre.

En annen utfordring som belyses er at det ikke foreligger klare retningslinjer ved private granskninger. Nilsen og Brandi påpeker at det ikke finnes spesifikke krav til de som skal gjennomføre granskninger. Brandi understreker ytterligere at det er mangel på kunnskap om Advokatforeningens retningslinjer for granskninger. Det åpner for mange aktører og som før ikke har gjennomført granskninger. De er ikke kjent med den kompleksiteten og kravene for en slik prosess. Noe som i seg selv er en utfordring.

Flere intervjuobjekter knytter utfordringer til det å forstå sakens faktum. Kvamme fremhever betydningen av å ha en grundig forståelse av hvilken type sak man står overfor. Dette krever innsikt og kunnskap om sakstypen for å kunne identifisere og vurdere de viktigste bevisene. Nygaard mener på sin side at det må være utfordrende for private granskere å forstå en virksomhet og sette seg inn i sakens kjerne på den korte tiden som ofte kreves ved granskninger. Schiøtz uttrykker skepsis rundt evnen til å etablere og fastslå faktum i granskninger. Det å forstå forholdet mellom vitneforklaringer og dokumenter i relasjon til saken kan være utfordrende å sette seg inn. Dette stiller krav til riktig kompetanse av private granskere. Han påpeker at det kan være utfordrende både for private granskere og etterforskere å få frem den ekte sannheten, særlig ved hjelp av intervjuer. Schiøtz uttaler videre at han er veldig opptatt av god kvalitetssikring ved granskninger. Han mener derfor at den som blir gransket skal selv få muligheten til å formulere

en skriftlig løpende fremstilling av det saken gjelder. Kvamme påpeker: *«Et intervju er en utfordring – du må vite hva du skal spørre om»*. Nilsen peker på betydningen av god kompetanse innen intervjumetodikk for å sikre at nødvendig informasjon blir innhentet. Videre påpeker både Nilsen og Skridshol at det foreligger en viss utfordring og risiko for at noen vil tilbakeholde informasjon. Det er derfor viktig å være oppmerksom på begrensningene ved intervjuer som metode for å etablere fakta. Det er ikke nødvendigvis at man får frem den ekte sannheten basert på intervjuer. Både på grunn av egeninteresse for den som blir gransket og fordi muntlige kilder er en usikker kilde.

Brandi legger vekt på at vurdering av troverdighet er en avgjørende egenskap private granskere må besitte for å kunne tolke intervjuer. En viktig faktor i granskningsprosessen er den menneskelige tilnærmingen til granskeren. Brandi mener at en utfordring ved privat granskning er at noen granskere har en mer politisær tilnærming. De går inn i undersøkelsen med holdningen om å avdekke feil eller ulovligheter hos den granskede. Dette gjenspeiles i måten de stiller spørsmål på, der de automatisk antar at vedkommende har gjort noe galt. Imidlertid bør utgangspunktet være å finne ut av hva som faktisk har skjedd, uten å forhåndsdomme eller anta skyld. Brandi forteller: *«Når jeg intervjuer noen i den konteksten, så tenker jeg at jeg i utgangspunktet er nøytral så skal man kartlegge faktum objektivt sett. Det er egentlig den beste måten å finne ut hva som faktisk har skjedd»*.

Avslutningsvis mener Schiøtz at private granskere er for strenge og for etterpåkloke. De tar ikke høyde for å akseptere menneskelige feil i sine vurderinger.

5.3.6 Delkonklusjon

Det er flere fordeler knyttet til privat granskning. Funnene indikerer at privat granskning gir virksomheter bedre kontroll over informasjonen og muligheten til aktiv deltakelse i prosessen, i motsetning til tradisjonell etterforskning. Privat granskning gir også høyere grad av konfidensialitet, bedre innsikt i sakene og mulighet til å løse saker internt uten behov for offentlig etterforskning.

Tidsaspektet er også betydelig raskere i privat granskning sammenlignet med

etterforskning. Private granskere kan ha spesialisert kunnskap og erfaring som gjør granskere mer effektive innenfor visse områder. Videre avdekker privat granskning systemfeil og svakheter i kontrollsystemer og bidrar til å opprettholde tillit i næringslivet. Det styrker også overholdelsen av regler og avlastet offentlige myndigheter i kampen mot økonomisk kriminalitet.

Samtidig viser undersøkelsen at det er ulemper og utfordringer knyttet til privat granskning. Private granskere kan møte begrensninger i informasjonsinnhenting på grunn av begrensede maktmidler og verktøy. Manglende intervjuetodikk og begrenset tilgang til informasjon kan også utfordre uavhengighet og integritet i private granskninger. Kostnadsaspektet kan påvirke uavhengigheten og objektiviteten til granskerne, og høye kostnader kan begrense kvaliteten på granskningen.

Disse funnene understreker behovet for å nøye vurdere hvilken tilnærming som er mest hensiktsmessig i kampen mot økonomisk kriminalitet. Det er viktig å balansere fordeler og ulemper ved privat granskning og tradisjonell etterforskning. Samtidig er det viktig å ta hensyn til prinsipper som kontradiksjon, rettssikkerhet og personvern i private granskninger. De reviderte retningslinjene søker å håndtere problemet med sviktende kontradiksjon. Videre må det etableres klare retningslinjer og kompetansekrav for private granskere, samtidig som man tar hensyn til menneskelige feil og ivaretar troverdigheten og nøytraliteten i granskningsprosessen. Privat granskning kan være et verdifullt supplement til tradisjonell etterforskning for å avdekke flere kriminelle handlinger, samtidig som det bidrar til å øke samfunnets nytteverdi.

6.0 Avslutning

6.1 Konklusjon

Økte regulatoriske krav og forventinger fra samfunnet har resultert i økt etterspørsel etter private granskere. De kan være viktige bidragsytere i bekjempelsen av økonomisk kriminalitet, både gjennom forebygging og avdekking av lovbrudd.

Funn fra forskningsspørsmål 1 indikerer at private granskere bidrar til å forebygge økonomisk kriminalitet gjennom å identifisere risikoer og sårbarheter i virksomheters systemer. I sitt arbeid med compliance, risikostyring og forebygging er private granskere med på å styrke organisasjoners etterlevelse av regulatoriske krav. Private granskere tilpasser seg det skiftende trusselbildet og bruker teknologi som et effektivt verktøy i det forebyggende arbeidet. Gjennom grundige undersøkelser og analyser kan de avdekke svakheter i internkontrollen og gi anbefalinger for å styrke etterlevelsen av regelverk og forebygge økonomisk kriminalitet. Implementering av forebyggende tiltak kan bidra til å redusere risikoen for lovbrudd og bidra til å skape en tryggere og mer robust organisasjon.

I lys av forskningsspørsmål 2 finner vi at private granskere spiller en viktig rolle i avdekking og håndtering av økonomisk kriminalitet. Gjennom grundige granskninger identifiserer de misligheter, uregelmessigheter og potensielle lovbrudd. Dette innebærer ofte undersøkelser av økonomiske transaksjoner, revisjon av regnskaper, intervjuer med nøkkelpersoner og bevisinnsamling. Hensikten med granskning er å fastslå hva som har skjedd, ikke å straffe aktører i markedet. Likevel kan private granskere, ved å avdekke og dokumentere slike forhold, gi et solid grunnlag for eventuell etterforskning og straffeforfølgelse av kriminelle handlinger.

Forskningsspørsmål 3 belyser fordeler og ulemper ved privat granskning. Etter intervjuer med nøkkelpersonene innenfor fagfeltet har vi samlet de viktigste argumentene for og imot privat granskning.

Under intervjuene ble det belyst antagelse om at private granskere kan håndtere komplekse økonomiske saker mer effektivt enn politiet. Dette til tross for

begrensede maktnidler og verktøy, noe som gjør at private granskere kan møte begrensninger under informasjonsinnhenting. Private granskere kan kun innhente informasjon som er samtykket fra oppdragsgiver. Dette i motsetning til politiet som kan bruke tvangsmetoder og skjulte etterforskningsmetoder. Funn viser også at private granskere mangler en felles metodikk i gjennomføring av intervjuer. Flere av intervjuobjektene påpeker at en slik felles metodikk, lik politiets avhørsmetode, ville gitt mer robusthet. Bakgrunnen for antagelsen om granskernes mer effektive håndtering, er at granskning har blitt voldsomt profesjonalisert. Granskere besitter gjerne dybdekunnskap og erfaring innenfor spesifikke områder, som regnskap og komplekse transaksjoner. En slik spisskompetanse kan, ifølge intervjuobjektene, føre til mer effektiv granskning og saksbehandling sammenlignet med politiet.

Privat granskning har fordeler som gir virksomheter bedre kontroll over informasjonen, mulighet til aktiv deltakelse i prosessen og tilpasse granskningen etter virksomhetens behov. Dette kan motivere selskaper til å ta tak i varsler, forbedre etterlevelse av regelverk og løse interne avvik uten offentlig etterforskning. Det at det ikke er behov for etterforskning kan beskytte virksomhetens omdømme, og samtidig avlaste offentlige myndigheter. På en annen side kan virksomhetens kontroll og mulighet til aktiv deltakelse i prosessen svekke granskningens troverdighet.

Tydelige retningslinjer og krav vil være nødvendig for å sikre kvaliteten og troverdigheten til granskningen. En lisensieringsordning for privat granskning kan være en løsning for å sikre at granskere oppfyller standarder og har nødvendig kompetanse. Dette kan styrke tilliten til privat granskning, men implementeringen kan være utfordrende. Kompensasjon til private granskere kan utfordre rapportens troverdighet, og oppdragsgivers innflytelse kan påvirke uavhengighet, objektivitet og integritet. Åpenhet, transparens og etiske retningslinjer vil derfor være viktig for å opprettholde rapportens integritet, tillit og troverdighet i markedet.

I lys av funnene over har vi trukket følgende sluttkonklusjon. Private granskere er et verdifullt supplement til tradisjonell etterforskning. Samarbeid med offentlige myndigheter kan bidra til å styrke innsatsen i bekjempelsen av økonomisk

kriminalitet. Det er videre viktig å påpeke at maksimal nytteverdi oppnås ved oppmerksomhet rundt utfordringer og riktig kompetanse. Følgende er det kritisk at privat granskning følger en solid metodikk og etisk praksis. Grundig og riktig granskningsarbeid kan bidra til tryggere virksomheter og styrket tillitt blant næringslivet og samfunnet for øvrig. Ved å forebygge og avdekke lovbrudd sikrer private granskere etterlevelse av lover og regler, beskytter virksomheters omdømme og minimerer skader for virksomheter og samfunnet.

6.2 Metodiske begrensninger

Vi har flere ganger underveis støtt på utfordringer når det gjelder å sikre intervjuer med relevante personer. Opprinnelig var formålet med oppgaven å undersøke forholdet mellom privat granskning og etterforskning. For å få et dypere innblikk på etterforskning, var det avgjørende å få informasjon fra Økokrim. Dessverre hadde ikke Økokrim tilstrekkelige ressurser til å stille til intervju. Vi så oss dermed nødt til å endre vinkling på oppgaven, og valgte derfor heller å begrense oss til å kun undersøke privat granskning.

Granskning er et felt det er lite forskning på. For å oppnå en dypere forståelse av temaet, har vi vært avhengige av at relevante personer er villige til å stille til intervju. Vi opplevde god respons fra intervjuobjektene vi har valgt å definere som private granskere, og vi mener at vi har fått et bredt spekter av erfarne fagfolk innenfor granskningsmiljøet. I tillegg til å intervju de som utfører granskning, ønsket vi å inkludere perspektiver fra de som har benyttet seg av granskningstjenester for å få en mer helhetlig forståelse. Imidlertid viste det seg å være mer komplisert enn først antatt å få positiv respons fra denne målgruppen. Vi har støtt på utfordringer med å komme i kontakt med ansatte i virksomheter som har iverksatt granskninger. Dette har kommet til uttrykk gjennom manglende svar på e-post eller tilbakemeldinger om at mange foretrekker å behandle slike saker internt. Vi har blant annet mottatt tilbakemeldinger om at sakene er for langt tilbake i tid, at de som var ansvarlige for å engasjere private granskere ikke lenger er ansatt i virksomheten, eller at de ikke har kapasitet til å besvare spørsmål. Til tross for at vi har kontaktet 40 virksomheter innenfor denne målgruppen, har kun to av dem vært villige til å stille til intervju. Selv om utvalget vårt er begrenset, kan funnene likevel ha en viss overføringsverdi.

7.0 Litteraturliste

Bøker:

Gottschalk, P. (2018a.). *Strategisk granskning – Mistanke om økonomisk kriminalitet*. Cappelen Damm AS.

Gottschalk, P. (2018b.). *Økonomisk kriminalitet – Ledelse og samfunnsansvar*. Cappelen Damm AS.

Grimstad, E. (2015). *Granskning – ved mistanke om korrupsjon og andre former for økonomisk kriminalitet i arbeidsforhold*. Gyldendal.

Lewis, C., Brooks, G., Button, M., Shepherd, D & Wakefield, A. (2014). *Evaluating the case for greater use of private prosecutions in England and Wales for fraud offences*. International Journal of Law, Crime and Justice, 2015 (1), 3-15. Doi: 10.1016/j.ijlcrj.2013.11.001.

Olsen, A. B. (2007). *Økonomisk kriminalitet – avdekking, granskning og forebygging*. Universitetsforlaget.

Artikler:

Aune, O., Ingebretsen, C., Staude, T., (2014, 19.mai). Underslag i Aschehoug dobbelt så stort som antatt. *NRK*.

<https://www.nrk.no/kultur/aschehoug-oppdaget-storre-underslag-1.11726805>

Bløndal, T., Hjørnevåg, E. M., Leer-Salvesen, T., Solli, M., Øfsti, S. (2023, 21. Juni). Fikk gransket Shabana Rehman for pengerot – sprengte eget budsjett i filler. *Nettavisen*.

<https://www.nettavisen.no/okonomi/fikk-gransket-shabana-rehman-for-pengerot-sprengte-eget-budsjett-i-filler/f/5-95-1172253>

Bristøl, M. (2010, 25. februar). Deloitte skal granske Norsk Tipping. *E24*.

<https://e24.no/naeringsliv/i/aw8Ga5/deloitte-skal-granske-norsk-tipping>

Delebekk, A. F., Tangen, E., Fraser, S. A., & Solheimsnes, P. A. (2022, 21. desember). Milliardbeløp fra kriminelle blir aldri inndratt. *E24*.

<https://e24.no/norsk-oekonomi/i/69POjo/milliardbeloep-fra-kriminelle-blir-aldri-inndratt>

Farbrot, A. (2014, 5. september). Slik er den norske hvitsnippforbryteren.

Forskning.no. <https://forskning.no/handelshoyskolen-bi-kriminalitet-partner/slik-er-den-norske-hvitsnippforbryteren/544101>

Giertsen, J. (2007, 29. mai). Granskning og rettssikkerhet. *Vox publica*.

<https://voxpublica.no/2007/05/granskning-og-rettsikkerhet/>

Helsingeng, A. & Smith, M. (2023, 6. juni). Økt rettssikkerhet i granskninger.

Dagens Næringsliv.

<https://www.dn.no/innlegg/okt-rettssikkerhet-i-granskninger/2-1-1462481>

Maal, M. (2018, 8. november). Helhetlig risikostyring: Lyst på en sniktitt på fremtidens styringsverktøy?. *PwC*.

<https://blogg.pwc.no/styringogkontroll/helhetlig-risikostyring-lyst-til-%C3%A5-titte-inn-i-hva-som-er-fremtidens-styringsverkt%C3%B8y>

Mortvedt, O. M. (2020, 13. mai). Økonomisk kriminalitet koster samfunnet minst 145 milliarder. *Politiforum*. <https://www.politiforum.no/nyhet-okokrim-okonomisk-kriminalitet/okonomisk-kriminalitet-koster-samfunnet-minst-145-milliarder/158868>.

NRK. (2010, 1. september). Tidligere tippedirektør blir ikke politianmeldt.

<https://www.nrk.no/innlandet/kraftig-kritikk-av-norsk-tipping-1.7273832>

Regjeringen. (2012, 28. Februar). Økonomisk kriminalitet.

https://www.regjeringen.no/no/tema/okonomi-og-budsjett/norsk_okonomi/okonomisk-kriminalitet-2/id415043/

Sander, K. (2020). Bedriftens samfunnsansvar (CSR). *Estudie*.

<https://estudie.no/csr/>

Schiøtz, C. (2023, 19. Mars). Tilfredsstillter granskninger de nødvendige kravene til rettssikkerhet? *Aftenposten*.

<https://www.aftenposten.no/meninger/kronikk/i/5Br7KW/tilfredsstillter-granskninger-de-noedvendige-kravene-til-rettssikkerhet>

Schmidt, Nina. (2022, 19. september). Advokatforeningens nye retningslinjer for private granskninger har vært ute på høring. *Advokatbladet*.

<https://www.advokatbladet.no/granskning/advokatforeningens-nye-retningslinjer-for-private-granskninger-har-vaert-ute-pa-horing/183276>

Widlic, L. (2017, 29. Juni). Økonomisk kriminalitet og miljøkriminalitet.

Økokrim. <https://www.okokrim.no/kriminalitetsomraader.422249.no.html>.

Rapporter:

Godeseth, S. M., Mariussen, M. S., Rasmussen, I. & Roksvaag, K. (2023).

Nasjonal omfangsundersøkelse av økonomisk kriminalitet rettet mot virksomheter og kommuner. Vista Analyse.

<https://vista-analyse.no/no/publikasjoner/nasjonal-omfangsundersokelse-av-okonomisk-kriminalitet-rettet-mot-virksomheter-og-kommuner/>

Høivik, K. (2021). *Foretaksstraff og Korrupsjon – En utredning for justis- og beredskapsdepartementet*. Regjeringen.

<https://www.regjeringen.no/contentassets/0c02d87e8751414d9152634c2234f335/horing-utredning-om-foretaksstraff-og-korrupsjon.pdf>

The Institute of Internal Auditors. (2017). *COSO ERM – Helhetlig Risikostyring (sammendrag)*.

<https://iia.no/product/helhetlig-risikostyring-sammendrag/>

Økokrim. (2023). *Årsrapport 2022*.

<https://www.okokrim.no/aarsrapport-for-oekokrim-2022.6599300-549307.html>

Nettsider:

Academic Work. (u.å.). *Semistrukturert intervju og andre intervjuteknikker*.

<https://www.academicwork.no/insights/arbeidsgivere/intervjuteknikker>

Bruu, B. (2019). *Mislighetsrisiko*. Revisjon & Regnskap.

<https://www.revregn.no/journal/2019/4/rr04-2019-1400>

Elden, J. H., Keiserud, E. (2023). Etterforskning. I *Store norske leksikon*.

<https://snl.no/etterforskning>

Forbrukertilsynet. (2022). *Åpenhetsloven*.

https://www.forbrukertilsynet.no/apenhetsloven?fbclid=IwAR3Rv5BABMwJhFd_bIMpGhP6afX0mooxx_RshV_vTgqtPjx5aOPXNI_BR6k

Jusinfo.no. (u.å.). *Straffeprosessen*.

<https://jusinfo.no/straffeprosess/om-straffeprosess/straffeprosessen/>

KPMG. (u.å.), *Dette må du vite om EUs nye varslingsdirektiv*.

<https://kpmg.com/no/nb/home/nyheter-og-innsikt/2020/11/dette-ma-du-vite-om-eus-nye-varslingsdirektiv.html>

Lomell, H, M. (2021). Økonomisk kriminalitet. I *Store norske leksikon*.

https://snl.no/%C3%B8konomisk_kriminalitet

Nordea. (u.å.). *Hva er ESG?*

<https://www.nordea.no/privat/vare-produkter/sparing-og-investering/fond/esg.html#:~:text=ESG%20er%20en%20engelsk%20forkortelse,tjenester%20bidrar%20til%20b%C3%A6rekraftig%20utvikling>.

PwC. (u.å.). *Hva er ESG?*

https://www.pwc.no/no/pwc-aktuelt/hva-er-esg.html?gclid=CjwKCAjwkLCkBhA9EiwAka9QRvnqePNYlnzU5blE_ruMttHQJvgoSDZIVUDIPw8ZpKRyeW0s845JjhoCQ1wQAvD_BwE

Skarheim, T. (2020). *COSO*. KS.

<https://www.ks.no/globalassets/fagomrader/lokaldemokrati/internkontroll/19-12170-Vedlegg-COSO-1261517-3-0.pdf>

Songstad, S. O. (2023). *Granskning – prinsipper for at berørt ikke skal oppleve en Kafka-prosess*. Nkrf – kontroll og revisjon i kommune.

<https://www.nkrf.no/nyheter/2023/01/01/granskning-prinsipper-for-at-berorte-ikke-skal-oppleve-en-kafka-prosess>.

The Institute of Internal Auditors. (2020). *EUs varslingsdirektiv*.

<https://iia.no/eus-varslingsdirektiv/>

The Institute of Internal Auditors. (u.å.). *Compliance*.

<https://iia.no/compliance/>

United Nations Global Compact. (u.å.). *UN Global Compact ti prinsipper for ansvarlig næringsliv*.

<https://globalcompact.no/un-global-compact-10-prinsipper-for-ansvarlig-naeringsliv/>

Økokrim. (u.å.a). *Historie og samfunnsoppdrag*. Økokrim.

<https://www.okokrim.no/historie-og-samfunnsoppdrag.562405.no.html>

Økokrim. (u.å.b). *Hvitvasking*. Økokrim.

<https://www.okokrim.no/hvitvasking.549310.no.html>

Økokrim. (u.å.c). *Korrupsjon*. Økokrim.

<https://www.okokrim.no/korrupsjon.549312.no.html>

Love, forskrifter og retningslinjer:

Advokatforeningen. (2023). *Retningslinjer for private granskninger*.

<https://www.advokatforeningen.no/advokatetikk/anbefalinger/anbefaling-for-granskninger/>

Advokatloven. (2022). *Lov om advokater og andre som yter rettslig bistand*.
LOV-2022-05-12-28. Lovdata.

https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2022-05-12-28/KAPITTEL_8#KAPITTEL_8

Hvitvaskingsloven. (2018). *Lov om tiltak mot hvitvasking og terrorfinansiering*
(LOV-2018-06-01-23). Lovdata.

<https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2018-06-01-23>

IAASB. (2009). *ISA 240 Revisors oppgaver med og plikter til å vurdere
misligheter ved revisjon av regnskaper*.

<https://www.revisorforeningen.no/globalassets/fag/standarder-og-veiledninger/revisjonsstandardene/pr-09022021-regnskapsar-fra-15122021/isa-240-0221-fra-regnskapsar-som-begynner-15.12.21-eller-senere.pdf>

Justis og politidepartementet. (1975). *G-1975-48*. [Rundskriv].

<https://lovdata.no/dokument/INS/forskrift/1975-03-04-1>

Menneskerettsloven. (1999). *Lov om styrking av menneskerettighetenes stilling i
norsk rett* (LOV-1999-05-21-30). Lovdata.

<https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1999-05-21-30>

NOU 2009:9. (2009). *Lov om offentlige undersøkelseskommissjoner. Særskilt
oppnevnte offentlige kommissjoner*. Justis- og politidepartementet.

<https://lovdata.no/static/NOU/nou-2009-09.pdf>

Personopplysningsloven. (2018). *Lov om behandling av personopplysninger*
(LOV-2018-06-15-38). Lovdata.

<https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2018-06-15-38?q=personopplysningsloven>

Politoloven. (1995). *Lov om politiet* (LOV-1995-08-04-53). Lovdata.

<https://lovdata.no/pro/#document/NL/lov/1995-08-04-53?searchResultContext=1797&rowNumber=1&totalHits=4029>

Revisorloven. (2020). *Lov om revisjon og revisorer* (LOV-2020-11-20-128).

Lovdata.

<https://lovdata.no/dokument/LTI/lov/2020-11-20-128>

Straffeloven. (2005). *Lov om straff* (LOV-2005-05-20-28). Lovdata.

<https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2005-05-20-28>

Straffeprosessloven. (1981). *Lov om rettergangsmåten i straffesaker* (LOV-1981-05-22-25). Lovdata.

<https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1981-05-22-25>

Tvisteloven. (2008). *Lov om mekling og rettergang i sivile tvister* (LOV-2005-06-17-90). Lovdata.

<https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2005-06-17-90>

Åpenhetsloven. (2021). *Lov om virksomheters åpenhet og arbeid med grunnleggende menneskerettigheter og anstendige arbeidsforhold*. (LOV-2021-06-18-99). Lovdata.

<https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2021-06-18-99>

8.0 Vedlegg

8.1 Intervjuguide

Intervju av private granskere (konsulenter og advokater)

- Hvordan jobber dere – både ved forebyggende oppdrag og ved avdekkende oppdrag/granskninger?
- Hvilke verktøy/lover bruker dere under arbeidet?
- Har økt fokus på compliance påvirket deres arbeidsmetoder og hvilke tiltak dere vanligvis anbefaler?
- Hvordan avdekker dere at noe kriminelt har skjedd? Og hvilke forebyggende tiltak går mest igjen?
- Gjør dere mest forebyggende eller avdekkende arbeid?
- Hvem er det som regel er oppdragsgiver? (Hvilke rolle har de og fra hvilke bransjer?)
- Ved saker dere avdekker at noe kriminelt har skjedd – har du noen formening om at kunde politianmelder eller legges det ofte lokk på saken internt?
- Har du noe inntrykk om granskningsrapportene er til internt eller eksternt bruk?
- Er det et typisk bilde av hvem som begår slike kriminelle handlinger?
- Hvilken type økonomisk kriminalitet har du mest erfaring med?
- Hva er de største utfordringene ved granskningsoppdrag?
- Hvorfor tror du privat granskning er en bransje under utvikling og vekst?
- Tror du private granskere sitt arbeid kan bidra til å løse den høye henleggelsesprosenten?

Oppfølgingsspørsmål til granskere besvart over e-post og telefon

- Hvorfor tror du selskaper benytter seg av privat granskning, i istedenfor eller i tillegg til etterforskning?
- Hvilke fordeler/ulempes har granskning sammenlignet med etterforskning?
- Hvilken nytteverdi har privat granskning for samfunnet?
- Hvordan bruker kunden private granskningsrapporter vs. Offentlige granskningsrapporter?

Intervju av virksomheter som har benyttet seg av privat granskning

- Hvorfor valgte dere å benytte dere av private granskere?
- Hvordan ble det avdekket at noe kriminelt hadde skjedd? Hvilke forebyggende tiltak ble dere presentert?
- Var tiltakene dere ble presentert nyttige?
- Hvordan opplevde dere granskningsprosessen?
- Hvilken nytteverdi ser dere i bruken av private granskere?

8.2 Samtykkeerklæring

Vil du delta i forskningsprosjektet *Master of science, Privat granskning*

Dette er et spørsmål til deg om å delta i et forskningsprosjekt hvor formålet er å undersøke private granskeres rolle i bekjempelsen av økonomisk kriminalitet. Med utgangspunkt i å se på de forebyggende og avdekkende tiltakene som presenteres i granskningsrapporter. I dette skrivet gir vi deg informasjon om målene for prosjektet og hva deltakelse vil innebære for deg.

Formål

Vi ønsker å skrive en undersøkende masteroppgave innenfor temaet økonomisk kriminalitet, herunder privat granskning. Vi ønsker å belyse private granskeres rolle i bekjempelsen av økonomisk kriminalitet, med utgangspunkt i å se på forebyggende og avdekkende tiltak som presenteres i granskningsrapporter. Økonomisk kriminalitet blir stadig mer komplisert, og sporene blir lettere å skjule. Den teknologiske utviklingen gir mange kommunikasjonsmuligheter, som videre øker mulighetene for organisert kriminalitet. Økt fokus på risikohåndtering står sentralt og stadig flere benytter seg av private granskere for økt kontroll. Spørsmålet er hvilke effekter dette gir, både fra et samfunnsøkonomisk perspektiv og fra loven sin side.

Hvem er ansvarlig for forskningsprosjektet?

Handelshøyskolen BI er ansvarlig for prosjektet.

Hvorfor får du spørsmål om å delta?

For å få dypere innsikt i temaet ønsker vi å ta kontakt med relevante personer som kan gi oss mer håndfast informasjon som knytter seg til problemstillingen. Vi ønsker å snakke med private granskere og selskaper som har benyttet seg av private granskere. Dette vil kunne gi dybde og forståelse fra begge perspektivene, sammen med teorien vi bruker til å støtte opp oppgaven. Denne type informasjon vil være med på å gi oss ytterligere bakgrunnsinformasjon vedrørende valgt tema, uten at vi nødvendigvis vil sitere de relevante partene.

Veilederen vår, Roy Kristensen, har tipset oss om relevante personer å intervju.

Hva innebærer det for deg å delta?

Hvis du velger å delta i prosjektet, innebærer det at du forteller om dine erfaringer og tanker rundt privat granskning. Intervjuet vil ta ca. 30-45 minutter, avhengig av hvor mye du ønsker å dele med oss. Under intervjuet vil du bli stilt spørsmål om private granskeres rolle og arbeid mot bekjempelse av økonomisk kriminalitet. Hvilke tiltak som er avgjørende både ved forebygging og avdekking. Du får mulighet til å dele din erfaring med granskning, og om du har noen tanker rundt utviklingen av den private granskningen. Det vil bli tatt lydopptak av intervjuet som videre vil transkriberes i etterkant.

Det er frivillig å delta

Det er frivillig å delta i prosjektet. Hvis du velger å delta, kan du når som helst trekke samtykket tilbake uten å oppgi noen grunn. Alle dine personopplysninger vil da bli slettet. Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg hvis du ikke vil delta eller senere velger å trekke deg.

Ditt personvern – hvordan vi oppbevarer og bruker dine opplysninger

Vi vil bare bruke opplysningene om deg til formålene vi har fortalt om i dette skrevet. Vi behandler opplysningene konfidensielt og i samsvar med personvernregelverket. Kun veileder og vi to studentene som skriver masteroppgaven vil ha tilgang til opplysningene.

Dersom vi velger intervjuform vil vedkommende kunne identifiseres, med unntak om vedkommende ønsker å anonymiseres. Om informanten ikke ønsker at oppgaven deles offentlig via BI sine databaser, vil det bli tatt hensyn til. Hvis informanten ikke ønsker å navngis i oppgaven, vil kun rollen vedkommende har i arbeidslivet bli beskrevet.

Hva skjer med personopplysningene dine når forskningsprosjektet avsluttes?

Prosjektet vil etter planen avsluttes 03.07.2023. Etter prosjektslutt vil datamaterialet med dine personopplysninger anonymiseres. Vi bruker ikke navn på informantene i oppgaven om det er ønskelig, da beskriver vi kun hvilken rolle de har i arbeidslivet. Denne informasjonen kan slettes i oppgaven etter prosjektslutt.

Hva gir oss rett til å behandle personopplysninger om deg?

Vi behandler opplysninger om deg basert på ditt samtykke.

På oppdrag fra Handelshøyskolen BI har Sikt – Kunnskapssektorens tjenesteleverandør vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernregelverket.

Dine rettigheter

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:

- innsyn i hvilke opplysninger vi behandler om deg, og å få utlevert en kopi av opplysningene
- å få rettet opplysninger om deg som er feil eller misvisende
- å få slettet personopplysninger om deg
- å sende klage til Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger

Hvis du har spørsmål til studien, eller ønsker å vite mer om eller benytte deg av dine rettigheter, ta kontakt med:

- Handelshøyskolen BI ved Roy Kristensen, roy.k.kristensen@bi.no.
- Vårt personvernombud: Vibeke Nesbakken, personvernombud@bi.no

Hvis du har spørsmål knyttet til vurderingen som er gjort av personverntjenestene fra Sikt, kan du ta kontakt via:

- Epost: personverntjenester@sikt.no eller telefon: 73 98 40 40.

Med vennlig hilsen

Roy Kristensen
(Veileder)

Jenny Hanetho og Frida Rødde

Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt og forstått informasjon om prosjektet «*privatisering av granskning*», og har fått anledning til å stille spørsmål. Jeg samtykker til:

- å delta på *intervju*
- at *Frida Rødde og Jenny Hanetho kan gi opplysninger om meg til prosjektet*
- at *opplysninger om meg publiseres slik at jeg kan gjenkjennes.*
- at *mine personopplysninger lagres etter prosjektslutt*
- ønsker sitatsjekk før oppgaven ferdigstilles*

Jeg samtykker til at mine opplysninger behandles frem til prosjektet er avsluttet

(Signert av prosjektdeltaker, dato)